

Renaudy-Dr. Martin:

MAGÁNOSAN A KANAKOK KÖZÖTT

KORDA R.T. KIADÁSA BPEST

CLAUDE RENAUDY:

MAGÁNOSAN
A KANAKOK KÖZÖTT

JEAN GODEFROY, A KANNIBÁLOK APOSTOLA

FRANCIÁBÓL FORDITOTTA:

DR. MARTIN AURÉL

BUDAPEST, 1944
K O R D A R. T. K I A D Á S A

Nihil obstat. Dr. Stephanus Kosztolányi censor dioecesanus. Nr. 1623/1943.
Imprimatur. Strigonii, die 23. Februari 1943. Dr. Joannes Drahos vic. gen.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepregy-u. 2.

Előszó

A világban mindig élnek igazi hősök. Csak meg kell őket keresni és meg kell őket találni . . . Amikor Claude Renaudy Godefroy atyának, a Csendes-óceán remetéjének, ennek a második de Foucauld atyának az Új-Hebridák félelmetes vadjai között töltött életét elbeszéli, feltárja előttünk egy élettörténetnek mérhetetlen hősiségét, mely 1933-ban végződött be s eddig ismeretlen volt a világ előtt.

Cl. Renaudy eddig mint színmű- és regényíró aratott elismerést. Most bizonyára mindenki nagyra fogja becsülni életrajzírói tehetségét, melyet Georges Goyau is megdicsér a könyvhöz írt befejező szavaiban. Godefroy atyának, a kannibálok apostolának neve a jövőben közhírnévvé lesz ennek a kiváló lélekismerettel megírt könyvnek a nyomán.

I.

Elhivatottság az ifjúkorban

„Nem emlékezem, mikor ébredt fel bennem a papi hivatás. Már születésemkor megvolt bennem.”

Jean Godefroy ekként tárja fel előttünk egész élete titkát . . . Élete első napjától kezdve meghívta és magáénak jelölte meg őt az Úr, s ez alól a meghívás alól sohasem vonta ki magát. Ebben van élete egységének és egyensúlyozottságának magyarázata, hogy minden akadály ellenére töretlen egyenes és emelkedő vonalban haladt előre.

Külsőleg sok tanult embernek, papnak és misszionáriusnak életéhez hasonlít ez az élet.

Ha azonban a mélyére tekintünk, hősinek és szentnek ismerjük meg.

A válságokkal, bizonytalansággal és aggodalommal teli mai korban a tömegek bálványokat keresnek. Lelkesednek kiemelkedő egyéniségekért: egy repülőért, sőt egyszerűen egy filmszillagért, egy boxbajnokért vagy valamelyik rövid ideig tündöklő szépségkirálynőért.

Az ujságok, a rádió, a felkapott dalok hirtelenében híressé lett nevet, arcot vetnek elénk, amely aztán kísért minket. A letűnés sokszor még gyorsabb, s a feledés nyomon követi a tündöklést. Az elismert és valódi hősök dicsősége azonban maradandóbb: emléküket ráírják utcáink tábláira vagy beleöntik tereink valamely hatalmas szobrának bronzába. Mielőtt virágokkal és búcsúszóval elhalmozott pompázó sírjukba elföldelik őket, sokszor megérik azt az örömet, hogy nevüket lexikonba felvéve olvashatják.

Jean Godefroy az Új-Hebridák egyik szigetének szégyenes temetőjében pihen. Halálát nem kísérté hírvetés, amint élete is zajtalanul folyt. Mindazáltal valódi hős volt.

A rejtett, zajtalan hősiesség talán az egyedül valódi. Ez az a forrás, melyből az Isten merít, hogy megmentse a világot.

Jean Godefroy egyik szeme annak a meg nem szakadó láncnak, melyet azok a keresztények alkotnak, akik egész életüket az elveszett lelkek megmentésére áldozzák fel.

*

1878 november 11-én született Melayben.

A szülőföld rányomja a gyermek szellemére és szívére a maga bélyegét. Melay, az Anjou-tartománynak békés falucskája Cholettől északkeletre fekszik, egész közel Chemillé városkához.

Ki ne ismerné az Anjou-föld bájosságát és kellemetességét. Touraine-tartománnyal együtt részét alkotja „Franciaország kertjének”. A Loire kiszélesedett lassú vize folyik át rajta, kerek dombok és erdőcskék teszik változatossá, folyócskák szelik át. Választékos, gazdag föld; mosolygó ege alatt szőlőben és korai terményekben bővelkedik. Arnyalatoknak, finomságoknak, békés és igazi francia költőieségnek a földje.

Jean Godefroy azonban gyermekkorában, amíg csak Combrée-ba nem jut, nem ismeri meg az Anjou-föld sajátos bájosságát. Melay ugyanis valójában Anjounak és a vendéi Bocage-nak a szélén fekszik, a Mauges-ok földjén, ahol az éghajlat enyhe, de a talaj kemény és sovány, amilyen Armorique-é, melynek végső hegységnyúlványai itt símulnak el. A látóhatár szép boltozata alatt küzdelmes élet folyik.

Melay városka régi idejéből csak a templom maradt meg különleges tornyával, amely szinte elválik a templom épületétől, s folyosó köti vele össze. A templom és a sírkert körül egyszerű, derűs, vakítóan fehér házak csoportosulnak. Vörös tetejük majdnem egészen lapos. A templomnál és a sírkertnél a sápadt égbe egyenesen meredező négy jegenye áll őrt.

Jean Godefroy e kis házak egyikében, éppen a temetővel szemben levőben nőtt fel . . . A vidéki temetők szinte folytatásai a kerteknek, a nyugalomnak virágos és barátivá fogadott rétjei.

Szülei 1877 szeptember 5-én keltek egybe. Szegény, de bátor, munkás és hívő emberek voltak. Atyja szerény

iparos, kőművesmester volt. Gyorsan szaporodó családot kellett eltartania: a második fiú 1880-ban született; Louis, a harmadik 1884-ben s végül a leány, Marie-Rose 1886-ban.

Godefroy apa nehezen tudta szerény költségvetésében az egyensúlyt fenntartani. Mégis örömmel fogadta elsőszülöttjét, Jeant, azt a kerekképű, jól fejlett és csendes csecsemőt, amelyik nagy fekete szemével mintha mindent meg akart volna figyelni.

Mihelyt beszélni kezdett, megtanították imádkozni. Különösen atyai nagyanyja foglalkozott vele. Bizonyára ez a szent lelkű nő tette Jean lelkét fogékonnyá az Isten hívására.

A kisfiú nagyon egyszerűen élt a paraszti házban és kertben. Az egész mező is az övé volt. Minden útkereszteződésnél kereszt állott, mert az Anjou-földön ez a fa szinte kinőtt a földből minden útszélen. Jean általmenőben ügyetlenül keresztet vetett, a kereszték pedig nem szűntek meg őt hívogatni. A föld, melyet taposott, vallásos föld volt. Lakóinak állhatatos hite szinte beleivódott.

Mikor az éj közeledtével a baglyok vijjogni kezdtek, ő hazatért, odabújt nagyanyjához és hallgatta annak halkszavú elbeszéléseit a melayi vértanúk fenséges történetéről. A nagyanya megindultsága visszatükröződött a gyermek nagy fekete szemében:

Száz éve történt . . . A nagy forradalom idején az ősök Krisztusért harcoltak. A tartomány minden lakója szenvedélyesen ragaszkodott hitéhez. Ezért lázadtak fel „a francia papság polgári alkotmánya ellen” s ezért rejtették el papjaikat a Közjóléti Bizottság üldözése elől.

A sűrűn befásított tartományt mély utak szelték keresztül-kasul. Ezek mentén azután a sűrű sövények valóságos egérfogót alkottak. Mindez természetesen megkönnyítette az ellenállást. Az összes harcképes férfi lesben állt ott a mezőkön, melyeket tövises cserjék nőttek be és tettek olyan áthatolhatatlanokká, aminők a korzikai tüskés bozótterületek.

Santerre, a Faubourg-Saint-Antoine-beli egykori sörfőzőből lett tábornok, aki katonáival oktanul bemerészkedett

ebbe a zendülő tartományba, Coronnál, Melay közelében vere-
séget szenvedett és fogságba esett.

A derék Cathelineau vezetése alatt álló parasztok egyáltalán nem pártviszályok miatt harcoltak, mint Charette felkelői. Ők vallásos harcot folytattak. Hitük és papjaik védelmére fogtak fegyvert. Melayban még azt a plébánost is elűzték, aki a polgári alkotmányra felesküdt, s kit ezért aztán rájuk akartak erőszakolni.

Igy azután az „a pokoli horda”, mely 1794-ben a Vendéen végigszárguldott a parancssal, hogy „mindenkit legyilkoljon”, nem kímélte a falut sem, amelyben az asszonyok és a gyermekek magukra maradtak.

A véres drámának az lett a megrendítő vége, hogy 1794 január 24-én az asszonyokat, számszerint negyvenhatot, a temető árkában puskagolyóval leterítették. Mindannyian bátran fogadták a halált . . .

Godefroy nagyanyának hangja elhalkult.

Mikor a férfiak a faluba visszatértek, könnyezve ásták meg a nagy gödröt, melybe beletemették a keresztény hitükért vértanúkká lett asszonyaikat. Azóta épült fel a temető bejáratánál, éppen a házukkal szemben, ez a kápolna.

A nagyanya azonban valamit elhallgatott. Azt, hogy a tömeggyilkosság áldozatai közül hárman áldott állapotban voltak. Azóta ők a fiatal szülőanyák védői. Mikor egy szülés nehéznek mutatkozik, a falu asszonyai közül négyen gyertyát vesznek a kezükbe s elmennek a vértanúk kápolnája imádkozni azokhoz, kikre az igazságtalan halál akkor sújtott le, amikor az az idő közeledett, hogy életet adjanak . . . S azóta — több mint száz év óta — egy melayi asszony sem halt meg gyermekágyban.

Megérted ugye, kicsikém, akinek ilyen ősei vannak, annak jó kereszténynek kell lennie. Nincs is a faluban olyan ház, amelyikben ne imádkoznának a jó Istenhez.

A szegény tartományban nehéz az élet. A nehéz és agyagos föld ott bizony csak répatermelésre jó. A falu emberei majd mind szövással foglalkoznak. Minden ház alagsori műhelyében pereg az orsó: zsebkendők és lepedők

készülnek. Ezeket azután valamicske csekély haszonnal Choletben adják el.

Jean korán megtanulja, hogy a kenyérkereset nehéz mesterség. Kemény munka nélkül semmit sem lehet elérni. Sok szeretetre és reményre van szükség, hogy a szegény ember a létért való küzdelemben alul ne maradjon.

Eleven képzelete messze elragadja őt Melayból. Mikor az úton játszik, a temető rácsos kerítésén át látja a vértanúk kápolnáját s már arról ábrándozik, hogy ő is meghaljon Krisztusért. Vagy amikor házuk közelében felkapaszkodik a Gardes dombjára s onnan körülnéz a széles láthatáron, ismeretlen országok felé vágyódik. Vihar idején az a heves szél nem az óceán felől jön?

Keménykötésű, vidám és eleven gyermek ő. Mozgékony, de igen jó és nagyon ragaszkodik anyjához, aki viszont ért hozzá, hogy fia teljes bizalommal legyen hozzá. Élete alkonyán, mikor pedig a távolság már hosszú éveken át elszakította tőle, még mindig elbeszéli „mamájának” mindazt, amit tesz, közli vele minden gondolatát és minden szenvedését.

Először a községi iskolába járatják, mert akkoriban még nem volt másfajta iskola a vidékükön. Nemsokára azonban átmehet a „szabad iskolába”, melyet a Szent Gábielről nevezett testvérek alapítottak. Ez volt az egyházmegye első „szabad iskolája”.

Gyermekevei békés napjait keresztény családi tűzhelynél, vallásos szellemtől áthatott iskolában és a templomban tölti. A templomban a gyermekkarhoz tartozik s mint kis karénekes a latin nyelv rejtélyeivel bajlódik és a maga módján fordítgat: „Post partum, Virgo Maria” (a szülés után Szűz Mária), neki annyit jelent, mint: „passe partout” (menj mindenüvé, Szűz Mária) . . . Talán épp ezért az igyekezetéért eszközölte ki neki a Szent Szűz a nyelvek adományát. Később a legidegenebb nyelveket kellett megtanulnia, ami elég könnyen ment neki.

Jean Godefroy az iskolában szorgalmasan haladt előre. Minden iránt érdeklődött, mindent megfigyelt és mindent tudni akart. Szívében már megalkotta jövőjét. Azt az utat fogja követni, amelyen falusi pap nagybátyja és két apáca

nagyénje haladt előtte. Nem ő az első tagja a hithű családnak, kit az Isten a szolgálatára hív.

1889 májusában járul első szentáldozásához. Utána szülei előtt felfedi hivatásának titkát, melyet parancsnak tekint. Nagy vágyódást érez magában, hogy pap legyen.

Ő azonban négy, nemsokára öt testvér között a legidősebb. Tehát dolgoznia kell az atyjával, aki elviszi a munkahelyre. Tizenegyéves korában a vakolólappal és a kalapáccsal dolgozik. Godefroy apa pedig úgy tesz, mintha nem is hallaná fia kívánságát.

Egy évig segédkezett a kőműves munkában. Makacs természete azonban már most jelentkezik, megismétli kérését, hogy a papi pályára mehessen. Godefroy apa alapjában véve büszke a fiára s most elhatározza magát, hogy felkeresi Louis nevű testvérét, aki Bouillé-Ménard-ban plébános.

1891 húsvétján Jean Godefroy leteszi a vakolókanalat és elhagyja a melayi drága házat. Oda már csak átutazóként tér vissza. A tavaszt és a nyarat nagybátyjánál tölti, aki a latin nyelvtanra oktatja. Októberben ingyenes bennlakóként a Combrée-kollégiumba lép be. Szerepét a munkahelyeken Henri öccse veszi át.

Combrée Anjou legszebb kollégiuma. 1810-ben alapították. Mgr. Dupanloup püspök „a nevelés palotájának” nevezte. Domboldalon épült, az emelkedésen Ombrée erdeje és Verzée folyócska között, amelyik innen két kilométernyire folyik. Az épületet szép park veszi körül. Főhomlokzatát a Boldogságos Szűz hatalmas szobra díszíti. Combrée-i vagy Arany-Szűznek is nevezik.

Háromszáz növendék élt a kollégiumban, a szellem közöttük mégis családias volt. Ezt elősegítette a kollégiumnak minden várostól távol eső, elkülönített fekvése.

Igazgatója akkoriban Claude abbé volt. A nagyképzettségű pap különös gonddal foglalkozott Jean Godefroyval, mert a tehetséges fiútól sokat várt.

Jean nem kínoztta túlságosan a honvágy. Szerencsés természete volt, de meg a kollégium közelében ott volt nagybátyjának plébániája. A szüneti napokat ott töltötte

Bouillé-Ménard-ban. Elhozta oda néhány pajtását is, hogy a szórakozás vígabb legyen.

A munkának azonban nagy buzgósággal látott neki. Pótolni akarta az elmulasztott időt. Mindjárt az első években a példás növendékek közé tartozott. „Mindig okos, jámbor, társai és tanárai iránt szeretetreméltó volt. Arca mindig vidám, ajkai mosolygósak . . . vidámsága nem könnyelműségből fakadt, hanem jószívűségre, szép, túláradó, egészen nyílt és becsületes lélekre mutatott.”

Nemcsak a tanulásban volt igyekvő. Tudott megfigyelni és emlékezetben tartani, amiben kiváló emlékezőtehetsége segítette. A nagy igyekezet azonban nem tartott ki végig. Tanárai „mosolygós Jánosnak” (Jean qui rit) nevezték. Örömmel látták, micsoda könnyedséggel versel latinul, de sajnálták, hogy fecsegő és fegyelmezetlen. Azonkívül bírálgatni is szeretett és másokat tartózkodás nélkül megtréfálni . . . A büntetések persze azután nem maradtak el.

Miért is törte volna magát sápadtra a könyvek fölött? Nem is gondolt arra, hogy a világban fényes karriert csináljon. Nem volt ő törtető.

Egy alkalommal például Jean Godefroy ott áll a nap-sütötte folyosó közepén. Társai közül kimagaslik. Erőteljes legényke. Derült arcán tréfálódzó mosoly s úgy adja át magát függetlenségre hajlamos kedvteléseinek. Tanulótársai köréje csoportosulnak, mert népszerűségnek örvend és a kollégisták között csak barátai vannak. Hallgatósága öröme adja elő valószínűtlen történeteit s harsány nevetése megreszketteti a falakat.

Az elért hatás nagyon tetszik neki s ijedelem nélkül látja a felügyelő közeledését, aki megint csak így sóhajt fel:

— Lám, lám, Jean Godefroy, önnek jó példát kellene adnia.

Ő azonban mindenekfölött a jókedvével adott példát és utolsó kollégiumi éveiben sok volt a „rendetlenkedés”.

Harminc év múlva szívesen és ellágyulva emlékezik meg pajkosságairól, amiket Combrée-ben elkövetett. Rövid minősítésében ezt a megjegyzést olvassuk: „Éber, finom és gazdag szelleme hajlamos volt, hogy képzeletének szeszélyeit

kövesse." — Ilyen választékos kifejezésekkel jellemezték természetét.

A túl élénk fiú azonban teljesen megváltozik, mikor a nyári napokon esteledni kezd. A növendékek ilyen időtájban az Arany-Szűz lábánál csoportosulnak, s amikor Ombrée erdeje fölött kigyúlnak az első csillagok, hozzá száll énekük. Ilyenkor Jean a legösszeszedettebb valamennyi között. A Szent Szűz valóban anyja neki. Ilyenkor a kivételes elhivatottság édességét és erejét érezte magában fakadni.

Hívatala sohasem ingott meg, s 1898 októberében belépett az angersi nagyobb papnevelőintézetbe. Életének erről a szakáról jóformán semmit sem tudunk. Csak azt, hogy eltöltötte a vágyódás a tökéletességre és ez a vágy csak fokozódott benne és előre hajtotta.

II.

A szigetvilág hívó szava

Az andersi nagyszemináriumban gondolt Jean Godefroy először a missziókra. Több bajtársát látta útrakelni a du Bac-utcában s részvét remegtette meg, valahányszor jött egy egyházi szónok, hogy a vad országokról beszéljen, amelyek még a pogányságnak hódolnak. Ilyen beszédek hatása alatt azután olyan lelkes leveleket írt anyjának, hogy a szegény asszony remegéssel gondolt az ott megforduló missziós püspökökre, s válaszul azt írta a nagyon is könnyen lelkesedő fiatal szeminaristának: „A te püspökeid is okosabban tennék, ha Kínában maradnának s nem jönnének el, hogy titeket feltűzeljenek.”

Anyai szívét szorongatja a sejtés, hogy fiában növekszik a vágyódás a missziók után.

A fiatal szeminarista még nincs tisztában azzal, hogy mi az Isten akarata. Nem tudja még, hogy nem fog-e egy napon elmenni messzi tájakra, ahonnan a misszionáriusok közül oly sokan soha többé vissza nem térnek.

1900-ban leszolgálja katonaévét a choletti 77-eseknél, azután elhagyja a kaszárnyát, hogy visszatérjen a szemináriumba. 1903-ban Angersbe a Saint Julien-intézetbe nevezik ki felügyelőnek.

Végül elérkezik élete legszebb napja. Röviddel karácsony előtt Angers ősi és nemes székesegyházában pappá szentelik.

Felszentelésének emléke sokszor fogja őt nehéz élete folyamán megsegíteni. Az a Szeretet, mely minden szeretet fölött van, eltöltötte őt csodálatos örömmel, s ebben az örömben önmagát teljesen odaajándékozta és feláldozta Istennek ezen a páratlan és felejthetetlen napon.

Most már tehát pap lett . . . Következik az első szent-

mise, az első átváltoztatás ragyogó pompázata. Ime Isten papja lett, „aki megvidámítja ifjúságát”. Lelép az oltártól, megáldoztatja atyját, anyját, öccseit és hűgát.

Első papi szolgálata azután az, hogy előkészítse atyját a halálra, amely 1904 április 30-án reggel következett be. Az atya hittel eltelve fogadta Isten akaratát s halálában az a pap állt mellette, aki nem volt más, mint tulajdon legidősebb fia.

1904 augusztusában Jean Godefroy Saint-Lambert des Leveés-be kapott kinevezést. Itt újból az Anjou-föld egyik legszebb táján találta magát. Saint-Lambert képét a Loire vize tükrözi vissza. Lomha folyással vonul tovább alatta, miután már Samur-ön keresztülhaladt. A plébánia lelki élete azonban nagyon szegény volt, és a fiatal segédlelkész nagy hévvel látott a lelkek megnyeréséhez. Vállalkozó és bátor lelke már most nekivág a talaj feltörési munkájának. Saint-Lambert-t úgy nézi, mint első missziós földjét. Tizenhét hónapon át nem kíméli sem magát, sem a magáét s teszi ezt akkora nagylelkűséggel, hogy a zsebei mindig üresek.

1905-ben annyira kimerült, hogy az orvosok Plombières-be küldik gyógykezelésre. Püspöke, Mgr. Rumeau fizeti meg neki az útiköltséget, miután hiába forgatja fel fiókjait, amelyekben huszonöt franknál többet nem talál.

1906 márciusában Longeronba helyezik át. Itt erősen vallásos népet talál. Egészen mást, mint Saint-Lambertben. Longeron nagyobb falu Cholettől délnyugatra a Sèvre Nantaise partján, Vendée és Anjou határán. A nagy forradalom idején tántoríthatatlanul ragaszkodott a katolicizmushoz és a felkelők bátyja volt.

A Sèvre Nantaise egész völgye fás dombjaival, vize egykedvű folyásával és öreg kastélyaival valóban szép; Tiffauge, Torfou és Clisson kastélyok Retz-nek, a hírhedt kékszakállnak hátborzongató gonosztetteiről beszélnek.

Longeronban magában meredek sziklapart, Magnil sziklái uralkodnak a Sèvre fölött. Gimonière-kastély romjai pedig az összekötő kapcsot alkotják a jelen és a középkor között, melyet ebben a hagyományokhoz ragaszkodó tartományban oly közelinek érzünk.

A falu újabb építésűnek tűnik fel, oly gondozottak a kertjei, fehérek a házai és ápolt a szőlő a házak oldalában.

Godefroy abbé szabadon tevékenykedhetett. Ideje javát a gyermekeknek és az ifjúságnak szentelte. Először patronázst szervezett és abba, egybegyűjtötte az iskolásfiúkat. Azután a fiatal munkásokat vette gondjaiba, kik a Bonnet-család szövőgyáraiban dolgoztak.

Hogy őket lekösse s vasárnapjaikat egészségük ápolására lefoglalja, „Les Vaillants du Bocage” nevű testgyakorló kört alapított és hetenkint Choletből oktató mestert hozatott.

Ennek a tornászegyesületnek akkora sikere volt, hogy a falu minden ifja tagja lett, s Godefroy abbé zászlót hímeztetett neki. Az alapítás után hat hónapra a „Les Vaillants du Bocage” már díjakat vitt el a versenyeken Fontenay-le-Comteban és Roche-sur-Yon-ban.

Godefroy abbénak nemcsak a sportbeli diadalokra volt gondja, amelyekről már Szent Pál apostol is némi lekiacsinyléssel beszélt. Lelki életre nevelte ifjait, kiadós sétákra vezette őket, s ezeken kölcsönös nagy bizalommal sok mindent megbeszéltek.

Ime egy bizonyosság a sok közül: „A szülők boldogok voltak, hogy a fiatalságot eddig nem tapasztalt mértékben a káplán gondozásában látták . . . Nem tudták eléggé dicsérni Godefroy buzgalmát . . . Mindent egybevéve, azt kell mondani, hogy Godefroy nagyon buzgó és lángolón lelkes káplán volt. A fiatalok mind ragaszkodtak hozzá és nagy szeretettel vették körül.”

Longeronban még mindig megindulással beszélnek róla. Régi hívei mind megőrizték rendkívül nagy buzgalmának emlékét.

Ekkor még talán azt gondolhatta, hogy a lelkek meghódítása könnyű feladat. A jövő majd kegyetlen módon feltárja előtte azoknak az apostoloknak szenvedéseit és megpróbáltatásait, akik elsőeknek indulnak a pogány világ ellen.

Longeronban elért sikerei nem feledtetik el vele szemináriumi álmait. Colin atyának, a Mária Társulat alapítójának életrajzát olvasta, aki első misszionáriusait a Csendes-óceánra küldte. Ekkor már majdnem megérlelődik benne

az elhatározás, hogy maga is elindul Oceániába. A könyv lapjai hevítik lelkét. Fellelkesedik, mikor bennük több hősi papnak történetét fedezi fel. Tisztán érzi, hogy Isten nem azért hívja annyi ideje és akkora erővel, hogy lekötve tartsa Anjounak egyik békés plébániáján!

Az óceáni szigetek kiáltása a fiatal pap fülébe hat, a nyugati szomorú szélben sóhajtásukat hallja, könyörgő hangjuknak nem tud ellentállani.

Longeronban boldog volt, de másra volt szüksége. A káplán, ha mégoly tevékeny és kezdeményezésre képes is, szüntelenül gátlásokba és akadályokba ütközik. Itt van X. úrnő, . . . őt kímélni kell. Ott van Y. úr, sokat tesz a plébániáért, de nem tűrheti „a modern eszméket”. Ott vannak azok a feketemájú vénkisasszonyok és a javíthatatlan farizeusok. Magukkal nagyon meg vannak elégedve, de szigorú szemmel nézik a szegény papokat, ha a megszokott úttól el mernek térni.

Jean Godefroy nem is akar sokáig megmaradni ugyanabban a környezetben. Fél, hogy elmerül a megszokottban és a középszerűségben. Mennyire más a misszionárius élet! . . . Igen, ez a gondolat állandóan kísérti s minden ebbe az irányba húzza. Erre vonja a jelleme, a bátorsága, a távoli utakhoz való kedve és az a vágyódása, hogy magát az emberiség legszegényebb és legelesettebb részében való apostolkodásban teljesen az Istennek adja.

Elhatározza, hogy Lourdesba megy és a Szent Szűzhöz könyörög felvilágosításért. Egyedül az anyja sejtí ennek a búcsújárásnak igazi célját. Elkíséri fiát, de mennyire remeg a szíve, hiszen özvegyen maradt s most a legidősebb fia készül őt elhagyni!

Öccsei és húgai nem tudnak szándékáról. Jean mindig megmaradt az öregebbnek. A fiatalok előtt nagy a tekintélye s nincs bizalmas viszonyban velük, pedig Henri maga is már 27 éves, a legfiatalabb öccse pedig, ki szintén pap lesz, 17 éves.

Jean Godefroy mégis úgy nézi őket, mint gyermekeket. Nemigen tud velük beszélni s nemigen érti meg őket, hiszen oly régen távol van a szülői otthontól. Egyénisége egészen másképp alakult ki, mint hozzátartozóié, s bizony

néha meg is ütközött rajtuk. Mindamellettt azonban gyengéd szívének halk érzelmével mélységesen szerette valamennyiüket. Anyjával azonban már közlékeny és érzelmes, mintha még most is szoknyájába kapaszkodnék, mint kicsiny korában.

1907 májusa.

Lourdes.

A hosszú poros vonat alkonyattájban beérkezik. A mályvaszínű, rózsás est közeledik.

Erőtelmes falusiak, fehér főkötős fiatal leányok, minden korú ember bámulja a zöld hegyeket, melyek nagy kék árnyékukkal előttük felmerednek.

Lourdes.

A beteghordozók lassú mozdulatokkal kezdik leemelni a hordágyakat. Mindez a sok mozdulatlan test megtörve a hosszú úttól a Szent Szűzhöz jön gyógyulást kérni. Az emberek nem tudják nekik megadni. Azoknak, akik az orvosoktól már nem várnak többé semmit, Lourdes az utolsó reménységük.

Jean Godefroy végigmegy a peronon. Mekkora és milyen erőteljes! A betegek tekintetükkel és talán némi irgységgel követik: lám ez az ember nem ismeri a betegségtől kínzott és láztól meggyötört test mártíromságát.

Mindenkihez van bátorító szava. Odahajol a hordágyakra. Nem szomjas? Nem kíván valamit?

Mosolyog és a fáradt arcok mögött, amelyeken bizakodó reménykedés ömlik el, a lelket keresi. Nagy részvéttel van a testi szenvedések iránt, de még nagyobb a lélek szenvedéseivel szemben, — egyedül Isten ismeri a kálváriájukat.

Lourdes kicsi városában fárasztó, de áldott napok következnek. A hőség nyomasztó. Reggelente újabb zarándokok érkeznek. Mikor az Oltáriszentséget körülhordozzák az esplanade-on, a világ minden népének fiai ott térdelnek.

A longeroni szerény káplán ismeretlenül áll ebben a tömegben. Mégis úgy érzi, hogy külön, az ő személyének szóló meghívás a nevére szólítja.

Este, mikor a világ békéje leszáll a barlangra, s mikor Gave hegyipatakjának hűvössége a hegyek levegőjének

frissességébe vegyül, Jean Godefroy sokáig imádkozik térdén állva a Szűz lábainál. A növekvő árnyékban a gyertyanyalábok élénkebb lángokat, királyibb fényt vetnek.

Fejét kezébe hajtja és imádkozik. Gyermeckora óta tud így imádkozni a nélkül, hogy elfáradna. Isten oly közel van ide. Az Anya is, mindenki anyja.

Mielőtt a szemináriumba lépett, úgy tudta, hogy Anjou szép földjén mint jó munkás fog élni és meghalni. Látni fogja, mikor beérik a vetés, melyet ő vetett. Most pedig már nem tudja. Nem tud már semmit sem.

— Istenem, világosíts meg! Legyen meg a Te akaratod és ne az enyém. Szűz Mária, mondd meg nekem, mit kell tennem? Igazán misszionáriusnak kell lennem? El kell hagynom Franciaországot?

Végre itt a felelet, mely megnyugtatja a zaklatott lelket. Elérkezett az óra, mikor mindent el kell hagynia, elmenni és hátra nem tekinteni. Mikor a szemináriumba lépett, azt hitte, sok mindentől el kell szakadnia. Ma azonban egész áldozatot kívánnak tőle.

A hegyeken és a tengereken túl forró, elhagyatott országok vannak. Ott a szegény emberek nem tudják, hogy Krisztus meghalt értük. Jean Godefroy le fog oda menni és ott fog élni. El fogja hagyni családját, öregedő özvegy anyját, öccseit és húgait; el fogja hagyni plébániáját, egyesületének ifjait, akikhez már annyira ragaszkodik. Elhagyja Franciaországot, annak enyhe éghajlatát, szelíd lankáit, síkságait, ahol a lassú patakok jejenyékszegélyezte medrükben folydogálnak.

Nem késlekedett kimondani az igent. Nem az volt a természete, hogy Mesterével vitatkozzék. Eddig értelmes, emberi nyájnak volt pásztora, majd ezután a szegény nége-eknek lesz a halászuk.

Krisztus húsz század óta jár ki az utakra és nevükön hívja meg tanítványait:

— Jöjj, és kövess engem.

Vannak azonban olyanok, akiknek messzibbre kell követniük őt, mint a többieknek. A világ másik részébe, a határtalan magárahagyatottságba, a kimondhatatlan nélkülo-

zések közé, az egyenlítői nap öldöklő tüze alá: ezek a misszionáriusok.

A lourdesi Szűz előtt térdelőkre szállt az éj. A hegyek mély csendjét csak a Gave csobogása zavarta.

Jean Godefroy elfogadja rendeltetését, új hivatását.

Még nem szól róla senkinek. Egyelőre folytatja munkáját Longeronban. Majd akkor fog szólni, ha a dolgot meg tárgyalta püspökével, Mgr. Rumeauval, aki mindig nagyon jó volt hozzá. Még csak huszonnyolc éves. Talán majd azt kívánják tőle, hogy még fontolja meg a dolgot.

A vonat visszaindult. A kocsik forrók, áttüzesedtek. A fiatalok énekelnek, az öregek véget nem érő rózsafüzéreket mormolnak. Mindnyájuk arcán maradt valami a barlang gyertyáinak fényéből. Lourdes emelkedettséget ad a léleknek. A zarándokok semmi másnak, csak keresztényeknek érzik magukat. Szűkkeblű nemzetieskedésükről, az osztálykülönbségekről, kicsinyes versengéseikről megfedkeznek. A betegek szívük mélyén boldogságot hoznak vissza onnan, még ha nem is kaptak meg semmit abból, amire vágyódtak. Mint Galileában, Krisztus és anyja ott vannak a szenvedő nép között . . . Jézus halandó életében nem volt-e mindig könyörületes a szegények és betegek iránt, akik hozzá tódultak? Mindenki valamivel gazdagabban jön onnan vissza, miután „ruhájának” szegélyét érintette.

Godefroy abbé hallgatásba merül és a keskeny ablakon át a távolba néz. Tréfálkozásai és élcelődései elnémultak. Landes fenyői elsuhanak, melyek a határtalan síkságból nyúlnak fel a pirosló ég felé. A nap korongja itt a fenyőkön túl leáldozik és aztán felkel ott messze lenn, idegen nevű szigetek fölött. A nevüket a kis Jean Godefroy régebben már ismételtette, mikor még növendék volt Combréeban.

Longeronba visszaérkezve, a fiatal káplán folytatja megszokott életét. Változatlan buzgalommal foglalkozik tovább védenceivel a testgyakorló egyesületben. Mihelyt azonban megleheti, elmegy Angersbe s felkeresi püspökét.

Mgr. Rumeau jóindulattal fogadja Godefroy abbét. Ismeri a fiatal pap buzgalmát, de félti a meggondolatlan

lelkesedéstől, a missziókért való, esetleg csak múló rajongástól.

— Ön talán súlyosnak fogja találni, de én jónak találok, hogy egy évi próbaidőnek vessem alá. Mikor ilyen súlyos elhatározásról s ennyire kivételes hivatásról van szó, az egy év nem olyan túlságosan hosszú megfontolási idő.

A próbaévben Jean Godefroy még jobban elmélyíti vallásos életét. A plébánia hívei csodálkozással nézték ezt a „nagy jámborságot”, és később azt mondták róla, hogy „nagyon meg tudta magát kedveltetni”.

Kápláni teendőit lelkiismeretesen végezte, de az állandóan ránehezedő pénzzavar kínozza. Visszagondolt a St. Lambert-des-Levéés-ben elszenvedett nehéz órákra. Pénz, mindig csak pénz kellett, hogy a plébánia egyesületeit fenntarthassa. Mindig csak újból kellett a kezét alamizsnára kinyújtani.

Jean Godefroy maga körül papokat látott, — egyébként derék papokat — kik mindinkább belebonyolódtak az anyagi dolgokba, nem tudtak rajtuk fölülemelkedni s azokat kellő mértékükre visszaszorítani, kiknek már csak egy ábrándjuk maradt: megtakarítani.

Apostoli szegény szíve és a pénz szörnyetege, az örök mammon közé falat kell emelni, az örökös szegénység fogadalmát kell végre odaállítani mint áthághatatlan falat és mint bezárt ajtót!

„Hogy szerzetes lettem, mondotta néhány hónap múlva legfiatalabb öccsének, azt azért tettem, mert féltem, hogy úgy járok, mint némelyik pap, aki másra nem gondol, csak a pénzére.”

Talán félt attól az ősi paraszt bölcseségtől, amely akaratlanul benne is megvan s amelyik az embereket arra ösztönzi, hogy gyapjúharisnyájuk alján a garasokat újból és újból megolvassák. Lángoló nagylelkűsége mellett nem kelene ettől félnie, de amiképp Charles Péguy felismerte és tanúsította, Jean Godefroy félt a nyárspolgári élettől, még ha az papi élet is. Jól megérezte ő, hogy a szokásszerűségben nagy veszély rejlik, ez fenyegeti a szokásokban megörögződő, a megelégtült és a kockázatot nem ismerő életben elszunyókáló lelkeket.

Jean tehát arra készült, hogy elhagyja a világi papságot. Mária Társasága, vagyis a marista atyák kongregációja mindjobban magához húzza. Hivatását a Szent Szűz kezéből vette. Nem úgy kellett tehát annak lennie, hogy ez a hivatás abban a rendben fejlődjek ki, mely a Szent Szűz nevét viseli s amelynek „egyedüli gondolata az ő zászlaja alatt dolgozni Isten dicsőségére és a lelkek üdvösségére”?

A maristák a Csendes-óceán vad szigetein hirdetik az evangéliumot. Francia hithirdető számára nincs is távolabbi misszió, mint a Csendes-óceán szigetvilága. Jean Godefroy rá fog lépni az új útra s arról álmodik, hogy ott a legnagyobb és legteljesebb áldozatot fogja meghozni.

1908 június 3-án a melayi templomban az öccsét esketi, és ezen a napon adja összes hozzátartozóinak tudtára elhatározását, hogy a családból ő lesz az első misszionárius.

Július 26-án, miután Toursban a katonai gyakorlaton résztvett, visszajött Longeronba s utoljára misézett a plébánián. Szeptember elején elindult Turinba, ahol Mária kongregációja őt az ujoncidőre befogadta.

•

Ez a kongregáció valamivel több százévesnél. Néhány lyoni seminarista alapította 1816-ban. Az volt a tervük, hogy a Boldogságos Szűz oltalma alatt szerzetesi kongregációt alakítanak. A római pápának 1822-ben kiadott brevéje a keletkező rendet jóváhagyta. A maristák azzal kezdték működésüket, hogy a falvakon tartottak missziókat, majd kisszemináriumok vezetését vették át. Ma a világ különböző tájain sok kollégiumot tartanak fenn fiatalok számára.

1836-tól kezdve azt a feladatot ruházták rájuk, hogy Oceánia távoli szigeteivel foglalkozzanak. Ennek az évnak végén indultak el közülük az elsők Vallisz-szigetére. Chanel atya 1841-ben szerezte meg a vértanúság pálmáját. Megnyitotta az utat annyi sok testvérének, akik elmentek feláldozni életüket azért, hogy Krisztus országa mielőbb eljöjjön a Csendes-óceán népeihez.

Egyeseket közülük meggyilkoltak, néha megették őket a kannibálok. Mások a szörnyűséges éghajlat áldozatai lettek vagy a tengeren veszttek el. Sohasem tértek vissza.

Különösen nehéz feladat volt a letelepedés az Új-

Hebridákon. Az első maristák, akiket az evangélium hirdetése végett ezekre a szigetekre küldtek, Anatom szigetén kezdték meg a munkát. A lázbetegség s még inkább a bennszülöttek kegyetlensége nem engedte meg, hogy ezt a misziót egy évnél tovább fenntartsák.

1852-ben három újabb atya a szigetcsoport északi részében, Tikopia szigetén kísérletezett. Sorsuk ismeretlen. Az utolsó hírek arról szóltak, hogy megbetegedtek s nem volt már élelmük . . . Azután már nincs többé hír róluk.

1886-ban a katolikus misszionáriusok végre valamennyire állandóan letelepedtek a Hebridákon, de harminc évi erőfeszítés után sem érték el többet, mint hogy néhány katechument oktattak.

A maristáknak ma vannak telepeik Újzélandon, Ausztráliában, Újkaledóniában, azután Futuna-, Vallisz-, Tonga-, Fidzsi-, Szamoa- és Salamon-szigeteken. Legnehezebb a feladat azonban még mindig a Hebridákon.

Mivel a maristáknak Franciaországban nincs noviciátusuk, Jean Godefroyt Turin közelébe Santa-Fede-be küldték szemináriumba.

Egy éven át teológiai tanulmányokkal foglalkozott, hogy ismereteit tökéletesítse, de főképp a misszionáriusok nehéz életpályájára készült.

A Mária Társulat — melybe belépett, azt a célt szolgálja, hogy „először, tagjait a szegénység, tisztaság és engedelmeség egyszerű és örök fogadalmával, valamint az istenes élet rendes kötelezettségeivel megszentelje; másodsor, hogy az emberek üdvét munkálja egyrészt a keresztény ifjúság nevelésével nevelőintézetekben, másrészt a missziós munkával katolikus, protestáns és hitetlen országokban . . .”

•

A maristáknak azt „az alázatos és szerény” életet kell élniök, amelyet a Szent Szűz kedvelt; háttérbe kell húzódnok, sőt elrejtőzve maradniok, ahogy a rendi szabályuk mondja: „Occulti et quasi ignoti in hoc mundo esse videantur.” (Olyanok legyenek, mint akik elrejtve és ismeretlenül élnek e világban.)

Ezek a szabályok és ez a szellem szükségkép meghódította Jean Godefroy lelkét, hiszen ő oly közel érezte

magát a szegényekhez, az alázatosakhoz, azokhoz, akik kevés zajt okoznak a világon, ő a kőművesinasból lett pap.

A noviciátusi évben szokott lelkiismeretességgel tanult . . . közben azonban Oceániának térképe fölé hajolva már kereste azt a tájat, amelyen tanúságot fog tenni Krisztusról! Micsoda álmok töltötték el rajongó, tüzes lelkét! . . . Bizott benne, hogy meg fogja találni az utat ezekhez a vad lelkekhez, s már a vetést is látta érni.

Jóval később be kellett ismernie, hogy mi mindent várt a misszió országaitól. Mohó vágyódással adta át magát új hivatásának. A missziókon keresztül odaadta életét Krisztusnak, de ajándékát még mindig nem találta teljesnek.

A legfájdalmasabb és a legválságosabb órákban is megtaláljuk Jean Godefroyban azt az örökös vágyódást, hogy önmagát felülmúlja, hogy mindig még többet adjon és hogy maga mögött minden hidat lebontson.

A maristák csak az önként vállalkozókat küldik a missziók országaiba . . . Jean Godefroy a legkegyetlenebbet választja azok közül a szigetek közül, melyek mint az égen a csillagok, el vannak szórva a Csendes-óceánban.

Választása az Új-Hebridákra esett. Oda, ahol a küzdelem keményebb, mint másutt, mert ott a misszionárius csak akadályokba ütközik.

Az ottani bennszülöttek nem a szép polinéziai fajhoz tartoznak, amilyet Újzélandban és Taitiban találni. Vannak közöttük kiváló megjelenésűek is, de nincs meg bennük a maoriknak értelmessége és költői hajlama.

Majdnem mindnyájan a melanéziai fajhoz tartozó kánakok. Igen elmaradottak és nagyon babonások. A büntetés-től való félelem miatt nem mernek emberhúst enni, de vadságukban egyébként megmaradtak. Nekünk itt Európában fogalmunk sincs értelmi és erkölcsi nyomorúságukról.

„Nem emberek ezek, hanem vadállatok” — így tört ki egy napon megundorodva a regényíró, aki meglátogatta Godefroy atya misszióját. Nagyon nehéz dolog az ilyen lelkeket felébreszteni és a kereszténységre vezetni.

A melanéziai faj ugyanolyan jellegű, mint az afrikai

néger: bőre, ha úgy lehet mondani, tiszta fekete; felszökő és nyomott homlokát gyapjas haj borítja. Elkülönülése és erkölcsének vadsága miatt azonban a faj elsatnyult, majdnem annyira elfajzott, mint az ausztráliai. A bőrszíneződés, jele a sokféle fajkeveredésnek, a világos kávészíntől a legötétebb csokoládé színéig váltakozik.

Forster, Cooknak a társa, 1774-ben így festette meg Mallikolo bennszülötteinek képét: „kicsik, rossz testarányúak, tagjaik véznák, hasuk puffadt, arcuk lapos . . . torz megjelenésű vadak, inkább majomra emlékeztetnek, mint emberre”.

Lehet, hogy a melanéziaiak, akikből Új-Guinea és Ausztrália fekete népessége is kikertül, az afrikai partvidékekről származnak. Hogy ilyen messzire eljuthattak, annak a távolság nem volt akadálya, mert be van bizonyítva, hogy a madagaszkári hovák ősei a hollandindiai malájok.

A maorik egészen más fajúak. Ezeknek az eredetét a délamerikai indiánus fajoknál kell keresni. A velük való keveredés nyomát Aoba és Tanna szigetén lehet feltalálni. Ott az asszonyok formásak és erőteljesek, a hajuk is vörös, mert kacérságból mészben megfestik, itt Tannán a férfiak a szigetcsoport legbátrabb harcosai. Egyedül csak a Port-Vila közelében fekvő Mélé-szigetecskét népesítik be tiszta maorik. Ezek magas növésűek, szinte előkelő formájúak, szoborszerűen arányos testűek. Arcvonásaik szabályosak, hajuk sima, bőrük inkább rézszínű, mint fekete.

A táj is olyan ellenséges, mint a népe: január elsejétől Szilveszter napjáig a lázbetegség pusztít, a trópusi láz sok áldozatot követel. A szigeteket sziklazátonyok és alig ismert tengeráramlások zárják körül. Viharok, óriási szélvészek és földrengések gyakoriak. Mindehhez járul még a működésben levő hat tűzhányó kiszámíthatatlansága . . .!

Külön nehézséget okoznak a protestáns missziók. Ezek nagyszámúak, vagyonosak és ellenséges indulatúak. Az oktatóikat, „teachers”-eiket jól fizetik, míg a katolikus missziók nagy szegénységükben alig tudnak néhány hitoktatót eltartani.

Mindez megmagyarázza, hogy a katolikusok száma ott még ma sem haladja meg a negyedfél ezret. A munkások

hiányzanak a szőlőből. Az 50,000 pogány számára csak tizenhét misszionáriusunk van ott, s ezek is majd mind idős emberek.

A Santa-Fede-ben eltöltött noviciátus végeztével Jean Godefroy atya az Új-Hebridákba készült menni. 1900 augusztus 22-én letette az örök fogadalmakat s azután átment Franciaországba, hogy szeretteitől elbúcsúzzék. Itália bájos és békés mezőit alig méltatta figyelemre. Tekintete a messzeségbe révedt s a szigetek hívó szavát hallgatta.

A nyár végét szülőfalujában, Melay-ban töltötte családjá körében. Itt találta anyját, húgát, Marie-Roset, öccseit, Louist, Arsènet és Henrit, sógornőjét, Mariet és pap-nagybátyját, Louis Godefroyt.

Erős lépéseivel megegyezően bejárta azt a kedves tájat, s ott tömegével ébredtek fel benne az emlékek. Minden fához, minden ösvényhez valami történet fűződik, s az útra készülődő elidőzik az ismerős látóhatár nézésében. Jól tudja, hogy a misszionáriusok végleg elhagyják szülőhazájukat, azért úgy néz a házakra, mezőkre, sövényekre, az alacsony falakra, a négy jegenyére a templom közelében, mint aki sohasem fogja azokat viszontlátni. A pompázó nyár és a közeledő ős legkisebb részletét és minden szépségét magában meg akarja őrizni.

Még tréfálkozik és nevet, hogy elszomorodott édesanyját ne búsítsa még jobban, de érzi, hogy a kötelékek feloldódnak, szétszakadnak és egyszerűen, nagyon fájoan szenved.

Erős vígsága alá rejtje Jean Godefroy szeretetének rendkívüli nagyságát, gyengéd érzelmének erejét, melyet a távolság még csak növelni fog. Hogyne szenvedne a válás órájában jobban, mint más. Mégis nagy bátorsággal fog útra kelni s nem fog visszatekinteni.

Szeptember 29-én, vasárnapi napon búcsúzik el szülőföldjének plébániájától. A templom zsúfolásig meg van telve, a melayi plébános nehezen uralkodik megindultságán, a hívek, akik jelen vannak, mind sírnak. Egyedül csak a fiatal misszionárius szemében nincs könny, amikor a szószékre felmegy.

Naud abbé a Maine-et-Loire-ban közzétett cikkében ekkép írja le a jelenetet:

„Mindvégig uralkodott magán, úgyhogy az egész plébánia csodálta lelki erejét. Boldogságát, hogy elindulhat a lelkek meghódítására, inkább énekelte, mint elmondotta.”

Mielőtt a szószékről lelépett, Jean Godefroy az anyjához fordult:

— Légy erős és ne sírj. Ott lenn, Oceánia elhagyatott szigetein vannak lelkek, melyek várnak, hogy megnyissam szemüket a világosság előtt. Az én és a te áldozatod nélkül ezek a lelkek örökre elvesznének.

Vecsernye után egyedül kiment a temetőbe atyja sírhához. S mikor az úton átmegy, hallja, hogy a szomszéd-asszonyok a nők ösztönösségével, amely fellázad a gyermekétől való elválás ellen, sajnálkozva beszélnek az anyjáról: „Szegény Marie, akárcsak elevenen temetné el a fiát.”

Ezt a mondást nem felejtí el. Huszonöt év múlva emlékezetébe idézi annak, akitől most hallotta . . .

Egész nap meg tudja őrizni nyugodtságát. Öccse, Arsène szinte megbotráncozik, hogy bátyja az utolsó pillanatig egy könnyet sem ejt. Mikor anyját az állomás peronján megöleli, még akkor sem inog meg.

A vonat indulásra jelez. Most azután már mindennek vége . . . Az utolsó kézsorítások, belenéz az arcokba, melyeket többé látni nem fog!

A rokonok és barátok, kik eljöttek az állomásra, nem bírják visszatartani könnyeiket. Csak Jean Godefroy nevet és tréfálkozik. Még a vonat lépcsőjén is nevetett, mikor a vasút megindult. De akik vele egy szakaszban ültek, azt látták, hogy zokogva borult az ülésre. Könnyeit soká visszatartotta, most hagyta őket folyni.

Szeptember 22-én hagyta el Franciaországot a *Ville de la Ciotat* fedélzetén.

„Ott lenn, a Csendes-óceán elhagyatott szigetein vannak lelkek, melyek engem várnak.”

III.

A nagy út

Jean Godefroy szeptember 23-tól kezdve írja a leveleket családjának. Igaz, hogy mindennap jobban távolodik Franciaországtól, de az út gyönyörű. Feltáru előtte a tenger, melyet eddig nem ismert:

„Ma reggel, mikor a hajó hídján imádkoztam, láttam a napfelkeltét. Úgy látszott, mintha a nap a tengerből emelkednék fel. A felhők, melyek előbb még feketék voltak, hirtelenül vörös színt öltöttek. A vizet rózsáslila szín öntötte el.” Később a Földközi-tenger erősen kék színéről ír: „A tenger színe meghatározhatatlanul kék. Azt mondaná az ember, olyan, mint a kékitős víz színe, melyet ruhamosáskor használtak.”

Társasága is van a hajón, mert tizenkét marista atya utazik vele együtt. Kápolna azonban nincs. Misét úgy kell mondani a szűk hajófülkében, ahogy lehet. Négy fekvőhely van benne egymás fölött.

Jean Godefroy már nagyon szenved az övéitől való elválás miatt. Este arra gondol: „Ők most mind együtt vannak, a napjukat bevégezik.” Hajnalban naplóját ezekkel a szavakkal kezdi:

„Jó reggelt, anyám! Hogy vagy? És Henri és Marie és Louis, Marie-Rose és Arsène? Drága nevek, mennyire szeretem őket mondogatni!”

Amíg csak küldetése be nem végződött s be nem teljesedett, mindennap így gyötri őt a fájdalom az elválás miatt azoktól, akiket szeret.

Az emberek igen felületesen azt gondolják, hogy a papok és a szerzetesek, kik mindent elhagynak, hogy hivatásuknak éljenek, nem is ragaszkodnak a családjukhoz vagy nagyon is hamar kiszakadnak belőle. Ez legtöbb esetben nagy tévedés. Mi

nem látjuk azokat a könnyeket, amelyeket elsírnak azok, akiket a világ nagykönnyen azzal vádol, hogy nincs szívük.

A hajón az élet egyhangú, de a misszionáriusok igyekeztek jó értelemben vett jókedvet és vidámságot fenttartani. Szokása szerint Godefroy atya a legvidámabb.

Elérkeznek a Szezei-csatornába s ettől kezdve állandó hőség nehezedik a misszionáriusokra. A fedélzeten alusznak:

„Ha látnátok, micsoda fényt áraszt a hold. Megértem, hogy Dávid király miért beszél oly gyakran róla zsoltáraiban s miért hasonlítja a Boldogságos Szűzhöz . . . Ugyanakkor a hegyeket rózsaszín homály önti el, s az ember mélyen az éjtszakában soká csodálhatja ezt a páratlan látványt: a rózsaszínű hegyeket, a kék eget, a kék tengert és ragyogó fehérségében a holdat.

Napfelkeltekor imádkozó mozlimokat látnak. Ez az első találkozás olyan nyájjal, mely nem tartozik Krisztus aklához.

A forráság fokozódik. A levegő nem mozdul, nincs semmi szellő, csak forráság és ólomszerű ég . . . Az éjtszakák végtelenül kínosak. A szegény fecskék, melyek az árbocon kerestek menedéket, mikor Marseillet elhagytuk, pusztulnak a forráságban és a szomjúságtól. Egészen közel jönnek hozzánk s kézzel meg lehet őket fogni. Adunk nekik ivóvizet, s amikor felfrissültek, visszaszállnak az árbocokra.

Október elején az utasok Adenbe érkeznek.

„Sivár ország! Sehol nincs egy fa sem. Ötévenként egyszer esik az eső. Ha az ötödik évben nem esik, akkor az itteniek azt mondják, hogy szárazság lesz! . . . De kedveseim, kiket oly gyöngéden szeretlek, hogy vagytok ti ma reggel? Én bizony a nagy hőség miatt alig aludtam egy órát. A tenger foszforeszkál. Ma reggel, mikor zuhanyt vettem, csodálkozással láttam, hogy tűz borít el: minden csepp egy-egy szikra volt, mely azonban nem égetett.”

Az egyik misszionárius súlyosan megbetegedett a rendkívüli hőség miatt. Tengeri betegség is dühöngött. A hajó Bombay felé tartott.

„Zárom levelemet és forrón öllelek benneteket. Mennél inkább távolodom tőletek, annál többet gondolok rátok. Az esti étkezés után szeretek egyedül időzni a hajó hátsó ré-

szében. Előveszem harmonikámat és játszom a dalokat, melyeket ti kedveltetek. Játzás közben úgy képzelem, hogy itt vagytok egészen a közelemben. Hallotok engem és mondjátok: „Játszd még ezt, játszd még azt.” Ó, hogy szeretlek benneteket! Hogy akarnám ezt minden pillanatban mondani nektek! . . .”

Jókedvét nem veszti el: „Szórakoztatom testvértársaimat, mondok nekik csacsiságokat, néha jó nagyokat.”

Bombayt megnézi s szíve megesik a bennszülöttek nyomorúságának láttára. Mind mozlimok és pogányok: „Isten végtelenül jó, reméljük, hogy sokakon megkönyörül.”

Október 9-én folytatják útjukat. Ott lenn Franciaországban Godefroy atya két öccse közül az egyik, Arsène épp ekkor veszi fel a papi ruhát. A hajó Kolombóban kötött ki. Itt a katolikus misszionáriusok testvéri szeretettel fogadják a maristákat.

„Egyszerűen csodás és elragadó hely. Képzeljétek el a 180.000 lakosú várost. Úgy épült, mint La Baule, de gondolatok még hozzá óriási kókuszpálmákat, banán-, pálma- és fügefákat. A talaj pedig itt nem poros homok, hanem szép, egészen vörös agyag.”

A misszionárius, aki Godefroy atyát fogadja, azt mondja neki:

„Kolombóban mi vagyunk az ország királyai. Nem is hinné, mily tiszteletben van itt részünk. Holnap például a törvényszékre kell mennem valami házassági ügyben s amikor az angol bíró meghallgatta vallomásomat, akár kedvező, akár kedvezőtlen lesz, így fog felkiáltani: „Az ügy eldőlt. Az atya ezt meg ezt mondta. Ez nekünk elég.” Vallomástételelem után nem lesz már sem védő-, sem vádbeszéd.”

Godefroy atya emberhúzta kocsin járja be Kolombót. Szenved azonban miatta, hogy nincs más közlekedési alkalmatosság. „Ütközben rózsafüzéremet imádkoztam kocsivonómért s a Szent Szűztől a megtérés kegyelmét kértem számára, ha pogány volna. De keresztény volt, mert mikor a kocsiból kiszálltam, térdre ereszkedett s úgy kérte áldásomat.”

Az Egyenlítőn való áthaladás után új csillagképeket látott az égen feltűnni. Ekkor kezdte megismerni „a várakoz-

zást", a kínos várakozást a hazulról elmaradó hírekre. Ezt az áldozatot „szegény hitetlenjeinek megtéréséért” ajánlja fel. Mennyire a magáéinak fogadta már őket!

A hajó nagy viharba jutott. „Egyik éjjel nagy volt a himbálódzás előre-hátra. A hajó úgy forgatott minket az ágyban, mint a palacsintát szokták a tűzhelyen. Erősen megkapaszkodtunk gerendákban, ajtókbán, választófalakban . . . vagy személyekben, fiatalokban vagy öregekben.”

Mindíg ugyanaz a vidámság.

Jean Godefroy előtt feltárult a Csendes-óceán. A látóhatár most már mindig erre a végtelen vízre fog ráborulni. Látja is már magát, amint fatörzsből kivájt bárkájával neki-vág az óceán félelmetes sziklazátonyainak és rettenetes szél-viharainak.

„Nemsokára egész kicsiny bárkákon járunk a hullámok között, de akkor is mindig meg fogjuk őrizni bizalmunkat Istenben és állandó lelki nyugalomunkat. Áldozatunkat meghoztuk: vegye el az Isten életünket előbb vagy utóbb, mi mindig készen állunk.”

A vihar lecsendesül. Ausztrália partjai feltűnnek a látóhatáron. A hajó rövid időre kiköt Melbourneban, azután tovább halad Szidney felé.

A hajó orvosa egyik este szinte véletlenül említést tesz egy pékfiúról, aki a betegszobában fekszik és halálán van. Szidneyt biztosan nem fogja látni. Godefroy atya még késő éjjel elsiet hozzá, hogy ellássa. A beteg már nem tud beszélni, de a fejét a misszionárius felé fordítja . . . Két óra múlva halott. Ez talán az első lélek, melyet Godefroy atya az óceán végtelen síkságán megmentett.

Szidneyben három napra állapodik meg a hajó. A Villa-Maria maristái boldogan fogadják a misszionáriusokat. Azután újabb átkelés következik Numéába. Ez az utolsó város, mielőtt belejutnak a Hebridák szigetcsoportjába. „A férfiak itt fehér ruhában járnak, a nők a legújabb párizsi divat szerint öltözködnek . . . a kilencezret kitevő lakosság csupa francia.”

A tizenhárom misszionárius itt elválik egymástól s különböző irányban mennek tovább. Godefroy atya néhányad magával a Hebridák fővárosából, Port-Vilából várta a posta-

hajót. Közben az első vasárnapon a numéai székesegyházban prédikál s utána édesanyjának ír:

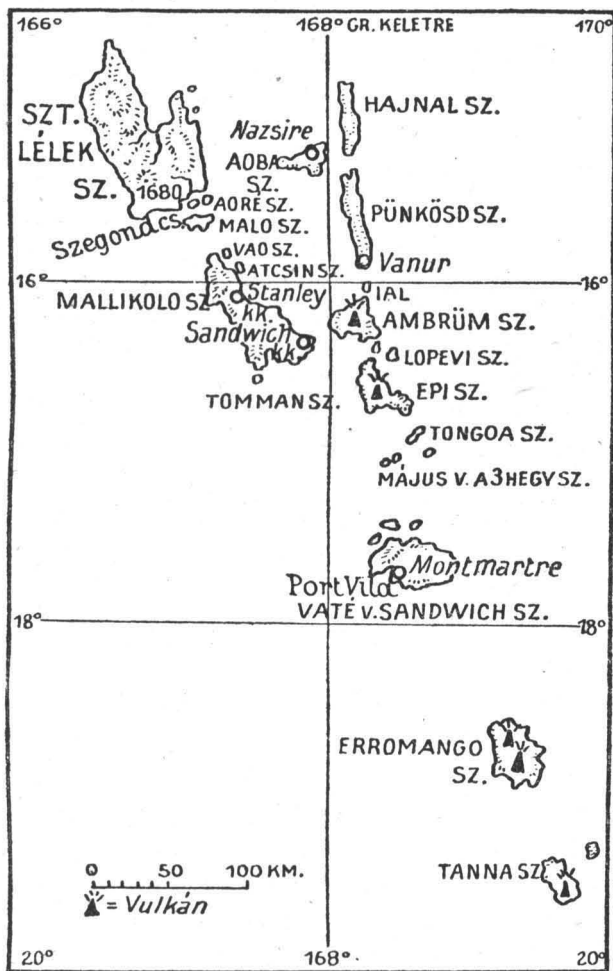
„Gondolhatod, hogy meghatódtam. Szinte magától ment. Végigjártam szemem a padban ülőkön . . . s ők is szemembe néztek. S most már ismertük egymást.”

Felkeresi Numéa másik plébániáját is, Szent János egyházát.

Az ottani plébános eredeti ember, a halottat is megnevet-teti. Hordódongákból és bádoglemezekből a feketék számára barakkokat épít, azután havi húsz frankért bérbeadja őket. „Ez nagyszerű dolog, mind kiveszik bérbe, csakhogy ezeket a szerencsétleneket nem tudom arra rávenni, hogy fizessenek is.”

Új-Kaledóniának szép a tájképe, éghajlata kellemes . . . de a szűnyogok tönkre teszik ezt a paradicsomot! „Egész éjjel az ágyam körül énekelnek, reggelre a kezem feldagad . . . saját bőrén szenved meg az ember.” Néha furcsa lakomában van az embernek itt része: „Tegnap óta harminc éves vagyok. Az ünnepnapi lakomának fénypontja ide való fogás volt: fehér gilisztákból készült omlett. És mekkora giliszták voltak! Hosszúságuk és vastagságuk ujjnyi nagyságú. Korhadó fa kérge alatt élnek.”

Miután a legalább is meglepetést hozó ünnepi lakomán Jean Godefroy kitett magáért, elment megfürödni egy hegyipatakban . . . ott, ahol a fanagságú páfrányok harminc méter magasságot is elérnek. Olyan vidám, mint egy gyermek, aki a világ legszebb táját fedezi fel . . .

Az Új-Hebridák szigetcsoportja.

IV.

A Hebridák igazi arca

Godefroy atya november 16-án hagyta el Új-Kaledóniát, s nemsokára a messzi távolban, mint valami vízre helyezett zöld kosarak, a Hebridákhoz tartozó Anatom-, Tanna- és Erromango-szigetek tűntek fel.

A hajó azonban tovább tartott északfelé, egészen Vaté szigetéig, amelyen a Hebridák fővárosa, Port-Vila fekszik.

Vaté . . . A fiatal misszionárius a hajókorláthoz támaszkodva növekedni látja maga előtt a földet, amely őt várja. Ez a Hebridák előőrse, kérdéseket intézhet hozzá. Vaté, a hegyvel borított zöldelő sziget „papirosfehérségű”, magas korallszirteken emelkedik. Partvonalába beleváj Port-Vila öble. A fönséges óceán vizei elsímulva nyaldossák a hol sápadt, hol majdnem feketeszínű parti sávokat, melyek a szirtek lábánál váltakoznak a nélkül, hogy fővenyük egybekeverednék.

Jean Godefroy előre megízleli a sziget titkát, mielőtt szépségébe behatolna. A rossz évszak elején érkezett oda: mélyen leereszkedő és felhőkkel terhes égbolt nehezedik erre a diadalmas zöldelő bujaságra, mely — úgylátszik — mintha magából a víz mélyéből tört volna elő.

Az öböl hátterében Port-Vila földszintes házai szóródnak el lágy emelkedésű dombocska oldalán. Sudár kókuszpálmák törnek onnan a magasba s lengetik különös fejdíszként koronájukat. Godefroy a fák között a deszkából épült toronynélküli szegényes székesegyházat keresi, ahol az Isten lakik . . .

— Itt fogok tehát élni? . . .

A fiatalember partra száll. A batyuját viszi, mint va-

lami egyszerű kivándorló. Fekete ruhája azonban megkülönbözteti másoktól, mint mindig és mindenütt.

A napsugár ritkán tűz erre a parti fövenyre, Godefroy atya mégis úgy érzi, hogy „forró nedvességnek köpenye” nyomasztóan nehezedik rá. Ime eljött a világ végére, álmai-nak országába s mindjárt megsejti ezeknek a szigeteknek álnokságát, ahol a nap gyilkos akkor is, mikor sötét felhők takarják el.

A Hebridák csodálatra ragadják a turistát, aki csak átmegy rajtuk, megtekinti őket, de semminek sem hatol a mélyére. A turista különben is csak a száraz évszakot ismeri, — júniustól szeptemberig — amikor az ég kitisztul és csodás tisztaságú fény árad szét.

Számításon kívül hagyva azokat a szigeteket, amelyek oly puszták, mint Robinson Crusoe remetesége, mintegy negyven sziget sorakozik fel a Csendes-óceánon a huszadik és a tizenharmadik déli szélességi fok között, vagyis olyan hosszan elnyúló térségben, amekkora Algír és Marseille között van.

Ezeknek a szigeteknek felülete együttvéve nem több, mint 15,000 négyzetkilométer. Némelyik vulkanikus eredetű, mások korallszirtekből képződtek, majdnem mindet buja növényzet borítja, „amely félelmet keltő”, mondta egy Váteről visszatérő ismerős. A növényzet ijesztően vad, a fák óriásiak. Másnap már nem lehet fellelni az utat, melyet előző nap vágta a bozótban. Minden oldalról körülzár s egészen a tengerbe benyúlik a trópusi növényeknek ez a mindent elfojtó burjánzása.

A barnásan vörös talaj a fák hajtásai alatt eltűnik. Az ében-, a kaori-, a gajak-, a dammara-, a sávozott tölgy-, a mango-, a száztörzsű vakkoa, a száz léggöykerű fűgefá ágai egymással összefonódnak.

Némelyik tűzhányó, mint a Lopévi, eléri a kétezer méter magasságot. Amelyek kialudtak, tavakat rejtenek kráterükben. Van olyan sziget, mely alig emelkedik ki az óceán vizéből, elég egy földrengés, hirtelenül eltűnik s nem marad belőle más, mint veszedelmes zátony.

— A Hebridák . . . itt fogom tehát a síromat találni?

Jean Godefroy mérlegeli az új munkateret, melyet az Úrért meg fog művelni.

A Hebridák.

A szépség földje, a gyönyörűség földje. A költők megénekelték, a regényírók dicsőítették. Pierre Lotitól kezdve Titaynáig egy megkésett romantícizmussal, a Keletnek és a távoli partvidékeknek rajongásával átítatott irodalom magasztalja a Dél tengerének bájosságát.

Ezek a szigetek szirénekként csalogatják nyugtalan nemzedékünknek annyi sok ifját. Új argonautákként „más-felé” vágyódnak, hogy végre kiszabaduljanak oda, ahol vizeken úszó zöld paradicsomot képzelnek el maguknak. Kék lagunákról ábrándoznak, amelyeken virágkoszorús tahiti nők holdvilágos éjjelek tejszínű fényében táncolnak; hosszú bárkákról álmodnak, melyekben csodás testű és megejtő hangú maorik siklanak a vizeken.

Igen, napsütéses időben elbájoló szépségűek a Hebridák. Nagyszerű erdők borítják s ezeknek soha sincsen hervadt színük, mint a mieinknek. Lombjuk sötét zöldje tavasszal rózsaszínűvé lesz. A színeknek ezt a gazdagságát ezeken a szigeteken mindenütt megtaláljuk, a tündéri madarakon, a pompázó virágokon: fehérrek, sárgák vagy biborszínűek.

A patakok virágokkal borított iszalagok alatt folynak, s mikor az ember kikerül az erdős talajon felburjánzó sűrűségből, az óceánra boruló látóhatár mérhetetlen boltozata veszi körül. Ez a fölséges, zöldbejátszón kék óceán áttetsző, mint valami drágakő. Aki a vize fölé hajol, benne csodálatos tengeri világot fedez fel, a virágzó korallok színjátszó ágai között zajtalanul játszadoznak a sokszínű halak.

Azok az európaiak, kiket a kielégítetlen és gyenge szív a Hebridákra hajtott, a roppant nagy óceán és a lenyűgöző erdők foglyai lesznek. Lelküket megbűvöli a holdnak fénye, melynek ragyogásában nincs már semmi földi. Nagy vonzóerő van ennek a világnak bomlasztó bájában, melyen úgylátszik, mintha láthatatlan megrontó hatalmak uralkodnának.

A természet itt nem az, aminek Európában ismerjük. Nem az Isten adománya, melyet az ember hosszú munkával

leigázott, hanem egy ellenséges világ, melyet ember legyőzni nem bír. A szegény ember látja, mint élnek, növekednek és fonódnak egybe ezeknek a hatalmas fáknak félelmetes csápjai, készek arra, hogy mint Birman erdeje, útra keljenek.

Szegény emberek . . . Útjuk nyomán az iszalagok összecukódnak, a kúszó gyökerek a lábszárakra csavarodnak, a fű néhány óra alatt belepi az ösvényt, melyet keservesen vágtak, a szúnyogok kínozzák. Megölnek tíz hangyát, helyükbe száz támad. A kristályos, csábító hullámokba vetik magukat, cápák leselkednek rájuk és ami még rosszabb, az a veszedelmes hal, mely a sziklákba bújva belekapaszkodik zsákmányába, amíg bele nem fullasztja a vízbe. Ha bárkájukon kieveznek a mosolygó és nyugodt tengerre, nem szabad megfélemedezni róla, hogy ez a tenger milyen szélsőséges.

Csendes-óceán! „Pacifique!” Mekkora gúny van ebben a névben! Nem tudni, milyen kegyetlen tréfából született a név, s benne a gúny századokra meg van örökítve. A Hebridák táján veszedelmesebb ez az óceán, mint másutt. Teleszórva sziklazátonyokkal, keresztül-kasul járva alattomos örvényektől, nem is kell, hogy a vihar szántson rajta végig, a vitorlást a nélkül is össze tudja törni, mint a dióhéjat.

Érthető, hogy a bennszülöttek mindenütt gonosz szellemeket gyanítanak s áldozatokkal igyekeznek őket megbékíteni. Ez a nyugtalanító légkör tette a kanakokat alattomosakká és bizalmatlanokká. Megszokták, hogy ravaszsággal harcoljanak a rossz álmok országa ellen, amelyben a veszedelmek és a lázbetegségek virágok mögé rejtőznek . . .

Az összetettebb és ennélfogva érzékenyebb lelkű európaiat a szigeteknek ez a megrontó ereje pusztulásba viszi. Eljő a nap, mikor tovább már nem küzd, akarata a veszedelem előtt meghajlik, még mielőtt szembeszállna vele . . . Többé már nem metszi le a gallyakat, hagyja őket benyomulni a verandájára, nem védekezik többé a veszedelmek ellen, melyek a Hebridák szépsége alatt rejtőzködnek.

Először is ott van az a megszámlálhatatlan sok szű-

nyog. Az ember a szúnyoghálók alatt él, Japánból szállított fadarabkákat éget, de minden hiábavaló.

Azután az a párás, nedves, nehéz forróság, mely meg-
enyhülést nem ismer; az ingadozások jelentéktelenek. A
hőmérséklet nem száll 35 fok fölé, ritkán süllyed 26 fok alá.

Az európaire ez a legfárasztóbb és a legbágyasztóbb.
Mindent belep a penész. A cipő, melyet az ember este le-
fekvéskor levet, reggelre zölddel vonódik be. Az embernek
az az érzése, hogy burjánzó korhadásban él, rontó erők
között, melyek mindenfelől lesben állanak.

A téli évszakban, októbertől májusig, az eget pára és
felhő borítja. Az ember örökös zivatar alatt él, de a kitö-
résre nem kerül sor. Állandóan ellenzős sisakot és zöld
szemüveget kell viselnie, mert borult időben is fenyeget a
napszúrás, különösen a tenger partján, ahol a fényvissza-
verődés nagyon erős.

Ebben a téli évszakban sokat esik: meleg, kínzó eső;
záporosó, milyenről Franciaországban halvány sejtelmünk
sincs. Februárban éri el az esőzés a legnagyobb mennyisé-
get, amikor nem ritkaság, hogy két héten át folyton zuhog.

Ez a keserves évszak a fehér embert szörnyen ide-
gessé és nyomottá teszi. Némelyik képtelen lesz a legkisebb
megerőltetésre, azért elkábítja magát ópiummal vagy alko-
hollal, hogy elfeledje elesettségét. Van, aki esztét veszti a
zivatarok, a forróság és az esők nyomasztó légkörében.

Szomszédok között gyűlölködések támadnak, semmi-
ségek miatt szörnyű veszekedések törnek ki. Beszélük, hogy
két barát, aki magára hagyatottan élt, mindegyik a saját
ültetvényén, a nehéz téli évszakban annyira meggyűlölte
egymást, hogy mindegyikük a tányérja mellé revolvert he-
lyezett abban a meggyőződésben, hogy a másik meg akarja
gyilkolni.

Nem is lehet csodálkozni, hogy emberek között, kik
mintha ki volnának cserélve és már nem uralkodnak az
idegeiken s minden este lázban vergődnek, a fegyverek
szinte maguktól dördülnek el. A lázbetegség a szokásos
mocsárláz, a trópusi láz, mely negyvennyolc óra alatt a
legerőteljesebb embert is megöli.

Van sok másféle betegség is. Így az elefantiazis, a

féregbetegség (a bennszülöttek félének nevezik), okozója az a hosszú féreg, mely az izomszövetbe fúrja magát s azt eszi. Egyedüli segítség ellene az, hogy az ember bevág a bőrbe, megfogja a féreg farkát, rácsavarja kis fadarabra s mindennap fordít rajta egyet, míg az állatot egészen ki nem húzza. A Hebridák nedves forrósága nagyon javára van a mikrobáknak. Ez magyarázza a tüdővész, a vérhas, a vér-baj, a bélpoklosság — és hogy a nem kívánatos sorozat végére érjünk — a bőrkiütések elterjedtségét, melyek különösen akkor nem gyógyulnak be s nagyon hamar elgennyesednek, ha az ember élő korallban sebezte meg magát.

Más ellenség is van még . . . A tűzhányók katalanuk forróságával fokozzák az éghajlat melegét. Ha nem hánnyák tüzeit, akkor Vaté szigete el lehet készülve, hogy földrengés rázkódtatja meg.

A trópusi nyárban végül gyakoriak a forgószélvészek. Vad erővel törnek ki. Elpusztítják az ültetvényeket, leszedik a házfedeleket, néha elmerítik a kisebb szigeteket. Jaj a hajóknak, melyeket a forgószél a nyílt tengeren talál, ha már nincs idejük kikötőbe menekülni, ami gyakran megtörténik, mert a szigetek szétszórta vannak s korallsánc övezi őket, amely falként összefügg a szárazfölddel és nem alkot csendes vizű lagunát, mint a Csendes-óceán más sziget-csoportjain. Csak Mallikolonak van egészen biztonságos öble.

Az biztos, hogy szép tájak. A kutatókat bámulatra ragadják, de otthonai egyúttal a lázbetegségeknek és a forgószélvészeknek.

Godefroy atya a Hebridákon szembe fogja magát találni a kegyetlen valósággal és a csodás szigetek világában lassan szörnyű kálváriát fog megjárni.

Hogy húsz éven át, pedig ez alatt az idő alatt a lázbetegség sohasem hagyta el, nem lett áldozata a szigetek megrontó erejének, az már magában ékesen szóló bizonyítéka lelki erősségének. Már ez is gondolkodóba ejthetné a hitetleneket.

Ez a látszólag magára hagyatott ember kire támaszkodott, hogy ne hátráljon meg a Hebridák kegyetlen légköre elől, sőt hogy mindvégig kitartsa kimerítő feladata mellett?

Könnyebb törékeny hajón átvágni az óceánon és viharain, mint a trópusok bomlasztó erőinek ellentállani.

Alain Gerbaut nagy kalandja szánalmasan végződött „a szigetek” homokpartjain . . .

Ugyanezek a homokpartokon Jean Godefroy a test és lélek vértanúságában megtalálta a legszebb életet, amelyet csak elképzelni lehet!

V.

A fehérek és a feketék

Godefroy atya Port-Vilába való megérkezése után az ottani montmartrei iskolához kapott beosztást. Az iskola a városon kívül magaslaton épült, amely száztizenkét méternyire emelkedik a „lagonnak” nevezett keskeny, de mély öböl fölé. Onnan csodás kilátás nyílik a Csendes-óceánra.

A fiatal misszionáriusnak mintegy ötven többé-kevésbé fekete színű gyermekkel kellett foglalkoznia. Társa a „szent” Salamon atya volt. Mindkettőjük számára van elég munka, mert a legkisebb mozgás már fáraszt. Megérkezése után a hebridai évszak legnehezebb napjaiban kezdi a beletanulást.

„Az ember izzad, ha nem is csinál semmit sem. 31 fok melegünk van az árnyékban. A forróság lágy, tele nedveséggel és zivatarral. Az ember ötször kevesebb munkát végez, mint Franciaországban és ötször jobban elfárad.”

Friss lelkesedésében örömmel fogadja a rábízott feladatot, de kezdettől fogva érezni lehet, hogy hivatása tovább szólítja: a szigetekre, ahol valóban misszionárius lesz.

„Ketten vagyunk atyák, egy testvér és két nővér a monseigneurrel mint előljárónkkal. Montmartre hat kilométernyire van Vilától. Tanító-káplán-kőműves-ács leszek itt, de mindennekfölött misszionárius. Elsőrendűen fontos munka ez. Arról van szó, hogy kiválogatott ifjakat képezzünk ki, akiket azután visszaadunk népüknek, hogy a misszionáriusok segédjei legyenek. A gyermekeket, fiúkat és leányokat egyaránt az összes sziget misszionáriusai küldik hozzánk . . . !

Csakhamar észrevevessük, hogy a bennszülöttekkel az érintkezés felvétele elég nehéz:

„Azt hiszem, a dolog menni fog majd akkor, ha a gyermekekkel megértjük egymást. Az első napokban azon-

ban ez kissé keserves volt. Az ember mindig érzi valahogy, hogy feketék között él. Sötét színiük, kezdetben érzéketlennek látszó arckifejezésük, a testükről áradó erős szag, mindez az újonnan érkezett fehér ember számára elég kellemetlen."

Mintegy hatvan fiatal négyert kell tanítania és hittanra oktatnia, s ezek tizenhat különféle nyelven beszélnek. Nagy szerencse még, hogy a „biche-la-mar” keverék nyelvet is használják, ezt a rossz angolból, még rosszabb franciából összeszedett beszédet megtűzdelve spanyol és az óceáni szigetek bennszülötteinek nyelvéből vett szavakkal.

„Egészen gyermeki nyelv. A gondolatot a lehető legkézzelfoghatóbb módon fejezi ki a lehető legkevesebb szó felhasználásával s a dolgoknak csak legegyszerűbb vonatkozásait ismeri. Például „man oui oui” francia embert jelent (embert, aki oui-oui-t mond); „me save” annyi, mint én tudom.

„One gname”, az igrname növény egy aratása, „egy évet” jelent; „kaj kaj” elég érthető hangutánzással annyit jelent, mint „enni”. Az angol „belong shoe” cipőkészítőt jelent.

Godefroy atya tehát elfoglalja helyét ebben a deszkából épült, zsúppal fedett iskolában, mely bizony csak nagyon halaványan hasonlít a combréei kollégiumhoz! Még megdöbben a „bozót” hatalmas burjánzásának, az óriási páfrányoknak és csalánoknak láttára, melyek akkorák, mint szülőföldjén a tölgyek.

Az iskola azonban nagyon szűk az iskolások befogadására és Jean Godefroy azonnal hozzálátott, hogy a gyermekeknek hálósobát építsen: „Micsoda élvezettel vettem újból kezembe a kalapácsot, a vízszintezőt, a függőólmot és a vakolókanalat! Visszaképzelttem magam húsz évvel előbbi időbe és láttam magam apával . . . Visszaemlékeztem útbaigazításaira, de némelyik ütésre is, melyet a vakolókanállal ujjaimra kaptam . . . Munka közben testvéreimre is gondoltam s azt mondtam magamban: „Most nem vethetnék szememre, hogy milyen fehér a kezem.”

Este fáradsága ellenére jósága a gyermekek helyiségébe vezeti, hogy elalvásuk előtt harmonikázzék nekik.

A fiatal kanakok különben ragaszkodók és könnyen vezethetők: „Vagy harmincan hetenkint négyszer-ötször áldoznak, körülbelül tizenketten mindennap. Ezeknek a szentáldozásoknak tudható be az a nagy szófogadásuk és különösen a vidámságuk, amelyet a telepések megcsodálnak.”

A franciaországi családokban van-e sok olyan gyermek, aki mindennap áldozik? . . . A kanakok bizony néha példaképül szolgálhatnak a fehéreknek, s úgylátszik, hogy Godefroy atyának a vatéi európaiak sok csalódást okoztak.

Körülbelül kétszázan vannak Port-Vilában, némelyiknek közülük zavaros multja van, mások meg fegyenceknek leszármazottjai. Azután itt van a kalandorok szokásos raja, akik azért jönnek a „szigetekre”, hogy a lehető leggyorsabban és legtisztességtelenebbül szerencsét csináljanak.

Port-Vilában van a kormány székhelye. A kormány egészen különleges. A Hebridák nem tartoznak egy állam tulajdonába sem, hanem angol-francia közös birtoklás felügyelete alatt állanak.

Van tehát egy francia és egy angol kormány. Minden hatóság, a közigazgatás és a bíraskodás közös. A franciák és az angolok között a viszony nagyon szívélyes, de a kettősség megakadályozza a sziget fejlődését. Mikor munkákat kell végeztetni, azok sohasem készülnek el, mert fizetni senki sem akar.

A franciák vannak nagyobb számban (1100 francia és 250 angol), majdnem valamennyien telepések, míg az angolok főképp kereskedelemmel foglalkoznak.

Ez a helyzet sok igazságtalanságnak a forrása, amit még súlyosbít a protestáns pásztorok ellenséges indulata a franciák iránt. A pásztorok majdnem mind angolok vagy amerikaiak, gazdagok és hatalmasok a katolikus misszionáriusokhoz képest, akik kevesen vannak s már nem is elég fiatalok.

1902-ben a protestánsok eltartottak 18 pásztert és 169 tanítót 300,000 frank évi költségvetéssel. Ennek az összegnek a tizedével és mintegy húsz misszionáriussal a katolikusoknak sikerült négyezer megtérből nyájat alkotni. Marad azonban még mindig 30—40,000 pogány.

A protestánsok 9000-en vannak, jöllehet már 1840-ben,

tehát félszázaddal előbb kezdték meg munkájukat, mint a katolikusok. Munkájuk lassú előhaladását a megoszlásuk magyarázza meg: a szigetszoporton a protestánsok különböző szektáinak száma mintegy tizenhárom. Ez egy kicsit sok a szegény kanakoknak, akik mindebből semmit sem értenek.

Volt idő, mikor hugenotta tengerészek, angolok, dánok, norvégek, beleunva a kis haszonnal járó hajózásba, elhagyták hajójukat és kiszálltak a szigeten, melyet legközelebb értek. A törzsfőtől nagy területeket vásároltak meg, megfizettek egy üveg pálinkával, kezükben lóbálták bibliájukat és a megrémült bennszülötteknek új vallást hirdettek. Ennek az új vallásnak papjaiként léptek fel, amivel tekintélyre tettek szert a mindig babonás kanakok fölött, — s ezt kihasználták, hogy a szerencsétleneket fillér fizetség nélkül dolgoztassák!

Hallottam beszélni egy svéd matróról, aki az Új-Hebridákon meggazdagodott, eladta ültetvényeit és mikor visszatért Európába, magával vitte leányát, hogy ott férjhez adja. A fiatal szépség azonban, emlékeztetőül az anyjára, erősen sötét arcbőrt hozott magával, mindamellet a szép hozomány biztosította férjhezmenetelét. Az atya élvezettel mesélte a személyhajó utasainak, miképen gazdagodott meg azon, hogy négereinek, — önkéntesen vállalt munkájukért a mennyei boldogságot ígérte . . .

Ilyen előzmények bizony nem könnyítik meg a miszisionáriusok munkáját, annál kevésbbé, mert a négereknek kegyetlen emlékeik vannak a fehérekkel való első érintkezésükről.

Kezdődött a bálnavadászok korszakával, mikor a déli tengereken még bálnákra vadásztak. Ha a vadászok a Hebridákon kikötöttek, ott birtokukba vettek minden fellelhető élelmiszert.

Azután jöttek a kínaiaktól rendkívül nagyra becsült szantálfa kitermelői. Kivágták a fákat és a bennszülötteknek fizetségül „nótás füzetek”-nek nevezett és hamisított alkoholt tartalmazó hordócskákkal fizettek . . . ha ugyan nem puskatúzzel.

A szantálfa kitermelőit azután hamarosan a kopra-

készítők követték. A kopra a kókuszdió bele, melyet napon vagy füstön megszáritanak. Olajat nyernek belőle. A koprakészítők a kókuszdiót vették meg dohányon, puskákon, puskaporon, színes üvegeken, a koprát azután maguk készítették. A holt évszakban, mely decembertől márciusig tart, azzal töltötték idejüket, hogy a tengeri nyelvet, vagyis a „biche-la-mar“-t halászták, ezt az egészen feketeszínű tengeri férget, mely hurkára hasonlító tengeri puhány. Apálykor a sziklákról összegyűjtik, aztán megszáritva Kínába szállítják. 1890-ben tíz mázsát 2500 frankért árusítottak belőle, tehát tízszer akkora az ára, mint a kopráé. A koprakészítők nem voltak a legtisztességesebb emberek, igen gyakran a férji jogot követelték maguknak a kanakok asszonyaitól. A szorgalmasabbak közülük ültetvényesek lettek, s megteremtették az első kókuszültetvényeket.

A kanakok sorsa még rosszabbra fordult, mikor megjelentek a „toborzók“, kik valójában négerkereskedők voltak, és a szerencsétlen bennszülötteket erőszakkal vitték hajójukra, hogy más szigetcsoportokon dolgoztassák őket, ahol a munkáskézben hiány van. Onnan a többségük sohasem tért vissza.

Aláíratlak velük öt-tíz évre szóló szerződést, de a dolgot úgy intézték, hogy a szerencsétleneknek szerződésük lejártakor sohase legyen elég utiköltségük a hazatéréshez. Új szerződést kellett tehát aláírniok és száműzetésük vértanúsága tovább tartott.

Ha a toborzó hajók valamelyikét olyankor, mikor négerekkel volt megrakodva, hadihajó vette üldözőbe, a kapitány az egész emberi rakományt vízbe fojtotta olymódon, hogy a nyomorultakat a horgonyra kötötte s úgy vetette a tengerbe.

Ilyen rémületességek ma már biztosan megszűntek, de a súlyos visszaélések ma is elég gyakoriak. Európai kalandorok, nagyon is kétes jellemű kereskedők és koprakészítők minden módon igyekeznek meglopni a bennszülötteket, és aranyáron árusítják nekik azt a hírhedt angol alkoholt, mely alkalmas arra, hogy az Európából behurcolt betegségekől úgyis legyengített fajt elpusztítsa.

Akadtt egy Imhaus nevű úr, aki az Új-Hebridák című

könyvében 1890-ben ellágyuló megbecsüléssel volt e kalandorok iránt:

„Hol vagytok ti vadökör-hajcsárok és partvidéki öreg cimborák, ti letűnt korok hősei? Még szép napokat érhettek Oceánia némely szigetén. Bizony elnézéssel kell lenni a civilizáció bátor úttörői iránt, kik a ti nyomdokaitokban járnak, mert mindent fontolóra véve kérdezhetjük, hogy nem épp a bennszülöttek-e azok, akik erőszakot alkalmaztak, nem ők-e az igazi törvénszegők. Csak azt a bánásmódot kapják, melyet előbb tőlük kellett elviselni. Szóval igazságosnak kell lenni ezek iránt az úttörők, a civilizáció szükséges eszközei iránt. Az ő feladatuk volt a haladás előtt az utat megnyitni az új erdőkben néha fejszével és tűzzel is. Nem voltak éppen a szelídség és a kifogástalanság mintaképei, de legalább erőteljesen edzett lelkek voltak, férfiak a szó teljes értelmében . . .”

Úgy találja, hogy a toborzás is „nyilvánvalóan hasznos” s mindenkép dicséretes „intézmény” volt, hiszen a telepéseknek kézi munkásokra van szükségük!

Bourges parancsnok 1906-ban a Hebridákról megjelent könyvében megbélyegezte az emberrel, mint valami barommal folytatott szörnyűséges kereskedelmet:

„Jöttek azután toborzók, akiknek tettei a világ figyelmét hamarosan ráirányították az eddig ismeretlen szigetekre. A munkások toborzása kezdettől fogva tagadhatatlanul együtt járt a visszaélésekkel, melyek előtt a művelt világ közömbös nem maradhatott.”

A toborzás különösen a Hebridákon öltött nagy méreteket, — s nagyban folyik még ma is — mert ennek a szigetcsoportnak kanakjai híresek voltak tisztességükről és tanulékonyaságukról.

A németek ekként toborozták olcsó munkásaikat Szamoa- és Szandvics-szigetek számára, az angolok Fidzsi szigete és Ausztrália részére. 1890-ben öt évre szerződött kuli utiköltsége és bére fejében mindössze 750 frankot fizettek. A franciák nem nagyon vettek részt a toborzásban, és ők voltak az elsők, kik megtiltották az effajta kereskedést.

A már említett Imhausnak nagy méltatlankodására Courbet admirális, Új-Kaledónia kormányzója 1882-ben a

telepeseknek megtiltotta, hogy a szomszédos szigetek bennszülötteit alkalmazzák, ha a toborzásuk meg nem engedett módon történt.

A Hebridákon azonban a toborzás folytatódik, habár a lehetőség szerint ellenőrzés alatt áll.

Mgr. Douceré bizony sok jóindulatú elnézéssel írja legutóbbi könyvében: „Az első idők erőszakos fogásai már nem ismétlődhetnek meg. De ez nem jelenti, hogy a misszionáriusok nem találják magukat szemben sok súlyos visszaéléssel. E miatt hithirdetésünk és civilizációs munkánk sok súlyos nehézségbe ütközik!”

Valóban csak a katolikus misszionáriusok nem kereskednek a Hebridákon . . . ezt az önzetlenséget a bennszülöttek nehezen is értik meg.

A misszionáriusoknak a kanakokon és az európaiakon kívül más híveik is vannak. A Hebridák ültetvényein sok tonkinkínai és anamita munkás van. Ezek többnyire katolikusok. Vannak még kínaiak és japánok, ezek hivatalosan buddhisták, s végül vannak jávaiak is, kik majdnem mind mozlimok. Az anamiták számát ezerötszázra teszik!

Godefroy atya Montmartreban a kanakokat csak a legkedvezőbb oldalról ismerhette meg, gondosan megválogatott növendékei a javából valók voltak. Ami Port-Vila bennszülötteit illeti, azokat jóformán civilizáltaknak lehet mondani. Sokan közülük tudnak írni és olvasni. Magában a városban európai mód szerint öltözködnek. A férfiak pantallójukban és fehér trikószövéseű öltözetükben nagyon elegánsak.

Az asszonyok „egyenruhát” hordanak, melynek viselésére a protestáns pásztorok vagy méginkább saját férjeik szorították őket, bár ez a gyapotból készült színes ruha nem áll nekik valami nagyon jól.

Az európaiaknak szemükre hányták, hogy a kanakokat „felöltöztették!” Azt a vádat emelték, hogy ezek a ruhák ha vizesek vagy izzadsággal itattak, valóságos „Nessus-inggé” változnak a bennszülöttek hátán és tüdőbajt szereznek viselőjüknek. A valóság azonban az, hogy a tüdőbaj ugyanolyan mértékben pusztít azokon a szigeteken is, amelyeken a kanakok teljes ruhátlanságban maradtak meg. Ha

az okot részben a fehérektől behurcolt fertőzésekben keressük is, másfelől nem szabad figyelmen kívül hagyni a kanakokat jellemző szervezeti gyengeséget, a gondatlanságot és a higiénének teljes hiányát sem.

Mert bizony ezeknek a szegény feketéknek megvannak a maguk hibái is, és a vatébeliek is messze vannak attól, hogy angyalok legyenek. Mgr. Douceré atyai jóságában tisztességeseknek és tanulékonyaknak találja őket. De a mellett és mindenekfölött lusták is.

Átnedvesedett ruhájukat nem vetik le, csakhogy elkerüljenek egy mellőzhető mozdulatot. Lehető keveset dolgoznak és úgy vélik, hogy a halászat is kimerítő foglalkozás!

Táplálkozásukban nagy szerepe van a halételnek, s hála a civilizációnak találtak is eszközt, hogy fáradság nélkül hozzájussanak. Dinamittal halásznak s a robbanás után a vízbe vetik magukat, hogy a robbantástól elpusztult vagy elbódult halakat összeszedjék.

A cápák is kedvet kaptak a halászatnak ehhez a módjához. A robbanás zajára odalopakodnak és kiveszik részüket a lakomából.

. . . Szinte azt lehetne mondani, hogy a cápák és az emberek fegyverszünetet tartanak, hogy mindkét fél kivehesse részét a zsákmányból.

A fehérek lelkiismeretlenek, a feketék alattomosak és lusták, ilyen ez a különös nyáj, melyet az itteni misszionáriusoknak az égbe kell vezetniök!

Ennek a határtalanul súlyos feladatnak végzésében a nehézséget fokozza a szigetek szétszórtsága és az a tény, hogy mindössze húsz marista áll szolgálatában. Angol származású kaledóniai protestáns férfi hívta be őket sürgető kéréssel a Hebridákra, ahol „a presbiteriánusok hatalma” fenyegetővé vált.

Éz a férfiú, aki nagy francia volt, a gyarmatügyi minisztertől akkoriban évi ezer frank támogatást kapott a katolikus missziók részére. A támogatást 1888-ban beszüntették . . . A francia kormány éppen hogy a Hebridákra küldött első maristák utiköltségét fizette meg 1887-ben. Pierre Benoit „*A francia Oceánia*” című könyvben hiába szólalt

fel méltatlankodva. Ő hódolattal adózik annak az ismeretlen nevű hősnek, akivel a főváros semmit sem törődik.

„Az arannyal tömött, kormányuktól és társulataiktól a legfélelmetesebb tevékenységi eszközökkel ellátott angol-szász misszionáriusokkal ellentétben micsoda forrásokkal rendelkeznek az Új-Hebridákon a francia misszionáriusok? . . . Ők, az elfeledett, mindenben hiányt szenvedő páriák a tehetős ellenfeleikkel ellentétben egy félszázad alatt mit nem végeztek!? . . . Erre a kérdésre kerestem feleletet, mikor Port-Vilában felmentem a dombra, ahol a misszió szerény épületei állanak . . . Megkockáztattam az ügyetlen részvét kifejezését, mire a püspök kedvesen kioktatott: „Akik szabadon választották sorsukat, — mormolta — azokon nem kell sajnálkozni.”

Jean Godefroy szegényen érkezett a szegények közé erre a dombra, amelyről Pierre Benoit beszél. Vágyaiban és reményeiben azonban gazdag volt. S mikor a vízi sivatagként előtte kiterülő Csendes-óceánt szemlélte, jól érezte, hogy nem fog Port-Vilában megmaradni.

VI.

Montmartre . . .

Párizssal szemben a földkerekség másik oldalán

Valahányszor Jean Godefroy Franciaországból levelet kap, a torka mindig összeszorul. Megjelennek előtte a drága és távoli arcok: „Gyermekeimet a szokottnál feketébbeknek látom . . . de még jobban szeretem őket. Őket, akikért mindent elhagytam.”

Kezdi megismerni a Hebridák rejtett „gyönyöreit”:

„Egészen megdagadt kézzel írok. Nyolc napja, hogy megsértettem. A testvér azt mondja, hogy az éghajlat miatt hat hónap kell a gyógyulásához.”

Montmartreban van leányiskola is. Kedves, jó nővérek vezetik. Godefroy atya tehát nem szenved a magánosság miatt, azonfelül függetlenséget élvez, amit nagyon becsül . . . Mindíg szeret alkotni, magát másokért feláldozza, de szeretne érezni, hogy szabad cselekednie.

A hőség azonban rettenetes. Ez a nehéz nyári évszak. Vérhas, azután rosszindulatú náthaláz tör ki a montmartrei növendékek között, több gyermek meghal. Eltemetik őket egyszerűen gyékénybe csavarva, miközben özönvízként szakad az eső. Elmennek, s életkoruk ismeretlen . . . mert az Új-Hebridák kanakjai közül senki sem tudja, hány éves. Anyakönyv ott nincs: ilyen főnök idejében születik az ember, olyan főnök idejében hal meg. A dolog nagyon egyszerű.

„Kevés földet dobnak a fejére s ezzel el van intézve” mondotta Pascal.

Végre elérkezett a karácsony:

„Milyen szép éjféli misénk volt! A monseigneur maga énekelt diákonussal, szubdiákonussal, segédkező pappal és a gyermekek nagy karával. Gyermekeink mind megáldoz-

tak . . . Micsoda szívvel énekelték: „Megszületett az isteni Gyermeke.” Mise után következett a karácsonyéjtszakai lakoma petárdapukkanástól és puskaropogástól kísérvé, közben a bennszülöttek táncoltak. Ó, anyám, ha látnád őket táncolni! Hármas vagy hatos sorban állnak fel egymás mögött. Egyikük rákezd a tánc dallamára. Énekelnek, kezüket összeverik s egyikük fából való harangra az ütemet veri. Mikor egy versszakot befejeznek, nagyot rikoltanak. Azután szünet, majd újból rákezdenek vagy ugyanarra vagy más nótára. Képesek egész éjjel táncolni.

Godefroy atya vállalkozott, hogy jászolt készít. „Reggel így szóltam a kis Jézushoz: a kanakoknál vagy, kanak kunyhó lesz az istálló. Ilyet is készítettem.” Buzgón kéri a gyermekké lett Istenfiát kis feketéiért: „Áldd meg kicsinyeimet. Nagyon szeretnek Téged s mint Te, ők is szenvednek. A Hebridák fiait és leányait alakítsd áldásod népévé és országává.”

Nagyon ragaszkodik növendékeihez. Ezeket írja: „Gyermekeim mind helyesebbek lesznek. Úgy érzem, hogy nagyon megszerettem őket.”

Nagyon fiatalon házasodnak. Gyakran a lányok kéri meg a fiukat . . . A misszióban mindenestre a szabadság uralkodik, a törzseknél azonban máskép van. Ott már a csecsemőt alighogy elválasztják az anyatejtől, kiházasítják. Mivel kevés a leánygyermek, ami a nép hanyatlásának jele, a szülők nagyon drágán adják el őket. A vőlegény a lányt nem veheti el, amíg nem tud az apósznak egy disznócsordát adni . . . mert ott minden adás-vétel sertésekkel számíthat.

Godefroy az első kanak esküvőn, melyet ő áldott meg, szép kis beszédet mondott . . . A szertartás után azonban a pár, Viktorin és Róbert nem is csókolják meg egymást!

Mindezt vidáman beszéli el, de a gondolata gyakran messze jár Montmartretől. A távoli missziókba elszakadt testvéreire gondol. „Megtörténik velük, hogy heteken, hónapokon át liszt és európai élelmiszer nélkül maradnak: nincs tehát kenyérük, s ami a legfontosabb, miséjük sincs. Tolomakot a hajók évente csak háromszor-négyszer érintik. Bancarel atya

egy ízben két hónapon át nem látott emberi lényt, „sem fehéret, sem feketét”.

Mikor kerül a sor őreá?

Szíve mélyén türelmetlen vágyódást érez, hogy a miszsiók előretolt állomásán Krisztusért szenvedjen. Az az érzése, hogy Montmartreban túlságosan nyugalmas az élete, pedig folyton dolgozik, tanít és épít.

„Február 25-e. Forgószélvészt várunk. Az isteni Gondviselésben bizakodva töltjük napjainkat. Esik és nagy meleg van. Ebből aztán olyan nedvesség és termékenység származik, amilyenről nektek nem is lehet soha fogalmatok. Ha az ember kivág egy csomó fűvet és azt a helyén megforgatja, két-három napon belül a másik végéből is gyökeret ereszt. Ha a manioka ágait levágjuk és halomra dobjuk, az ágak hónapokon keresztül zöldek maradnak. Az esőt már előző nap jelzik a poloskák rajai. Étkezés közben a tányérokba és a poharakba hullanak. Vannak szúnyogok is. A legnagyobb számban a hangyák. Az ember azt hinné, a földből, a bútorokból, a szövetekből kelnek ki, annyian vannak. Ha az ember a kertben vagy a cserjésben öt percre leül, azt tapasztalja, hogy cipői hangyabolyokká változtak.”

Ilyen lesz majd az élete ebben a nyüzsgő hemzsegségben, ahol állatok és növények burjánzanak . . . S az ember azt hinné, hogy mind támadó ellenségeskedéssel fenekednek a szegény emberre, akit már a hőség úgyis lever.

A hőség valóban nyomasztó. Az ember oly bőségesen izzad, hogy még ha lehetőleg kerül is minden mozgást, napjában többször kell ruhát váltania. Lehetetlen még a tengerhez is lemenni, hogy fürdőt vegyen, pedig egészen közel van. Utána úgyis meg kell mászni az emelkedést s a feljövétel után még rosszabb a fáradtság érzése.

„Este 9 óra van. Nyugodt, forró időben frok. Semmi szellő. Hogy lehessen aludni? S a szúnyogok! Ha látnád, ebben a pillanatban is micsoda rajzást végeznek a fejem körül! A hold pazarul fénylik. Tegnap a hold világánál megerőltetés nélkül olvastam ujságot. Időnkint lövés dördül el. A legények a vadonban óriási nagyságú denevérekre vadásznak. Ezek ehetők. Hajlékomat óriási lepkék lepik el. Egy szárnyzuhogtatásukkal eloltják a gyertyát. És a tengeri pókok!

... Ezek az ocsmány férgek mindenhova befurakodnak és kegyetlenül csípnek. Nem lehet velük végezni, csak ha az ember eltapossa őket."

Jean Godefroy kezdi tapasztalni a Hebridák könyörtelenségét. Március 10-én tör ki rajta először a forróláz . . . és az eső tartamával a rohamok szabályszerűen ismétlődnek.

A misszionárius feladata növekszik. Újabb gyermekek érkeznek, franciára és hittanra kell őket oktatni. Teljesen el kell velük feledtetni, amit szüleiktől tanultak: a kegyetlen és embertelen pogányságot.

A kanakok vallása, mely szörnyű szövedéke a babonáknak, a holtak, a tamat tisztelete körül fonódik. A mat szó halált jelent. Hasonló az értelme a sakkjátékban használt szóéhoz, ami — mellékesen megjegyezve — azt mutatja, hogy az összes nyelvek közös eredetűek.

Egy havi katekizmusoktatás után a montmartrei fiatal kanakok még mindig abban a hiedelemben vannak, hogy a gyermekek jócselekedetet művelnek, ha előregedett szüleiket megölik . . . Godefroy atya rettegve gondol arra, hogy ha tanítványai majd katekisták, világi hitoktatók lesznek s visszatérnek törzsük körébe, ott újból csak a siralmas példa lesz mindig előttük.

"Napjainkban is voltak a szigeten öldöklések. A fehérek, kiket megöltek, nagyon is megérdemelték sorsukat. Kalózkodtak, akik a bennszülötteket irgalmatlan módon toborozták . . . A feketék akkor bűnösök, mikor megeszik őket! . . . Iskolámban vannak emberevők gyermekei. Az egyiknek atyja gyermekeit emberhússal és banánnal kínálta meg."

Salamon atya mondja, hogy majdnem minden növénye evett már emberhúst. Este elbeszéli a fiatal misszionáriusnak dzsungelbeli élményeit . . . Hogyan szedett ki kanak kemencéből karokat, lábszárakat, melyeket a vízbe dobott, hogy elvonja őket búsuló kanakjai fogaitól. Más hasonló emlékei is voltak, melyeket leírni nem lehet.

A Hebridáknak és lakóinak kegyetlensége nem bírja azonban Godefroy atya lelkesedését letörni. Mélységes lelki élete megsegíti, hogy mindent jókedvvel viseljen el. Ez az istenteremtette világ oly szép!

Mélében nagyszerű fővenypart van. Nincs egy korallkő sem, semmi, csak igen finom fekete homok. A hullámok a nyílt tengerről jönnek s hatalmas robajjal törnek meg a parton . . . „Olyan hajnalra virradtunk, minőt még sohasem láttam.”

Gyönyörködéssel élvezi a sziget szépségét. Fekete tanítványaival végigjárja a szigetet s különösen az éjtszakákat találja csodálatosaknak:

„Milyen gyönyörű égboltozat, a csillagok micsoda ragyogása s mindenekfölött micsoda hold . . . A mérhetetlen Csendes-óceán olyan, mint valami ezüstabrosz. A tenger . . . mennydörgéshez hasonló robajjal verődik a korallszirtekhez.”

A forróláz óráiban azonban . . . Április 10-én hírt kap, hogy öccsének, Henrinek megszületett első gyermeke, az első az új nemzedékből, kit e földön bizonyára nem fog ismerni: „Fogom-e valaha látni kicsikédet? . . . A paradicsomban örökre ismerni fogjuk egymást” . . . „A nagy-hét minden szertartását megtartottuk. Ebben sok vigasztalás van. Látom magam mint egész kicsiny karénekest a melayi templomban, amint a húsvéti gyertyát kísértük — és látom a nagycsüörtöki szentélyt a nagy függönyökkel, melyekről azt hittem, hogy az én ágyamról valók.”

Húgának és keresztlányának ekként ír:

„Jövő hónapban egy éve lesz, hogy elhagytalak benneteket. Milyen hamar telik az idő s az örökkévalóság gyorsan közeledik! Akkor valahára viszontlátjuk egymást, hogy soha egymást el ne hagyjuk. Mi mindent fogunk egymásnak elbeszélni!” Szomorúan teszi azután hozzá: „Mamának egy szava Salamon atyához írt levelében némi fájdalmat okozott nekem. Abban a tudatban, hogy olyan vidám tudok lenni, mikor olyan távol vagyok tőletek, attól fél, hogy megfélekezem családomról. Kérlek, édesanyám, ne írj soha ilyesmit. Nagy fájdalmat szerzesz nekem vele. Nem tudnád, hogy mennél távolabb vagyunk azoktól, akiket szeretünk, annál többet gondolunk rájuk?”

Mindig ez az érzéseiben túlradó szív! Meleg baráti érzelmeiben még súlyos csapás fogja érni.

A forróság már nem nyomasztó, mert a hebridai tél be-

köszöntött. A misszionáriusok azonban el vannak halmozva munkával.

„Hitoktató, francia nyelvtanár, kőművesmester, ács, asztalos és bádogos vagyok” . . . A tél nekünk azt jelenti, hogy a napok rövidebbek, az éjszék hűsebbek, a szél frissebb. Ez minden. A hőmérő csak éjjel száll le 17 fokra, nappal 11 órakor 48 fok van napsütésben és 25 fok árnyékban. Tegnap kezdődő napszúrást éreztem. Erős földrengések vannak. Az egyik lökés ötven másodpercnél tovább tartott. Hasonló rengés európai módra épített házat teljesen összedöntene.

Salamon atya a végét járja. Már kimerült és szeptember 15-én trópusi lázrohamot kapott:

„Az orvos elvitette a kórházba. Este nyolc órakor a vadonon át öt kilométernyire nyolc fiú vitte el hordágyon. Elfogott a szánakozás. Testileg-lelkileg annyira össze volt törve, hogy félek, sokáig tart, amíg rendbe jő.”

Szeptember 25-én Salamon atya 39 éves korában meghalt . . . tíz napi haldoklás alatt a láz és a lázálmok nem hagyták el.

Jean Godefroy súlyosan érzi a csapást: „Megemlékeztem közös munkáinkról, fáradozásainkról, egészen testvéries érzéseinkről s láttam szemem előtt meghalni.” A katolikus misszionáriusok kis seregében újabb rés támadt. Néhány héttel előbb egy atya odaveszett a Csendes-óceánon való veszélyes átkeléskor.

Jean Godefroy magára maradt Montmartreban, hogy nyolcvanhat személyt igazgasson és az összes munkákat irányítsa. „Már nincsenek is lábaim, már csak lovon járok. Drága anyám, tanácsolom, te is így cselekedjél, ha lábad felmondja a szolgálatot. Este és reggel jó fáradtnak érzem magam. De ne panaszkodjunk. A Hebridákra azért jöttem, hogy szenvedjek és kis vezeklést tartsak. Áldottak legyenek tehát a fáradalmak, a kínlódások, a betegségek, sőt még a halál is, ha Isten elérkezettnek látja az idejét.”

Sokszor gyötri a forróláz — tizenegy napon át novemberben. Növekvő bágyadtságában így tör ki: „Mikor leszünk a mennyben, az árnyékban, hogy dicsőítsük Isten jóságát és megpihenjünk!”

Mindazáltal munkakedvét megtartja, mert ez rejtett, de eleven benső életből fakad. Már a szemináriumban feljegyezte bizalmas naplójába: „Állandóan érezhető vigasztalások hatása alatt állottam; a sok munka magától elvégződött.” Itt a magyarázata annak, hogy sohasem volt szüksége, hogy bizonyítékokkal támassza alá a hitét: személyes bizonyossága volt Isten jelenlétéről.

Az erőteljes, tevékeny, vidám pap egyúttal mélyen misztikus is volt, már beállítva a láthatatlan felé. Egy napon Louis öccséért imádkozott, aki akkor ezredében szolgált, „és mikor a szentségmutatót az oltárra visszahelyezte, megkapta a kétségtelen megnyugtatót, hogy könyörgése meghallgatásra talált”. Louis valóban mindvégig csodálatos tisztaságot őrzött meg . . .

Jean Godefroy végre megérte az örömet, hogy André atyával Port-Vilából kilenc fiút és kilenc leányt megkeresztelhetett:

„Még látom magam előtt a tizenhét éves nagy fiatalembert, Mazenkot, amint boldogan mosolyogva mondotta: „*Baptismum volo, volo!*” Sohasem fogom elfelejteni ezt a mosolygást, ezt a kimondhatatlan örömet.” De mindjárt felcsillan a jókedve is és hozzáteszi: „Könnyeimem át sem tudtam visszatartani nevetésemet. Charley észrevéve, hogy keresztfia nem hajtja le eléggé a fejét, hatalmas tenyerét a tarkójára nyomta . . . Azt hittem, Szent Remigiust látom, amint Klodvignak mondja: Hajtsd meg fejedet, büszke Szikamber!”

Novemberben Salamon atya helyébe a harmincöt éves Gonnet atya jött, „aki nagyon jókedvű és nem gyötrődik. Még eddig nem birkóztunk”. Így mutatja be Jean Godefroy családjának új kollégáját. Ugyanegy levélből tudta meg kisöccsének, Jeannak betegségét és felgyógyulását: „A jó Isten figyelmeztetni akart titeket, hogy a gyermek előbb volt az övé, mint a tietek; ezt ne feledjétek el soha.” A vidámság sohasem űzi el messzire a komoly gondolatokat, sohasem fedi el előle a lényegeset.

Újból megjött a nyár égető északi szeleivel, melyek áprilisig fújnak. És megjöttek a kinos földrengések is: január

3-án tizenhét és a következő éjjel nyolc földrengés volt. Már az állatok sem tudnak lélekzeni.

Jean Godefroy erőt vesz a kimerültség és már nem ura idegeinek. Türelmetlenül várja a lelkigyakorlatok idejét, melyeket Port-Vilában kell végeznie. Reméli, hogy azok segítségére lesznek és összeszedi magát: „Azt hiszem, részletes lelkiismeretvizsgálásaimban különösen a türelemre kell gondot fordítanom. Már teljesen a fogytán vagyok. Ha jó egészségben vagyok, még tűrhetően megy. Amikor azonban a láb nem hagy el, mint néhány hónap óta, akkor igazán elviselhetetlen vagyok.”

Micsoda alázatosság és micsoda szigorúság önmaga iránt! Ő ekként vádolja önmagát, Durand atya azonban, aki üdülés végett jött Montmartre-ba, egészen másképp beszél: „Godefroy atya jókedvével, vidám történeteivel és minden tekintetben kedves viselkedésével nekem kellemes perceket szerzett.” A látogatóba jött atya azután hozzáfűzi: „Ez a működési kör (a montmartrei hitoktatóké) szép és nehéz. Godefroy atya buzgalommal és lendülettel eltelve egész szívével neki szentelte magát. Igazi eredményeket ér el.”

Természetes jókedve hősi vidámsággá vált. Mindvégig ez alá rejtette növekvő szenvedéseit, — és a levelei, melyeket a hazába küldözött, duzzadnak a tréfalkozásoktól: „Nektek úgy tetszik, hogy nálatok meleg van. Ez valóban meglepő. Mi erre a hírre valóban elszörnyűködtünk, mi, akiknél mindig meleg van . . . Zuhanyfürdőt rendeztem be, valóságos víztartályt. Jaj a kölyköknek, kiket piszkosoknak találok. Amint kikelnek az ágyból, a hordó alá állítom őket, s onnan nem menekülnek!”

A fiatal misszionárius olyan fáradt, hogy május végén pihenőre küldik Épi szigetére. „Tizennyolc hónapot töltöttem Montmartreban, folyton erős munkát végezve. Éreztem, hogy szükségem van levegőváltásra, de nem mertem kérni. Semmit sem kérni, semmit vissza nem utasítani, kedvelt elveim közé tartozik.” Épi partjain azonban mégsem kötött ki. A déli tenger szeszélye a Szegond-csatornába sodorta a Szentlélek-szigetnél: „Ez a környék elragadó. Tőlünk kissé balra a távolban Aoba vagy a Belpoklosok szigete tűnik

fel. Hegyei nagyon magasok és a felhőkbe vesznek, a nap a hátuk mögül kel fel. Reggelenként ez valami tündéri szép."

A Szegond-csatorna missziójában Jean Godefroy négereket talál, kik sokkal elmaradottabbak, mint a vatébeliek: „Teljesen meztelenek, így is nevezik magukat, nagyon alacsony fokon állanak és nagyon korlátozottak . . ."

Innen elmegy vadsertés vadászatra, amely a sziget egyedüli vadja. A sertés a Hebridáknak királyi állata. A bennszülöttek megszelídítik és szeretettel gondozzák mint egyedüli gazdagságukat. Egy sertés többszáz frankot ér . . .

Mialatt Godefroy atya hajót vár, hogy visszatérhessen, a Szentlélek-sziget északi felében tragédiák játszódnak le: „Kétnapi járásnyira innen szegény kanakjainknál háború dúl. Az hírlik, hogy két protestáns pásztor megölték . . . Különösen az angolok ellen fordul a haragjuk. Egy telepes látta, amint három matrózt megölték, feldaraboltak és a helyszínen (Mallikoloban) megették. Ugyanezen a parton az elmúlt hónapban több zsoldos katona került a kemencébe."

Godefroy atya végre egy vitorlásra szállt. Pünkösdi szigeténél egy időre megállapodtak. Itt Durand atyával találkozott: „Vanur felől a tengerpart tele van szórva szirtekkel, s így a tengeren töltik az éjszakát a sziklákon megtörő hullámok fülsiketítő larmájánál. Ezen a tájon fúlt a tengerbe Le Fur atya és előbb két fiatal 35 és 34 éves atya."

Jean Godefroy ebben az útjában találkozott végzetével a szegény szigetnek, Vao szigetének a képében, mely ott fekszik a hullámokban mintegy a nagyobb kiterjedésű Mallikolo szigetébe vágott barázdában.

„Az a szigetcske a legvadabb. A fehérek nagyon rettegnek ennek a tájéknak embereitől. Jamond atya óhajára meglátogattam a szigetcskét s még teljesen pogánynak találtam. Láttam az áldozati követ, a helyet, ahol a háborúban megölt ellenségeket megeszik. Láttam Vidil atyának ezektől a pogányoktól állított emlékét, akit ők mérgezték meg. Huszonnégy évi hithirdetés után csak tizenkét megkeresztelt van ott. Az emberek csodás természetűek, a leg-erőteljesebbek a szigetcsoporton."

Jean Godefroy most már nem fog Vaoról megfeledezni . . . E szigetekske előtt különös megindultságot érez magában felébredni, pedig ezt a baljós helyet a misszionáriusok elhagyták. S volna a jövőben fehér embernek bátorsága itt megtelepedni?

Hiszen még „a szent” Tayac atya is, aki a vaoi hit-hirdetést Vidil atyának halála után 1898-ban újból megkezdte, két év múlva felhagyott a küzdelemmel, mert nem bírt egy megtérést sem elérni . . .

Vao . . . Jean Godefroy szívébe mélyen bevésődött ez a név, amikor arra járt.

Montmartreba visszaérkezve viszontlátta növendékeit: „Mily kedvesek a szigetekről való gyermekeink! Ha azok az öreg piszkos pogányok nem volnának, a gyermekek mind a mieink lennének. Azok az öregek olyanok, mint az elszáradt gyökerek, minden bűntől megtépázottak, — mégis egész szívemből szeretem őket.”

Egyelőre megint ott találja magát a mindennapi kínlódások és nehézségek között. Újévi ajándék, hogy a forgószélvihar tönkre teszi Port-Vila és Montmartre ültetvényeit. „Újból kell kezdenünk a munkát, újra megcsinálni, amit annyi fáradsággal megteremtettünk.” Az óceán tovább szedi áldozatait. Hajótörésben odavész egy apáca: „Kevesen vagyunk mi misszionáriusok a szegény Hebridákon, s mégis gondol ránk a jó Isten, minden évben elvisz egyet közülünk. Talán azért teszi, mert emlékeztetni akar minket, hogy neki nincs szüksége mireánk, elég részünkről a jóakarát.”

VII.

Az első missziós küldetés

Godefroy atya szíve mélyén mindig azt kívánta, hogy a magánosan fekvő szigetek egyikén, távol minden civilizációtól és segítségtől az igazi misszionáriusi életet megismerje.

Titkos vágya végre meghallgatásra talált. 1912 februárjában kirendelték az olali misszióba, Ambrüm szigetére. Az odautazáshoz hajóra kell várnia. A várakozási időt jól felhasználja, hogy megtanulja a bennszülöttek nyelvét, kikhez a hithirdetésbe megy. Ezek a hebridai nyelvjárások cseppet sem egyszerűek. Ambrümben tizenhat különböző szót használnak, mikor azt akarják mondani: mi.

Ambrüm nagyobb kiterjedésű háromszög alakú sziget. Hosszúsága 45 km, szélessége 30 km. A Hebridák szigetcsoportjának körülbelül a közepén fekszik. Vádon földje a Hebridák legnagyobb még működésben levő Marum-tűzhányójának talán 2000 méternél is magasabb piramisát uralja.

A talaj termékeny, de a növényzet kevésbé buja, mint a többi szigeten. Kétségtelenül a vízfolyások hiánya és Marumnak, ennek a borzalmas tüzes kemencének jelenléte miatt.

Az első katolikus misszionárius 1893-ban jött Ambrümba s a szigetnek északi partján alapította az olali állomást.

Deszkából épült házat két hónap múlva elvitte a forgószél.

Ambrüm partjai tele vannak rakva korallszirtekkel s nincs rajtuk egyetlen kikötő sem. Nehéz rajta partraszállni, különösen a forgószelek évszakában, mely bizony jó hat hónapig eltart.

Jean Godefroy március 15-én rendezkedik be Olalban. A misszióban van nyolcvan keresztény és ott van a Hebridák legöregebb apácája, a Szent Szívről nevezett Mária nő-

vér, aki harmincöt éve van a szigetvilágban, de „nem tud egy tojást sem megfőzni”.

Az atya az egész reá várakozó feladatot mérlegeli: „A térítésnek felmérhetetlen és nagyon rejtelmes reám bízott feladata előtt nagyon kicsinynek, nagyon gyengének és nagyon alkalmatlannak találom magam . . . Eszközöljétek ki Istentől számomra a vezekléseknek szeretetét, mert ezek voltak mindig az apostolok nagy segédeszközei.”

A kis néger iskolásleányok finoman kedves kérdése meghatja, mikor megérkezésekor azt tudakolják tőle: „Vajjon van-e még édesanyja.” Ez a kérdés egyenesen szívéig hat s nem tudja könnyeit visszatartani: „Nagyon kedves könnyek, de a három év előtti áldozattól kissé keserűek is.”

A misszióba már tizennégy fiú és hét leány tartozik. A gyermekeket igazán magához vonzza és ők bizalommal állítanak be hozzá: „Estefelé a sűrűségből előjönnek az imádság idején; ott ténferegnek a hajlékok körül s végül is a hálóteremben lefeküsznek. Másnap a régi gyermekek vígan hozzák őket, hogy nekem bemutassák.”

Ha azonban leány akar a misszióba belépni, a hithirdető atyának legalább háromszáz frankot kell érte fizetnie. Értelmesebbek és finomabbak, mint a fiúk. Nagyon kacérok, nyakukban oly gyöngyfüzért hordanak, mely Franciaországban kis vagyont érne.

Az egyik újonnan érkezett, Manszium negyedszer menekült már kelletlen jegyese, Dokly elől, aki verte és nagyatyja lehetett volna neki. A szörnyű ember erőszakkal akarta elvinni, de Jean Godefroy idejében ott termett. Újabb vitatkozás . . . a vőlegény 700 frankot követel!

Azt az alávaló hóbortos embert útáltam, megmondtam neki, vigye az irháját! . . . írja Godefroy atya az ő erélyes modorában.

Jól tette, mert amint megtudta, Manszium jegyese a misszióban van: éspedig Benoit, régi montmartrei növények személyében . . . Ez egyszer szerelmi házasság készült a Hebridákon!

Sajnos! Mansziumot kéthavi kétségbeesett ellenszegülés után Dokly, miután hosszú ideig lesett arra, mikor távozik el a leány kissé a missziótól, elragadta. Többé azután

híre sem volt Mansziumnak. Dokly elvitte a sűrűségbe, ebbe a zöld sírboltba, melyet az iszalagok áthatolhatatlan hálózata véd. Némáság borult a szomorú drámára!

Godefroy atya nem tudta Mansziumot megmenteni. Telve buzgalommal és bátorsággal azonban mindig arról álmodott, hogy a hithirdetés végett felkeresi a sziget délkeleti részét, ahol fehér ember még sohasem járt: „Kimonddhatatlan örömmel várom azt az áldott napot, mikor már elég jól tudom a nyelvet, hogy odamehessek . . . Hogy elsőnek mutassam meg a keresztet ennek a romlott népségnek! Micsoda tisztesség! . . . Erre azonban méltónak kell lennem és én még nem vagyok az. Imádkozzatok tehát sokat értem . . .”

Keresztel, előkészít bérmlásra; boldog és büszke. Talán nagyon is büszke a hirtelenül beért aratásra . . . Kezdi építeni első templomát. Valóban „építő-pap”.

Az egyedüllétől nem szenved. Előtte kiterül a végtelen tenger s abba belesarkall Pünkösöd szigetének víztől és forró-láztól általjárt földje. Ott lakik azonban Durand atya, néhány mérföldnyire Olaltól. Bátorítja a tudat, hogy ő ilyen közel van.

1912 július . . . Az első eset, hogy Jean Godefroy leveleiben a csüggedés némi nyomát találjuk. Levelet várt Franciaországból és semmi sem érkezik. Kanakjainak valódi jellemét is kezdi kiismerni. Ezek már nem a montmartrei jó növendékek, hanem sokszor a kegyetlenségig vad szegény emberek, hanyagok, szeszélyesek, hazugok és hiúk.

„Azt hittem, pihenést találok, ha leveleteket olvasom. De ebben a várakozásomban is újabb vezeklés a sorsom. Asszonyok és sertések dolgai foglalkoztatnak folyton. Itt az asszonyok és a leányok nem számítanak. Jóságnak tekintik őket, mely gazdájának tulajdona. A tulajdonos a leányát annak adja, aki legtöbbet kínál érte, legyen az fiatal vagy öreg, legyen egy felesége vagy több.”

Valahányszor a szerencsétlen nők valamelyike a misz-szióba menekül, Godefroy atya védelmezi, ahogy bírja. Tudja, hogy a férj vagy a jegyes, amikor visszaszerzi a szökevényt, kunyhójának oszlopához köti és kegyetlenül

megveri. Csak arra vigyáz, hogy meg ne ölje, mert a nők ritka árucikkkel! . . . Ha mégis arra határozza el magát, hogy elpusztítja, két kő között összezúzza fejét, mert ez a módszer semmibe sem kerül.

Egyik öreg kanak megmagyarázza az atyának, hogy mit cselekszik, ha a felesége megszökik s ő visszaszerzi: „Egyik lábával karóhoz kötöm az ajtóm előtt, azután fogok egy kis bambuszindát. Az asszonyt a földön hasra fektetem és az indával verem és verem. A kiálló erős tüskék letépik a bőrt . . . s ő így elnyujtva marad, míg a sebei be nem hegednek.”

Ilyen borzalmak hallatára az ember megremeg!

Szegény asszonyok! Férjük jelenlétében térden csúszva kell járniok! Olyannyira, hogy ettől a szokástól a járásuk olyan lesz, mint a kacsáké. Innen van az, hogy a Hebridák népei a kacsákat „asszonyjárású tyúkoknak” nevezik.

Ahhoz sincs joguk, hogy a disznókból egyenek, melyeket ők hizlalnak s amelyeket férjük áldozati szertartások után megsüttet . . . Az ilyen lakomán csak a férfiak vesznek részt.

A misszionáriust keserves csalódásoktól kísért súlyos megpróbáltatás éri, mikor magát ezzel a kemény valósággal szembetalálja.

Godefroy atya még nagyon is fiatal. A lelkesedést nála hamar felváltja a kiábrándulás. Megismeri a borús órákat . . . megismeri a napsütéseket is. Ezért látjuk leveleiben a bánatot váltakozni az örömmel.

„Kellemetlenségeim közepette azon kapom magam, hogy énekelek és Olalról rímeket csinállok. Itt az első énekem a Boldogságos Szűz tiszteletére.”

1913 nyara kemény: láz és eső tölti ki. A templom-épités sehogy sem halad előre.

„Kalapácsolás közben a vadonba kell sietnem az egyiket megkeresztelni, a másikat ápolni, a harmadikat eltemetni. Mindennek a neve túlerőltetés.”

Hívei is sok csalódást szereznek neki. „Sokkal könnyebben esnek vissza a pogányságba, mint ahogy a kereszt-séghez jöttek.” A gyermekek hálátlansága is gyötri. Ok nélkül elhagyják és sokszor vissza sem jönnek: „Imádkozzatok

értem, hogy bátorságomat el ne veszítsem. A szív fájdalmai a legnagyobb szenvedéssel járnak s itt mindennap attól vérzik a szívem, hogy emberek között élek, akiknek nincs szívük. Mindez egy része a lelkek árának. Amikor megállapítom erőfeszítéseim meddőségét, hányszor kiáltok fel: Mily szépnak kell lennie a léleknek, hogy ilyen ára van! Imádkozzatok iskolámért. Gyermekeim semmiségért készek a hűtlenségre. Ez az én mindennapi szenvedésem."

Végre július havában megvalósítja ábrándját. Két fiatal hitoktatóval elindul a vadonba. Minden faluban szívesen látják. Ápolja a betegeket, Krisztusról beszél, közös kunyhóban alszik, együtt étkezik a kanakokkal.

Visszatérésekor körútjától el van ragadtatva. Megvan a tehetsége, hogy ezeknek a szegény embereknek bizalmát és szeretetét rögtön meg tudja nyerni. „A magam részéről boldog és megelégedett vagyok, jóllehet bőven vannak kellemetlenségeim. De a remény, hogy miattuk megkevesbednek purgatóriumi szenvedéseim s a purgatórium után következik a mennyország, az örök pihenés a végnélküli örömben, bőven elég ahhoz, hogy kitartásra bátorítson."

Munka bőségesen van. Olalban van három apáca, akik lelkigyakorlatokat kívánnak. „Elmondottam nekik a lelki-gyakorlatos beszédeket. Ők meg ezeket okolják, hogy meghűltek!" — írja Jean Godefroy nevetve. Mert ő mindennek ellenére nevet.

Messze Franciaországban kettős eljegyzést ünnepelnek, Louisét és Marie-Roseét. Négyen lesznek Mária nevűek a családban. Ó, milyen messze van Melay és az anjoui kedves vidék.

Az olali templom végre elkészült. Megáldása is megtörtént. De ugyanakkor szörnyű katasztrófa fenyegeti a szigetet. A nagy kaszás leselkedik rá.

Sejti-e Jean Godefroy a jelenlétét? Mikor családja nyugtalankodik, mert megtudta, hogy a lázbetegséget elkapta, azt feleli:

„A gondolat, hogy meg talállok halni, ne okozzon nektek akkora nyugtalanságot. Nem vagyok én letörölve azoknak az önkéntes számkivetetteknek listájáról, akiknek van

reményük, hogy egykor viszontlátják hazájukat . . . Csaa egyben szomorú a mi halálunk, a magukra hagyottan élő hebridaiaké: szentségekkel való ellátás nélkül kell meghalnunk!”

Három rendtársa jött meglátogatására. Velük megmássza Marum hegyét. Ő egészen közel ment a kráterhez, mintha szükségét érezte volna annak, hogy megismerkedjék ezzel az ellenségével. „A tölcsér mélysége száz méter, átmérője ezeröttszáz méter lehet. Félelmetes pompájában látuk, amint óriási köveket hányt ki magából. Füstfergeteg között nagyon magasra dobta fel azokat. A mélység fenekéről olyan láрма hallatszott, mintha ezer kovácsműhelyben dolgoznának. A föld köröskörül állandóan rengett. A tölcsér szélei rendkívül keskenyek.”

1913 augusztus 15.

Jean Godefroy családjának négy Mária nevű tagjáért imádkozik . . . „A Szent Szűz áldja meg az új fészkeket, ti pedig mindig tartsatok össze. Ha ez meglesz, mindig tudtok egymás iránt engedelkenyek lenni. Az engedelkenység a nagy szívek sajátja, az egyenetlenkedés a kicsi lelkeké. Tudjatok egymásnak kölcsönösen megbocsátani. Megvan az ideje, hogy szemünket kinyissuk s megvan az ideje, hogy szemet húnnyunk. Nyissuk ki szemünket saját nyomorúságunk előtt s húnnyunk szemet mások hibáira.”

Ebben a néhány szóban annyi szeretet, békesség, alázatosság, annyi emberi megfigyelés s a szívnek annyi tapasztalata van, amennyit egy lélektani könyvből sem lehet elsajátítani!

Mennyire tud mindnyájunk közelébe férkőzni Jean Godefroy s mily közel áll azokhoz a vadakhoz, kik oly kevés örömet szereznek neki s kiknek oly szegény a lelkük!

Közel áll ahhoz az öreg kanakhoz, aki rákbetegségben haldoklik és a keresztséget kívánja.

Közel a vadon embereihez, kiket tanít: „Imádságra és kevés katekizmusra oktattam őket. Ő, mily hevesen dobogott a szívem, mikor nekik beszéltem. Ők az én elsőszülött gyermekeim. Szeretetem irántuk több, mint atyai szeretet, igazában anyai szeretet.”

Közel áll Cirillhez, egyik hitoktatójához, kit harminchat

óra alatt vértódulás ragad el az életből: „Ó, hogy sírtam! Ez volt az első eset, hogy embereim sírni láttak.”

Közel van az öreg vadonlakóhoz, kit tértítget s rábeszélni igyekszik, hogy válassza az utat, mely Istenhez vezet s nem azt, mely az ördöghöz visz:

„Én a középső úton fogok menni! — kiáltja az öreg kanak.

Olyan nincs! — veti ellen a fia, aki már megkeresztelkedett.

Ha van külön útjuk a disznóknak, akkor ez lesz az igazi.”

Ilyen nyáj ellenében nem könnyű az érvelés!

Újabb árnyak . . . Időnkint a magánosság nehezedik Godefroy atya vállaira. Bevallja, hogy rendtársainak látogatásai „ha mégoly ritkák is, nagy jótéteményt jelentenek neki”. Szomszédjai a Dip-Pointben berendezkedett anglikán preszbiteriánusok.

De ezek kellemetlen szomszédok voltak, kik irányában ellenségesek és szemérmetlenül betelepszének a katólikus misszió területére. Hanem hát gazdagok, szép építményeik vannak kórházzal, vannak ültetvényeik, sőt parkjuk is. Le is nézik a szegény misszionáriust, aki adósságokba veri magát és mezítláb jár, mint valami koldus. Mosolyognak az olali kis egyházon. Jean Godefroy mégis csak ebben a templomban szedi magába erőit s egészen büszke lesz, mikor a templomnak tornya is felépül s van nagy harangja.

A protestáns misszió fölött egy harang sem szól.

Októberben Jean Godefroy Gonnet atyával átkel a szoroson, és kis híja, hogy nem fullad a tengerbe. De az ő órája még nem érkezett el. Pünkösöd szigetének meglátogatásakor, mint mindig, most is mezítláb átkelt egy patakon, mely a hegységből jön le. A bennszülöttek a patak vizétől félnek. Jean Godefroynek mióta átkelt rajta, újabb lázrohamai vannak. Ő figyelembe sem veszi, pedig ez a patak, ez az előre nem látott baleset, — amely kétségtelenül a Gondviselés rendelkezéséből — megváltoztatta egy élet folyását s vértanút formált egy misszionáriusból, aki egyébként olyan volt, mint többi társa.

December 6-án délben a Marum-tűzhányó félelmetes

kitörése kegyetlen hirtelenséggel elpusztította a szigetet, pedig a tűzhányó már hosszú évek óta senkit sem rémített s nem is várta senki a kitörést.

A szerencsétlenség híre december 10-én jutott el Port-Vilába s a következő éjjel „a főváros” telepesei meglátták a láthatáron a tűzhányó baljós fényeit, dacára a nagy távolságnak, amely Ambrümot elválasztja Vatétól.

Ambrümben általános volt a rémület. Dip-Point preszbiteriánusai, Craig Cove és Szésvízi marista atyái s a kanakok százai elmenekültek. Mikor Mgr. Douceré és a francia ügyvivő kis gőzösön a sziget elé hajóztak, vissza kellett fordulniok a nyílt tengerre, mert a kövek egész a hajó hádjáig hullottak.

Aki Godefroy atya leveleit olvassa, szinte látja és hallja a természeti csapás lefolyását: „Tizenöt nap óta kegyetlen hőség uralkodott. Éppen pihenőt tartottam, mikor olyanféle zajra ébredtem fel, mint amikor fémlemezre vernek. Kimentem a szabadba. Marum felől nagy felhő közeledett. A kitörés zaja folyton erősödött, olyan siketítő lett, mintha többezer mozdony zakatolt volna erős gőznyomás alatt az állomáson . . . Örjítő volt. Este nyolc óra tájban a szurokszerűen tapadó hamu nagy fekete pelyhekben kezdett hullani. Az egész táj fekete lett és centiméter vastagságú hamuréteg borította. A vadonban ötven centiméternyi vastagságot is elért.”

A pokoli zaj folyton fülünkben zúgott. Végül reggel nyolc óra tájban megszűnt a hamueső. Délben újabb kitörés következett. Az egész égboltozatot felhő borította s oly sötétséget okozott, hogy lámpát kellett gyújtani . . . A sötétség két óra hosszát tartott, . . . az állatok futva kerestek búvóhelyet. „Hétfőn a hamu újból kezdett hullani, de most már finom szemű és vörösszínű volt.”

Valóban nagy szerencsétlenség volt ez. Az egész vidék elpusztult. Új tölcserék keletkeztek. Az egyik ezerötszáz átmérőjű, ott szakadt fel, ahol a preszbiteriánus misszió épült s egy csapásra elnyelte a kórházat, parkot és az ültetvényeket. Egy másikat elborított a tenger vize s hasonló lett sístergő vizű katlanhoz.

Igen, mindenki elmenekült, csak Godefroy atya ma-

radt helyén az apáccal és tizenöt fiatal kanakkal. Ő nem azok közül való, akik visszarettennek vagy akik elhagyják az állomáshelyüket.

Január 11-én így ír:

„Itt maradunk, amíg csak nem kapunk követ a fejünkre.

. . . Igaz ugyan, hogy egy hónap óta félelmetes látványban van részünk. Ha láttad volna a tűzvörös felhőket, melyek fejünk felett vonultak el s nyomukban óriási robbanások következtek, villámbarázdák hasítottak rajtuk végig. Elképzeled ezt? Déli időben vérvörös felhők! Természetesen fojtó hőséget árasztanak magukból. Aztán forró hamuként leesnek . . . hamut eszünk, hamut iszunk és hamuban fekszünk . . . Talpukat égeti, nehéz hullámban verődik vissza arcunkba és az ember fuldoklik. Ez bizony kegyetlen dolog.”

Ebben a dantei világban, mely a világ végére emlékeztet, mikor az emberek a rettegéstől elszikkadnak, a tüzes kemencének ebben a légkörében Jean Godefroy megőrzi egész nyugalmit és békéjét. Kétségtelenül állandóan fenyegeti a halálos veszedelem ezektől a tűzhányóktól, melyek a várost körülzárják, de ő az életét már régen felajánlotta áldozatul.

Hová is vezetné el innen a szegény kanakokat? Másik szigeten olyanok lennének, mint az eltévedt gyermekek.

Február 22-én végre csendesedni kezdett a tölcsérek háborgása. Godefroy atya s Pünkösöd szigetéről érkezett három látogató felkeresték azt a tájat, mely legtöbbet szenvedett. A levegő még fehér a benne szállongó hamutól, a tüzes talajon elnyúlva fekszik néhány család éppúgy, mint a sertéseik. A szerencsétlenek először elmenekültek Mallikolo szigetére, de azután visszajöttek, hogy falujuk közelében haljanak meg. A misszionáriusnak azt felelték: „Ott lenn, az nem a mi otthonunk. Nem értettük a nyelvüket, itthon akartunk meghalni.”

Olal sokat szenvedett. Sok a beteg és a haldokló. A misszió gondozásába felvett kisbaba — a kis Marie-Rose nem bírta elviselni a kegyetlen forróságot, február 17-én meghalt. „A szegény nővérek folyton sírnak . . . A kicsi

már járt valamennyire, gagyogni is kezdett már s keverte a franciát az olali beszéddel." A szegény atya is nagyon közel volt a síráshoz.

Az élet lassankint visszatért régi medrébe. Annak a törzsnek, melyre először került sor a hithirdetésben, Jean Godefroy Melbulbulban a vadonban kápolnát épített és 1914 március 14-én megáldotta.

Szegény istenadta híveiről már nincsenek ábrándjai: „Nagyon önzők, haszonlesők és anyagiások. Azonkívül kevélyek, mert azt képzelik, ha közülünk valaki elhagyta hazáját, az csak azért történt, mert rájuk van szorulva s mert az ő hazájukat szebbnek találjuk, mint a mienket . . . Éreztetik megvetésüket, s ez bizony nem kicsiny megálázás."

Gyermeki és barbár népnek megtévesztően egyszerű okoskodása!

Ha Jean Godefroynek nem lett volna a magas hivatása és a nagy reménysége, nem választotta volna a missziók nehéz útját, hogy az égbe jusson. Ezt világosan meg is mondja: „Ha nem hittem volna ebben az eszményben, sohasem, bizony sohasem jöttem volna ide, hogy elvessek a kanakok világában. Van annyi más ország, ahol legyenek bár szintén nagy szenvedések, de megvan az a vigasztalás is, hogy az ember értelmes lények között él. Itt a kanakok földjén ezt sem vagy csak igen kicsiny mértékben találja az ember . . . Számomra ez a legnagyobb megpróbáltatás. Hogy mégis kitartsak, naponta százszor fel kell magamban inditanom a hitet és a szeretetet."

Mikor az egyedüllétet érzi és újból elkedvetlenedik, Franciaországra és Melayra gondol: „Gyorsan átszáguldottam a tengeren . . . Hogy lehet az, hogy ti engem egyszer sem láttatok viszont? Hiszen én sokszor meglátogatlak titeket."

Kétezer franknyi adósságot csinált, hogy szerencsétlen lányokat kiválasson, azonfelül kénytelen cethalászbárkát szerezni öreg csónakja helyébe, mely már felmondja a szolgálatot. „Pedig mennyire takarékoskodunk! Már egy éve is elmúlt, hogy nem vásároltam burgonyát . . . Mikor ilyeneket meglátok a hajón, nagyon megkívánom őket."

Megkönnyebbülten megy el végül Port-Vilába lelki-

gyakorlatokra. Nem is lehet rajta észrevenni, hogy erőteljes vállain hosszú, csalódásokban gazdag napok súlyát hordja: „Mily jól esik a viszontlátás, elbeszélni egymás nehézségeit és reményeit, főként pedig felfrissülni a szerzetesi életben . . . Oly keserves dolog állandóan emberek és állatok között élni. Ezek mindennap ezer gondot okoznak. Mindig járni hol ez után, hol az után, mindig disznókról és a sertések dolgairól beszélni, napról-napra tapasztalni, mily nehéz a vadaknak magukat beletörni a keresztény élet szabályába; érezni, hogy kelleténél inkább följebbvalót látnak bennem, mikor pedig azt akarnám, hogy csak atyjuk legyek; végül is belátni, hogy ezeket a szegény embereket csak a bottól való félelem hajtja, mikor pedig azt szeretnők velük elismertetni, hogy mi valóban szeretjük őket . . . hogy értük hagytuk ott azt, ami nekünk a földön a legdrágább . . . Ime ez az, ami nagyon fáj a misszionárius szívének. Ime ez a mi keresztünk, a mi mindennapi keresztünk, sőt azt lehet mondani, minden óránknak a keresztje.”

VIII.

A világháború

Európában kitört a háború és Jean Godefroy még semmit sem tudott róla. Nincs-e ő a világ végén, Franciaországgal szemben a világ másik felén? A drága haza, amelyre oly sokszor gondol, megismeri az ellenséges betörést, a romokat és a kegyetlen küzdelem pusztításait.

„A szörnyű hírt” csak augusztus 17-én tudja meg. „Jól gondoljátok, hogy nem is tudom én azt kiszámítani, hogy mikor érkezhetnek hozzám a leveleitek.”

Az adminisztráció és a bürokrácia nagy dicsőségére elküldik neki is a katonai behívót, hogy az első hajóval menjen Numéába . . . Csakhogy épp a hajó az, ami nincs! Ő az egyedüli fehér ember a szigeten. Csak ritkán keresi fel rövid időre a kis *Parvenche* gőzös, leteszi a postát, de tovább nem vár.

Három öccsére és sógorára gondol, kik bizonyára már a harctéren vannak. „Ha életükkel és halálukkal kell adózniok, haláluk legyen keresztény halál. A mi igazi hazánk a menny. Az a lényeges, hogy oda eljussunk. Kevésbé fontos, hogy melyik kapun át. Kevésbé fontos a szám, hogy ifjúkorban vagy öregségben, halálos ágyon vagy harctéren. Mikor kapok majd hírt mindnyájatokról? Sírok szomorúságomban, hogy még mindig itt vagyok. Szomorú, rettenetes dolog a háború. De mily szép az önfeláldozás, mily szép, mennyire magasztos az életet feláldozni a testvérek üdvösségéért. Itt a legteljesebb kiszakítotttságban élünk. Mivel a Hebridák nem gyarmatok, senki sem érdeklődik irántuk, annyira nem, hogy a gőzösök már ide sem jönnek, hogy nekünk szolgálatot tegyenek.”

Jean Godefroy szeretne visszatérni Franciaországba. Érzi, hogy hazája veszedelemben van s nem tud érte

semmit sem tenni. „Ó, ha csak Numéában vagy legalább Vilában lennék s katonai igazolványommal a kezemben, senki sem tarthatna vissza.”

Amíg ott lenn, a föld másik oldalán Franciaország és Európa fele népének négy évig tartó vértanúsága kezdődik, Jean Godefroy is kettős vértanúságot, fizikait és erkölcsit ismer meg.

Mekkora megpróbáltatás egy tevékeny és lelkes férfinak, hogy fogoly maradjon egy barbár szigeten, ahol fiatalkori misszionáriusi ábrándjait elvesztette, ahol csak hálátlan, és sokszor úglátszik, hiábavaló munkát végez! Mindig úgy látja, hogy az ő helye ott a testvérei mellett a lövészárookban üres.

„Azt hiszem, — írta nekem egyikük — hogy a távolban önként vállalt élete, de még misszionárius élete sem okozott neki sohasem akkora szenvedést, mint ebben az időszakban. Nagyon szenvedett a miatt, hogy nem tölthette be a katonák lelkipásztorának tisztét.”

A háború elején elmúlik több mint négy hónap és Jean Godefroy semmiféle levelet sem kap sehonnan. 1914 decemberében végre jön egy levél: öccsei elmentek a harc-vonalba, húga és anyja mindent hősies lélekkel viselnek . . .

A láthatáron néha feltűnik egy német hadihajónak baljós körvonala; valamelyik azok közül a hajók közül, melyek kirekesztve a Csendes-óceánon keresik a szigetek útvesztőit, hogy azokba elrejtőzzenek.

Fekvőszékéből figyelte őket, mert már megkezdődött a küzdelem közte és a szörnyű betegség között, melynek még a nevét sem sejtí. Tudtán kívül szerezte az átkos vanurí pataokban.

A Hebridákon, úglátszik, veszedelmes a víz. Nem az óceán vize, hanem a patakoké.

M. Imhaus azt állítja, hogy „saját tapasztalásából sok lázbetegségről szerzett tudomást, melyet európaiak úgy kaptak meg, hogy pataokban vagy tóban megfürödtek, mikor azoknak tökéletesen áttetsző vize a fürdésre csábította őket”.

Hozzáfűzi azután: „Akik az országot ismerik, tudnak a veszélyről, mert sohasem láttam, hogy bennszülött meg-

kockáztatta volna az édes vízben való fürdözést. Sőt mi több, nem találtam egy falut sem, mely patak partján épült volna. A hebridabeli kanak, jóllehet kiváló úszó, nem sajnálja a fáradságot, hogy fatörzset rakjon a vízfolyás fölé, ha át kell mennie rajta, s vigyáz, hogy még a lábait se vizezze be . . . A bennszülöttek szinte sohasem isznak vizet, hanem mindig kókusztejet . . . Mindez nyilvánvalóan tapasztalatra alapított egészségvédelmi rendszeres óvatosságot árul el . . . Egyik kirándulásunkon alkalmunk volt friss, tiszta folyású és áttetsző vizű patakon átkelni. Barátaink egyike inni akart belőle. A bennszülöttek, kik minket kísértek, sietve megakadályozták s figyelmeztették, hogy beteg, nagyon beteg lesz, ha ebben a csábító környezetben iszik."

Vanurban ilyenféle patakon ment át Godefroy atya s bizonyára valami kis sérülés volt a lábán s ez utat nyitott a fertőzésnek.

A hebridai patakok azért oly veszedelmesek az egészségre, mert lejtős partjaikon a növények állandóan rothadásban vannak.

1914 november 30-tól kezdve Godefroy atya lábai fájnak. Nem bír járni és gyakran lázas.

"Mikor lesz ennek vége. Nincs orvos, nincs orvosság."

A misszionáriusok helyzetét megnehezíti a bennszülöttek nyugtalansága:

"Mikor a vadonbeliek látták, hogy a fehérek háborúba mennek, odavoltak a gyönyörűségtől, mert az öregeik elhatározták, hogy a fehérek eltávoztása után visszatérnek régi szokásaikhoz, nevezetesen: az egymás közötti háborúskodáshoz és a kanak konyhához. A sertéshús bármily jó is legyen, úgylátszik, nem ér fel az emberhússal . . . Mallikoloban és Pünkösd szigetén állandó lett a harc a bennszülöttek között."

Nyolc hónapon át rettenetes, hallatlan szárazság pusztított, amelyet még sohasem láttak: „Pünkösd-szigetnek, annak az esős, nyirkos, nedves szigetnek talaja, mely a lázbetegséget csak úgy lehellte magából . . . égetett cserepekké változott."

Jean Godefroy úgy látja, hogy a bennszülöttek óréa

támadnak és tőle követelik az esőt, amelyet varázslóik nem tudnak az égből lehozni . . .

1915 februárjában elveszti minden reményét, hogy behívják a francia harctérre: „Miután annyit sírtam, annyit tipródtam, végül beletörődtem szomorú sorsomba: Marum fogva tartott . . . Egész szívemből hoztam meg a jó Istennek a súlyos áldozatot, hogy hazámtól távol maradjak, amikor veszedelemben van.

A choleti sorozó hivatalnak mégis írt egy megindító hangú levelet és kérte menetlevelét, hogy a frontra meheszen kötelességét teljesíteni. A parancsnok sírt, mikor a Csendes-óceánra verődött misszionárius levelét olvasta. De a Hebridákról nem hívták be az ő korosztályát. Ő ekkor harminchat éves volt. Gyarló egészségi állapotuk és korai megöregedésük miatt hasznavehetetleneknek tekintették őket.

Jean Godefroynek a távolból kellett lelket öntenie édesanyjába, aki nehezen viselte, hogy oly hosszúira nyúlik a háború. „Életben kell magad tartanod unokáid miatt és sok alázatossággal el kell viselned a megpróbáltatásokat, melyeket a jó Isten, lehet, hogy számodra fenntart . . . A mi erőnk az Isten akaratán való megnyugvásban van.”

Áprilisban kínzó válság remegteti meg. Arról értesül, hogy a *Propaganda Fide* kongregáció többé nem küldhet neki pénzt. Azt lehetne hinni, hogy nem olyan fontos, van-e az embernek pénze ezeken a csodás szigeteken, melyeken a regényírók állítása szerint könnyű a megélhetés . . . És mégis a pénztelenség azt jelenti, hogy a misszionáriusnak Robinson módjára kell élnie. Nem fog ezentúl kenyeret látni, sem burgonyát, sem más elsődrendű szükségleti dolgokat, melyeket csak akkor tudunk értékelni, amikor hiányukat érezzük.

Jean Godefroy felveti a kérdést:

„Meg birunk maradni? Nekem a bennszülött uralom nem sok kellemetlenséget szerez, de az atyák közül kevesen, a nők közül senki sem bír megmaradni.”

Annyira szenved, hogy felkeresi a port-vilai katonatorvosokat. A legutóbbi roham a szívét támadta meg: „Kegyetlen volt, amit szenvedtem. Két nap és két éjjel az asztalnál maradtam s oldalamat szorítottam, hogy csendesítsem a lüktetést.” A ballábán alig bír járni.

Még csak harminchat éves!

A kezdődő hosszú kálvária annál keservesebb ennek az embernek, minél erőteljesebb volt és amennyivel tevékenyebb, mint sokan mások.

Ég a vágytól, hogy magát odaadja, feláldozza, s nem tudja még a harcoló katonákkal sem megosztani az ő mindennapi áldozatukat . . . sem azoknak véres áldozatát, akik nem térnek vissza: „Én nem részesülök ebben a tisztességben. Halálra vagyok ítélve, de nagyon is közönséges halállal kell meghalnom. Útálom magamat.”

Borzalmas érzés az, hogy nem tud hasznos lenni! Az első napoknak lelkesedése elporlad s ő csak azt látja, hogy a kezei üresek. Remélte, hogy nagy dolgokat tud véghezvinni, hogy sok lelket tud az Istennek megnyerni, de hálójában, melyet emberekre vetett ki, nem tartogat mást, csak határtalan megalázást, kegyetlen csalódást.

Nem érzi magát másnak, mint kertésznek, aki a baromfiudvart gondozza és a fiatal ökröket levágja. Jean Godefroy anyjához így kiált: „Mikor Franciaországot elhagytam, nem így képzeltem ezt . . . Ha te tudnád, mily nyomasztó a magánosság, különösen ha az ember az egyik legszebb egyházmegyében a lelkipásztor tevékeny életét élte, mielőtt itt elevenen eltemette magát.”

Mily keserűség érződik e szavakból, s a keserűség még fájóbb, mikor kanakjairól beszél, akik „a talentumnak csak kilencvenkilenced részét kapták, hogy azt kamatoztassák.”

A beteg, magára hagyatott, tétlenségre ítélt Jean Godefroy már nem tudja, hogy megfelel-e helyén és az útján, azért a láthatáron más után néz. Még nem érkezett el arra a magaslatra, amelyen majd jobban megérti az áldozatot, melyet hivatása tőle megkövetel. Teljes és emberfeletti feláldozását minden vigasztalásnak, minden kárpótlásnak és minden aratásnak.

1915 október 13-án a sziget délkeleti részén új tűzhányótölcser nyílt meg. Ambrüm tagadhatatlanul szép sziget! A kitörés tizenöt napig tart, s Godefroy azon fáradozik, hogy eszüket veszített négereit megnyugtassa. Neki magának

pedig a hosszútűrést, egy titokzatos betegség súlyát kell elviselnie.

„Fájdalmaim visszatérnek és én fuldoklom. Most épp a templomot festem; ha tíz percig lábon állok, a végén már nem érzem sem lábamat, sem kezemet, mellyel a festékes fazekat fogom. Isten legyen irgalmas hozzám. De mindenekfölött áll az, hogy Érette és drága lelkeiért hagytam el Franciaországot és lettem ily elesett.”

Jókedve akkor is felülkerekedik, amikor szenved:

„Három hete, hogy lefeküdtem, mert lábam végig a talpamtól kezdve felpuffadt, mint egy Zeppelin. Két beteget láttam el. Karon vittek el hozzájuk. A nővérek ezen sírtak. Én mulatságosnak találtam.”

Jóllehet erősen hazafias érzésű, az öldöklő örülség közepette, mely Európát hatalmába kerítette, mégsem vesztette el a dolgoknak igazságos és keresztény megítélését: „A legteljesebb mértékben el kell ítélni azt, hogy a testvérek egymást gyűlöljék.”

Családját emlékezteti, hogy a multban a németeken megcsodálni valót is találtak: „És azután egy csapásra huszonnég óra alatt mindezt megtagadták, és még nevüket is ki akarják irtani; nincsenek már többé németek, csak „boche”-ok vannak!”

1916 júliusában évi lelki magányba Port-Vilába megy, de oly beteg, hogy Mgr. Douceré azt a tanácsot adja neki, menjen Numeába s gyógykezeltesse magát. Ezen a szigeten, melyről Jean Godefroy mindig szívesen emlékezett meg, a szörnyű igazság megdőbbenti. Le Scone orvos, miután hosszasan megvizsgálta, közli vele ennek a különleges betegségnak nevét . . .

— Ön elefantiazisban szenved, a bennszülöttek félelmetes nyavalyájában. Ön az első európai az Új-Hebridákon, aki ezt a súlyos betegséget megkapta, amelyből nem lehet gyógyulni . . . hacsak a beteg el nem költözik a hideg és egészséges országokba. Ha ön itt marad, én nem tudok önön segíteni . . . csak injekciókat adhatok, hogy a lába további felduzzadását megakadályozzam. Ez minden.

Jean Godefroy tudomásul veszi ezt a halálos ítéletet:

— Nem tudom, visszatérek-e az Új-Hebridákra. Remélem, hogy visszatérek, mert meggyógyulnom nem kell.

Bár a betegségéről mindent tud, tudja, hogy hajszálvékony férgecskék okozzák, melyek ellepik a vért, ő a szívében mégsem fogadta még el a félelmetes megpróbáltatást, és mindennek ellenére valami kis reményt megőriz: „Amit az emberek nem tudnak, azt az Isten megteheti. Nem akarok egészen olyan lenni, mint az elefánt, ami ugyan kényelmes betegség volna arra a célra, hogy pogányaim után fussak.”

Viszont nem lehet a misszióban hagyni olyan atyát, aki nem tud járni. Mikor Port-Vilába visszatért, értesült róla, hogy nem marad Ambrúmban. Ezen nagyon elszomorodik, mert jobban ragaszkodik az ő fekete, annyira korlátozott és megbízhatatlan feketéihez, mint gondolta!

Mgr. Douceré Port-Vilában az európai gyermekek, fehérek és kevertvérűek számára iskolát készült alapítani s Godefroy atyára gondolt, hogy ő foglalkozzék ezzel az iskolával.

A közbeni időben Godefroy atya visszatért Olalba: „Visszatértem kedves missziómba. Három havi távollétem megmutatta, mennyire szeretem gyermekeimet, s ők is mennyire ragaszkodnak hozzám.”

Magánosságában gondolatai újból Franciaországgal és Európával foglalkoznak. Úgy látja, hogy a legközelebbi jövő igen sötét. „Az eszmék útja a rossz felé, a kizárólagos földi boldogság, a kötelességekről való megfélemlítés, a fényűzés és a vallás megvetése felé vezet.” Övéit az ilyenféle esztelenségtől óvja, mert ez magával ragadja a világot.

Március elején elhagyja az olali missziót. Többé nem is fogja látni. Port-Vilában megnyitja a Szent József-iskolát, s az első oktatást tizennyolc tanulóval kezdi.

A nyár nagyon nehéz volt. Sok volt a beteg és sok a haldokló. Jean Godefroy ellátott a betegek szentségével két apácát. Az egyik 44 éves korában szívbajban halt meg, a másikat 33 éves korában tüdőbaj vitte el. Ez utóbbinak utolsó gondolatai hitetlen anyjáért könyörögnek, aki sohasem bocsátotta meg lányának, hogy elment a missziókba. „Mily könnyű a halál a misszionáriusoknak! Mindent el-

hagytunk s így már egyáltalán nem köt ide minket semmi, mikor meghalunk."

Március végén 23 tanítvány van a keze alatt. Nehéz őket irányítani. A világ majdnem minden nyelvén beszélnek egy keveset. A Szent József-iskola valóságos bábeli torony. „Senki, sem világi, sem pap nem tölthetné be a Hebridákon az állomást, amelyet én ellátok. Ezeket a kamaszokat, legyenek meszticek vagy kreolok, annyira nehéz fegyelemben tartani."

Mennyi bánat rejtőzik Jean Godefroy mosolya alatt!

1917 szeptember 24-én értesül Louis öccsének haláláról. A halál már négy hónap előtt következett be, de a hajók, melyek a postát hozzák, részben elmerültek, részben késedelmet szenvedtek.

Ez a gyász kegyetlen csapás a beteg, magára hagyott, övéitől messzire elszakadt misszionáriusra: „Szegény kis Louisom meghalt . . . Az a jó Louis, akit annyira szeretünk . . . egy éjszakát könnyek között töltöttem." A háború kellős közepén is segítette a távolból ezt a testvérét lelki életének tökéletesítésében s így írt neki: „Kell, hogy a mi Urunk barátod legyen, szívednek barátja, bizalmasod, mert az Isten mindenekelőtt és mindenekfölött szeretet."

Még fájdalmában is tanácsot ad harmadik öccsének, a zászló alá hívott fiatal papnak:

„Biztosíts magadnak mindenütt tekintélyt, sohase törd a műveletlen beszédet, a becsteleneknek erélyesen felelj meg. Szóval légy környezeted lekipásztora, légy az atyailag, de mindig méltókép. Ne hidd, hogy köteles vagy dohányozni vagy pedig műveletlen beszédeket mondani." Egyébként nem árt, ha öccse kissé közelebbi érintkezésbe jő különböző fajtájú emberekkel: lanyhákkel, gonoszakkal, hitetlenekkel, szocialistákkal. Ez kitágítja látókörét. Hát még ha a gyarmatokon élne!

1918 . . . Godefroy atya még három hónapon át marad hír nélkül családjáról. Vajjon mi történik odaát Franciaországban, micsoda új gyász esetek fordulnak elő?

Gondozza iskoláját és iskolájának kertjét. Az ültetések

„hihetetlenül sikerülnek ebben az országban. Itt a vetés után három hétre aratnak.”

November elején spanyolnáthában betegszik meg. Ez a betegség bejárja a világot és útjában az Új-Hebridákról sem feledkezik meg.

November 11-én, negyvenedik születése napján kapja a hírt a fegyverszünetről:

„Este tíz óra volt, mikor megérkezett a rádiógramm . . . A hivatalnok, amint megkapta, elővette vadászkürtjét és elkezdte fújni a *Marseillaise*t, hogy Vila népét felébressze. Én többekkel a templomhoz futottam és elkezdtük húzni a három harangot. A nép először azt hitte, hogy tűz van, de a vadászkürt és az ujjongó kiáltások hallatára hamarosan mind talpon voltak és az ünneplés megkezdődött.”

Godefroy atya hozzászózott kis tanítványaihoz, akik mindig rettenetek voltak, de arra nem is gondolt, hogy a Hebridákon a fiatal európaiak iskolájának tanítója legyen:

„A lelkeknek nincs színük. Urunk mindnyájunkért halt meg és támadott fel. Az evangéliumnak ez a szava mindig hatással volt rám: „Mindaz, aki elhagyta házat vagy fivéreit vagy nővéreit vagy atyját vagy anyját vagy feleségét vagy gyermekeit vagy földjeit az én nevemért, százannyit kap, és az örök életet fogja örökölni . . .” És azután a másik: „Elmenvén az egész világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek. Aki hiszen és megkeresztelkedik, üdvözülni . . .” Ezek a szavak új irányt jelöltek ki nekem, úgyszólván taszítottak a kikötők felé, melyekben az ember hajóra száll. És elindultam. Amióta pedig megérkeztem, ezek a szavak legnagyobb vigasztalásomra vannak, örömömre lesznek halálos ágyamon, ha betegségben halok meg . . . Ha odafönn megrothadt lábbal érkezem majd meg, mit számít az, az a fő, hogy megérkezem.”

1920-ban, a tanév kezdetén — a Hebridákon a szünidő decembertől márciusig tart — Jean Godefroy azt látja, hogy fáradozását siker koronázza: ötven tanítványa van, és kemény munka vár rá.

„Kemény feladat ez, s milyen a társaság! A mi falusi gyermekeink kis angyalok a mi kreoljainkhoz, meszticeinkhez és mulatjainkhoz képest. A Vilában átmenetileg időző

atyák nem tudják megérteni, hogy bírom ezeket tartani és hogy tudok ilyen különféle tanítványok között tanítani."

Valóban nagy erőfeszítés kellett, hogy, ötven mindenféle korú gyermeket munkára bírjak . . . Ötven gyermeket, kiket szüleik ördögöknek neveltek és akik előtt szinte ismeretlenek voltak a művelt világ szabályai. Ők minden iskolában csak fegyházat láthattak a vadonnak és a fővenypartoknak szabad életéhez képest . . .

IX.

A hősi választás

1920 . . . 1921 . . . Godefroy atyának súlyos esztendei. Állomást jelentenek és hirtelenül arra szorítják, hogy megmutassa, mire képes a szenvedésben és a lemondásban.

Körülötte betegség pusztít, Port-Vilában a fekete trópusi láz szedi áldozatait. Egy harmadik apáca is meghal. Ő maga úgy érzi, hogy állapota rosszabbodik.

„Betegségem súlyosbodik. Átterjedt a jobblábamra is. Furcsa, de szomorú dolog, mert a vége hirtelen halál lesz. Azon a napon, amelyen a férgecskék behatolnak a szívbe vagy az agyba, a halál rögtön beáll.”

Az 1921. év a szegény misszionárius számára örömtelenül kezdődik. Aggodalommal gondol hűgára, Marie-Rosera, aki novemberre várt gyermeket. Meghalt-e vagy él-e még? Július óta tuberkulotikus betegséggel küszködik, de azt mégsem engedte meg, hogy gyermekét . . . a negyediket feláldozzák.

Jean Godefroy újból Numéába van az orvosok kezében: „Micsoda csodás éghajlat. Numéába megérkezve, azt hittem, tavasz van. Végre éreztem, hogy éledek. Kissé sajnálkoztam ezen, mert nem vagyok hozzászokva, hogy ilyen jól érezzem magam, nem is merem magam jól érezni, mikor testvéreim ott lenn tovább szenvednek.”

Egyedül Isten ismeri a kálváriát, melyet ezen a szigeten megjár. Minden reményét elveszít tőle: ha megmarad a Hebridákon, sohasem fog meggyógyulni és egész bizonyosan nem fog sokáig élni.

Jean Godefroy némileg mindig változékony volt. Az ujjongó örömet hirtelenül váltotta fel lesújtottság. Most is nagyon nyomott hangulatban van s nem tudja, mit csináljon. Szeret tevékenykedni és határozott döntésekre jutni,

de most megkötí az orvosok ítélete: Ezek „könyörögnek neki, hogy hagyja el a Hebridákat“, mert az itteni éghajlat elegendő az elefantiazis kifejlődésére!

Godefroy atya még fiatal, s azt hiszi, hogy még semmi jót sem cselekedett: nem akarna mint haszontalan szolga az Isten előtt megjelenni. Betegsége miatt nem fogja Port-Vilát elhagyni, ha megmarad a Hebridákon . . . Csak oktató-káplán marad, hogy prédikáljon és tanítsa az európai kolóniát.

Az orvosok és környezete sürgetésére meg azután szülőföldjének a láz óráiban erősen hivatkozó szavára írt a maristák tartományi főnökének Sydneybe.

Nem azt mondták-e neki, hogy egy franciaországi út vagy egyszerűen egy hosszabb tartózkodás Új-Zélandban, melynek majdnem „francia“ éghajlata van, meg fogja gyógyítani rettenetes baját?

Melyik az a fiatal, lelkes beteg, aki elutasítaná magától a gyógyulást?

Sidneyből azonban nem jó semmi válasz. Nem tudván, hogy mit hoz a jövő, Jean Godefroy elmegy Numéa közelében a Saint-Louis katolikus misszióba kilencnapi lelki magányba.

A visszavonultságban kérdést intéz a lourdesi Szent Szűzhöz. Nemde ő küldte a Hebridákra?

A kilencedik napon a szegény misszionárius tisztán hallja a feleletet: „Nem fogsz meggyógyulni, betegséged miatt sokat fogsz szenvedni és a Hebridákon fogsz meghalni.“

Az ég világos választ adott, az emberek azonban hallgatnak.

Sydneyből nem jó semmi és az új-zélandi remény is szétfoszlik, mert az angolok a külföldi misszionáriusok elől, még a betegek elől is elzárták az ottani kikötőket.

Jean Godefroy azonban máshová is mehetne: megkapta az összes orvosi bizonyítványokat. Ő azonban lemond arról, hogy megfutamodjék.

A Hebridákon nem fog meggyógyulni és mégis meghozza a nagy áldozatot, melyet tőle kívánnak. Visszatér a gyilkos szigetre. „Az orvosok Franciaországba akartak küldeni. Csak egy szót kellett volna mondanom, hogy legalább a

Hebridákat otthagyhassam. Ezt a szót nem írtam le és én dagadt lábammal visszajöttem . . . Áldom az Istent, aki mindent megtesz, hogy lelkemet a földiektől elszakítsa és szememet az égre irányítsa, ahol zavartalan a boldogság és nem lesz többé sem eltávozás, sem búcsúzás. Mindenkorra végeztem az orvosokkal."

Az egyedüli aggodalom, mely gyakrabban kerül tolla alá: "A vég hirtelen halál lesz."

Látni akarta a halál jöttét, hogy mennél jobban felkészüljön rá.

Numéában új segítségre talált. De a láthatatlan világban. Minden arra mutat, ahogy a várakozás e napjaiban olvasta „Egy lélek történetét” a Gyermekek Jézusról nevezett Teréz nővértől, akit ekkor még nem avattak szentté, de aki akárcsak ő, ismerte a betegség szorongatásait.

Tisztelete Szent Teréz iránt rohamosan fokozódott, sőt lelki életének egyik emelő eszköze lett s mindig segítségére volt a mindennapi nehézségekben.

Mielőtt Új-Kaledóniát elhagyta, egy napot a nagy leprás-telepen töltött. Itt 112 európai belpoklos volt elhelyezve: „Nagyon rajtuk felejtettem szememet mise alatt s a szívem majd megszakadt. S micsoda szag!” Mély részvét fogta el ezek iránt a szerencsétlenek iránt, akik szenvedőbbek voltak, mint ő. Az őt így szólta hozzá: „Ha nem lenne itt részükre kápolna, nagyobb részük öngyilkos lenne, a többiek egymást fojtánák meg."

A szegény arcoknak emléke meg fogja őt segíteni életének legsúlyosabb viszontagságai között.

Visszatérve Port-Vilába január 11-én hírt veszi, hogy húga október végén kislányt hozott a világra. Egy hónappal később megtudja, hogy újból veszedelemben forog. És Marie-Rose épp ebben az órában a világ másik végén kileheli lelkét akkor, amikor ő ekként ír anyjának:

„A mi Urunk, mikor a Kálváriára tartott hordozván a nehéz keresztet, barátai közé lépett, hogy letöröltesse a vért és köpéseket, melyek arcát elborították és hogy találjon valakit, aki együttérezzen szenvedéseivel . . ."

Csak április 13-án, a várakozás félelmetes hetei után

tudja meg az igazságot: Marie-Rose és csecsemője egy napon haltak meg. A húga 34 éves volt.

„Istennek, aki a mi végtelen jóságú Atyánk, aki minket végtelenül szeret, jobban, mint mi szeretjük magunkat, meg kellett nyitni egét ez előtt a csodálatos anya előtt és ahová bejutott a gyermek, oda eljutott az anya is.”

Számára pedig folytatódik továbbra is a súlyos élet a Hebridákon. „Olyan esős évszakban vagyunk, amilyenre a kanakok sem emlékeznek. Három hónapon át felhőszakadás-szerűen esik az eső. Még az iskolám élete is felbomlóban van. Néha egy-két tanítvány jön el, az osztályban nem lehet egymást megérteni a zaj miatt, melyet az eső a bádogfedőlemezekén okoz . . .

A vérhas és a lázbetegség pusztít. A lábaim dagadtak . . . s aztán valami nyomja szívemet, éjjel akasztja lélekzétvételemet . . . De ez nekem mindegy . . . Minden egyes napot elszenvedek a nélkül, hogy gondolnék a másnapra. Készen állok, hogy bármely pillanatban megjelenhessek Isten előtt. Ez a készültség kiöl minden nagyravágyást és e világon legboldogabbá tesz.”

Súlyosan megpróbált anyja előtt nem beszél szörnyű erkölcsi szenvedéseiről, melyeket el kell viselnie. Új-Kaledóniában az orvosok ítélete után megkezdődött számára a nagy erkölcsi válság, mely évekig eltart: A mindennapi küzdelem betegség, csüggedés, azoknak a szigeteknek lelket legyűrő hatalma ellen. Szinte gyűlöli ezeket a szigeteket. Mindehhez hozzájárul az esztelen vágy, melyet szíve mélyén tartogat: visszatérni Franciaországba. Küzd ellene és küzd a tökéletesebb és magasabb szemlélődő élet régi ábrándja ellen is.

Későbbben, 1923-ban erről az időről szólva írja: „Beteg lettem egész életemre. A megpróbáltatás súlyos volt. Az ágyban szenvedve gondoltam egykori vágyaimra, hogy Franciaországban belépjek valamelyik szemlélődő életet élő rendbe.”

1926-ban pedig egyik levelében írja: „Ebben az időben (annak az időnek vége felé, melyet Port-Vilában mint segédlelkész-tanító töltöttem) elég súlyos válságon mentem

át és öcsémnek is kedvét szegtem, hogy a misszióba menjen."

Ezek a bizalmas megnyilatkozásai elárulják, hogy zavarodottságában odáig jutott, hogy Port-Vilát úgy tekintette, mint valami börtönt és nem is látta már a misszionáriusi élet szépségét. A levelek, melyeket ebben az időben Arsène öccséhez írt, kínosak; kitűnik belőlük, hogy felingerült, csalódott és fáradt. Arra kérte a fiatal papot, maradjon Franciaországban, hogy legyen ott inkább anyjuknak támasza öreg korában, mint hogy a Hebridákra jöjjön és „a hasznavehetetlenek és a helyüket nem találók számát növelje”.

Igen, ő kész meghozni az áldozatot, de mikor az eső kérlelhetetlenül verte fölötte a bádogtetőt, mikor fuldokolt a beteg szíve miatt lélekzete akadozott, a halvány reménykedések vissza-visszatértek.

Talán lehetséges, hogy előjárói visszaküldik Franciaországba; lehet, hogy egy nap örömmel eltelve csomagolni fog, s akkor már érzi is arcán Anjou friss szellőjét, azt a szellőt, mely illatos a bükkönytől.

És ez a nap megjött.

1921 május elején Jean Godefroy a sydney-i tartományi főnök atyától levelet kapott, melyben azt ajánlotta neki, hogy tekintettel állapotának súlyos voltára, vele egy hajón induljon útnak, mivel ő is Franciaországba indul.

Igy tehát viszontlátja szeretett hazáját, meglátja testvéreit és valahára megismeri nyolc unokaöccsét és hűgát. Megvigasztalja majd anyját, ott lenn biztosan meggyógyul és újból megkezdhet tágabb körű és hasznos életet. Nem lesz már beteg és munkaképtelen, nem lesz szűkölködő és szegény.

Igy találja őt az este. Másnap készült elhagyni a Hebridákat. Holnap már nem lesz a forróság, a szúnyogok és a láz foglya. Holnap a *Pacifique* felszedi horgonyát.

Jean Godefroy a szokásos lelkesedéssel csomagol, csodás terveket szövöget.

Az ajtók csapódnak . . . Váratlan látogató érkezett a port-vilai misszióba: egy fiatal atya, aki a szigetvilág északi részéből jött meg. A belpoklosok szigetén működött eddig,

de most elérkezett erőinek fogytához. Beugrott tehát az első bárkába, amely onnan elment.

Itt van most. Nem bírta tovább sem idegekkel, sem erkölcsi erővel.

„Túlságosan rettenetes volt. Ki voltam merülve; . . . egyedül, teljesen egyedül. Bezártam a missziót és elmentem. Felülmúlta erőimet.”

Godefroy atya felegyenesedett, nézte ezt az embert. Fiatalabb, mint ő. Erőteljesebb is, de annyira fáradt, erkölcsileg annyira elerőtlenedett.

És a lezárt misszió? Ezek a kanakok, ezek a cserbenhagyott belpoklosok?

Jean Godefroy nézi látogatójának görnyedt vállait, magába roskadt tartását, amint beleroskadtt egy székbe. Megnyugtatóan tette kezét a remegő vállakra:

— Nos hát ne kínozza magát; értem önt, nagyon jól megértem. Átadom önnek tanítói állásomat a Szent József-iskolában. Nem lesz többé egyedül, hanem európaiak között kicsiny városkában. Lelki válsága hamar el fog múlni . . . És én . . . Hát én, majd elmegyek és újból megnyitom az ön misszióját.

Vannak hősi cselekedetek, melyekről a világ nem beszél. Kevés van azonban akkora, mint ez a hallgatag áldozat, melyet a Csendes-óceán egy kicsiny szigetén meghozott egy szegény misszionárius.

Godefroy atya nevet, tréfál, históriákat beszél el, mint ha a világ legmagátólerőteljesebb dolgát csinálná. Mindazáltal szenved, de nem mutatja. Lelkileg kimerült. Legdrágább terveit letarolta.

Gyógyulást találhatott volna. Viszontláthatta volna Franciaországot. Ő maga mondott le az elmenetelről, melyet pedig annyira kívánt. A Pacifique a kikötőben áll készen arra, hogy horgonyait felszedje. A poggyászok lezárva az elszállításra várnak. Mindenki még a nagy utazásról beszél, melyről ő szíve rejtekében annyit álmodott.

De ennek már vége van. Véglegesen elmúlt. Nem fog meggyógyulni. Nem fogja Franciaországot viszontlátni. Sorsáról döntött. Tartományi főnökének nem remélt ajánlatát elhárította magától. Ilyen ajánlatot visszautasítani vég-

leges elhatározást jelent, mert az átkelés költségei nagyok, s kevesen vannak a misszionáriusok, kiknek kedvez a szerencse, hogy szülőföldjüket viszontláthassák.

Egyszerű dolog azt mondani, menjünk. A helyett, hogy útra kelne nyugatfelé, menni fog északnak, kissé mélyebbre fog behatolni a vad szigetek elhagyatottságába.

A déli tengerek körül fogják zárni.

Baját senkivel sem közli. Minden nagyhangú szólamok és feltűnés nélkül történt. Csak anyjának írja: „Holnap új misszióba utazom. Legalább százhusz mérföldnyire innen. Neve: Nangire.”

Valamivel utóbb pedig ezt veti papírra:

„A rendkívüli hullámverés miatt, mely a partot verdesí, ezen a szigeten az év öt hónapjában, decembertől májusig nem lehet kikötni. A rossz évszak közeledtével hat hónapra kell az élelmiszereket beszerezni és erre az egész időre le kell mondani róla, hogy az ember postát kapjon. Ez a dolog terhes része . . . Alig van itt huszonöt keresztény s egy nővér sincsen. Első ízben kell konyhámát magamnak ellátnom, ruháimat kimosnom, holmijaimat kijavítanom.

Hívásom a trappistákhoz itt megtalálja táplálékát és kielégülését. Urunk és én körülbelül egyedüliek leszünk, akik megértjük egymást. Micsoda boldogság azonban így érezni, hogy kettesben vagyunk! Időmből többet fogok a templomban tölteni, mint házamban.”

X.

A kolostor kísértő hívása

„Aoba, a bélpoklosok szigete hegyekkel borított nagy darab föld mélyen benn a Csendes-óceánban, Hajnal- és Szanto-szigetek között fekszik.

Aoba . . . vigasztalan sziget kihalt tűzhányókkal, melyek a felhőkbe nyúlnak. A hebridai nyár teljes erővel fekszik rá. Szélvészek vonulnak végig rajta, néha egy hétig is eltartanak, fákat csavarnak ki és a misszionárius szegényes kertjét néhány pillanat alatt elpusztítják.”

Jean Godefroy ott van a part szélén egyedül, deszkából és szalmából tákolts kicsiny házban, melyet a szél ráz, mint valami játékszert! A tornádó annyira dühöngött, hogy Godefroy keze reszketett, mikor anyjának írt. Nem is tudja, mikor viszik el levelét. Két hónap óta el van különítve a föld többi részétől. Nincs posta, segítségére sem számíthat. A hullámok és szirtek áthatolhatatlan falként zárják körül szigetét . . . Az évnek fele is eltelhet a nélkül, hogy hajó érintené Aoba partját.

Jean Godefroy most már tudja, miért vesztette el a fiatal marista bátorságát, akinek helyét átvette. Tudja, mennyire „hálátlan” ez a misszió. Újból megnyitotta a háziköt és kápolnát . . . s míg a vihar sziklák és part fölött zúg, ekként ír anyjának:

„Kedves anyám, magánosságom felér a tieddel, de a tied kemény megpróbáltatás, az enyém azonban Istennek adománya. Nekem hivatásom van a magános életre . . . Nagyon nehezere esik szívemnek, hogy a te mérhetetlen fájdalomdról beszéljek veled. Ha Melayban volnék, melletted lennék, de nem volna bátorságom, hogy egy szót is szóljak.”

Ezen az estén fáradt, nagyon fáradt! Lábai nehezeknek érzi, ujjait bénáknak. Az elefantiazis rohama harminc

napra ágynak vetette, mert nagyon hosszú utat tett meg: a hegyek közé kellett mennie egy haldokló öreg kanakot ellátni.

Fáradt és egyedül van, nem is számíthat semmiféle segítségre. Nangire valóban áldatlan és kegyetlen plébánia!

„A harisnyákat és cipőket használaton kívül helyeztem. Meztláb járok saját elgondolásom szerint készített, fából való sarukban. A fekete csuha alatt meztelen lábak, ez igen célszerű öltözködés. Gondolhatod, hogy a harisnyák javítása gondot okozott . . . Csirkeólamat egész egyedül készítettem, most a ladikomat festem. Ők (a kanakok) egyáltalában nem ügyelnek rám! Ezek olyan alkalmak a penitencia gyakorlására, amilyenek eddig még nem adódtak. Olalban úgy néztek rám, mint valami nagyfőnökre. Vilában tanító úr voltam. Itt a parton veszett fehér vagyok s csak nézik, hogy bajlódom egészen magamban”.

Fáradt. „Egy hónapig sem nem járt, sem misét nem mondott. Nehéz dolog volt, de a szegény keresztények lelkéért volt, akik sokat javultak, mióta Szent Teréz a lelkipásztoruk.”

Elhagyatottságában, fekvőhelyéhez szegezve Jean Godefroy égi pártfogóihoz fordul: a Szent Szűzhöz, az arsi plébánoshoz, a Kisdéd Jézusról nevezett Szent Terézhez. Utóbbihoz fordult, mikor meg sem tudott mozdulni s nem volt semmi ennivalója, és mindjárt jött hozzá egy fiatal kanak burgonyával vagy gyümölcsökkel . . .

Mindennapi csodák ezek, melyek fényt hoznak a misszionárius életébe . . . Azoktól az apostoloktól, akik húsz század óta járják a világ útjait, Isten nem vonja meg kegyelmeit.

Jean Godefroy félbeszakítja levelét s odavonszolja magát a kápolnához, ahová a vadak egyáltalán nem jönnek imádkozni. Az ő öröme és ereje ott van: „Soha máskor oly boldog nem voltam, mint amikor egymagamban vagyok s úgy beszélek szívtől szívhez a mi Urunkkal az oltárszekrényben.”

Micsoda kiáltás hangzik a szélben? Joachim, az öreg kanak, ijedt hangon szólítja: „Atyám, jöjjön gyorsan, az erdőben egy fiatalember haldoklik és önt hívja.”

Jean Godefroy nagy kinnal felkel. Azután künn van.

A hullámok egészen a közelben csapkodnak, az óceán a láthatárig üres. Ma semmiesetre sem fog kalóz kikötni, hogy erőszakkal vagy rászedéssel szedjen össze munkásokat más óceáni szigetek számára.

Jean Godefroy amennyire csak bír, siet a megtépzott kókuszpalmák alatt. A haldokló kunyhója ezerötszáz méternyire van a missziótól, de a beteg papnak ez a rövid távolság is hosszú kálváriát jelent!

Minden pillanatban megáll, nekitámaszkodik egy fának és a vadon végtelen magányában a fájdalomtól felkiált. Joachim előtte megy a lámpással . . . Ő, végül ott vannak a kanak faluban! A fiatal beteg a gyékényen haldoklik. Gyónni és áldozni akar . . .

Jean Godefroy a leszálló éjszakában visszasiet, hogy elhozza a szent Útravalót. Ez az útja keserves. Egy óránál tovább tart. A rengeteg erdő sötét és veszélyekkel telve: az iszalagok a szél lökéseire himbálódznak, mint hosszú kígyók.

Hősies útjában nincs más kísérőtársa, mint a szegény kanak, csak ő látja a papot, amint Istenét keblére szorítja s minden lépésnél felsóhajtva erőlködik előre . . . De ő meg akarja előzni a halált s az utolsó néhány métert térden csúszva teszi meg.

Mily nehéznek kellett lennie Krisztus keresztiének, hogy Jean Godefroy így roskadozik alatta, mikor neki kell vinnie . . . Távol az emberektől, magánosságban, a világ másik végén Krisztus talált egy tanítványt, aki kész, hogy kövesse a Golgota útján.

A haldokló megkönnyebbülten kiszenvedett s a tanítvány elvégezvén feladatát visszatért kunyhójába, mire a hajnal pirossága felszállt a trópusi égboltra. Elnézi a kétségbeejtően üres óceánt, az égen a gomolygó szörnyeteg felhőket . . . S úgy ítél magáról, hogy ő haszontalan munkás Mesterének földjén.

Ily kevés termése még sohasem volt. Talán nem a számára rendelt úton jár? Annyi reményt, annyi szép álmot ápolgatott s szíve nem meglegedett, a valóság csalódást hozott. Nem fél ő a vértanúságtól — jámbor gyermekkorától arra vágyakozott. Nem is a szenvedéstől retteg, hiszen

életének és mindannak, amit szeretett, bűnbánatával és betegségével a lelkeket akarta megmenteni . . . de azt látja, hogy a kanakok lelke elutasítja a kegyelmet.

A világ többi részétől elvágva, Jean Godefroy magával tusakodik. Nem beszél a belpoklosokról, akik fölé hajol; minek nyugtalanítsa anyját, aki rettegne ennek a félelmetes bajnak fertőzésétől? Chupin abbé azonban később megírja: „Godefroy atya a jól megacélozott jellemek közé tartozott, melyek nemcsak félig adják át magukat valaminek; 1922-ben ajánlkozott, hogy Aoba szigetén a belpoklosokat ápolja . . . Odaadón nekik szentelte magát második noviciátusa idejéig. Buzgó törekvése a tökéletesség után vitte őt arra, hogy kérje kirendelését a belpoklosok szolgálatára s ugyanaz a törekvés dolgozott továbbra is lelkiismeretében . . .”

Igen, egy másik szerzetesrendben, amely szigorúbb s inkább ápolja a szemlélődő életmódot, bizonyára könnyebb az önmegszentelődés a lelkek megmentése céljából . . .

Jean Godefroy a kármeliták rendjére gondol, melyben szigorú az elzárttság, de amely a mellett missziós tevékenységet is kifejt és Perzsiában s Egyiptomban is vannak zárdái. Liseuxi Szent Teréznek tisztelete megerősíti ezekben az új terveiben. Az alázatos kármelita nővér, akit barátnőjének tekint, — valóban titokzatos lelki rokonság volt közöttük — kétségtelenül hívja arra az útra, amelyen maga járt.

1922 februárjában elhagyja Aobát olyan lábszárral, mely három hét óta csupa „nyílt seb”; valóban tehetetlen, és a kanakjai megint megöltek egy európaít. A vereség teljesnek látszik és Mgr. Douceré meg van győződve, hogy egy misszionárius, aki ilyen beteg, nem fog visszatérni.

Sydney . . . Második állomása hivatásában beállott válságnak. Ezen a válságon annyi negyven év körüli papnak át kell mennie, amikor azt látják, hogy való és tényleges életük mily szegényes ahhoz a nagyszerű lendülethez képest, amely ifjú korukban eltöltötte őket.

Jean Godefroy azt hiszi, hogy a misszióban töltött évei kárba veszttek a bensőségebb vallási élet hiánya miatt, amely nincs meg az óceáni szigeteken túlságosan magukra

hagyottan élő maristáknál; összeszedettség és a kolostor misztikus légköre után sóhajtozik.

Még nem értette meg, hogy Isten a megaláztatások és a minden személyes sikerről való lemondás kemény útját szánta neki. Amikor azt mérlegeli, hogy Montmartreban és Nangireben mily kevés „látható” jót ért el, akkor még szigorúbb s egyben eredményesebb életet kívánt.

A lisieuxi kármeliták imádkoznak érte, két év óta írnak is neki és akaratlanul is a szemlélődő szerzetesrend felé vonják.

Sydneyben beköszönt a tavasz és a maristák békés kolostora csak azt kéri, hogy Godefroy atya maradjon meg náluk.

„A fák virágzanak: tizenhárom éve, hogy ilyet nem láttunk. Nem ismerjük már sem a fákat, sem a virágokat . . . Öten vitatkozunk és találgatjuk, milyen fa az, amely egészen virágba borultan áll előttünk. Csak az őszibarackfát ismertük fel rózsaszínű virágairól.”

Ausztráliának kellemesebb éghajlata ellenére is Jean Godefroy úgy érezte, hogy állapota súlyosbodik: „Az érzéketlenség túlhaladt a lágyékon és elérte a veséket. A szív is szenved. Úgy érzem, mintha gipsszel telt zsákká változnám. A karom felduzzad és a kezeim olyanok, hogy nem bírok hosszasan írni.”

Nem lesz ő újból képes tevékeny életre, nem fog a láztól megszabadulni és nem fog megmenekülni az elefantiázis szörnyű szenvedéseitől, csak messzire elmegy a Csendes-óceán déli szigetvilágából . . . második noviciátusa elvégeztével azonban Mgr. Douceré őt visszarendeli. Godefroy atya szokása szerint engedelmeskedik, pedig a tartományfőnök felajánlja neki, hogy megtartja Ausztráliában. Csak anyjának írja meg: „Rendeletet kaptam, hogy a Hebridákra visszatérjek . . . Elhiheted, hogy ez a legjobb hely a penitenciára.”

Jean Godefroy november közepén Port-Vilában van. Ez az utolsó közbeeső állomás, a kolostorba hívó szó közben napról-napra erősödik benne.

Igaz ugyan, hogy nagy vigasztalás várt rá megérkezése után való napon. Tudták róla, hogy a Hebridáknak ő a

legjobb nyelvismerője, azért elhívták a francia kórházba, ahol egy kanak haldoklott és senkivel sem tudta magát megértetni.

Jean Godefroy az Aobán használatos nyelven szólt hozzá s a szerencsétlen magán kívül volt örömeiben, mikor megismerte saját tájszólását: „A földön feküdt. Megfogta kezemet, lábamat; leginkább lábamat, mert nem akarta, hogy elhagyjam. Két napon át oktattam. Kért, hogy kereszteljem meg s olyan buzgósággal vette fel a keresztséget, aminőt a vadak között még nem láttam. Azután meghalt. Azt kell mondani, hogy csak az én visszatérésemre várt, mert én tudtam nyelven beszélni. Ez az esemény oly örömmel töltött el, hogy elfeledtem a közelmúlt szenvedéseit.”

Jean Godefroy azonban újból rátalál elhagyatottságára is. Leveleket ritkán kap. Csak anyja töri meg ezt a nyomasztó némaságot s kéri, hogy térjen vissza Franciaországba, kérje a hazabocsátást, amelyre tizenöt évi missziós munka után joga van. „S még azt mondják, hogy a misszionáriusoknak nincs szívük és elfeledik a családjukat!” — jegyzi meg szomorúan.

Újból rátalál a forróságra és lázra, ettől méginkább súlyosbodik az állapota. „Az orvos azt mondta nekem, hogy a szív valamivel előbb fogja felmondani a szolgálatot. Készséggel elhiszem, mert ez a szív már tizenöt napja akadályoz az alvásban.”

Vágyódása a szemlélődő élet után „olyan hevesre” fokozódik, hogy ír Franciaországba a kármeliták tartományfőnökének. Minthogy a szegény négerék között az apostolkodást megtiltják neki s mivel ő továbbra már nem lehet igazi misszionárius, legalább lehessen szemlélődő életű szerzetes!

1922 december 30-án a lisieuxi kármelita zárdába ezeket írja:

„Kedves nővérek . . . emlékezzetek időzésemre Nan-girében. Ott, amennyire csak megtehettem, úgy éltem, mintha kármelita zárdában lennék, mintha noviciátusban volnék. Abban az időpontban azonban mégis haboztam volna, hogy erre végleg elhatározzam magam. Arra vártam, hogy elvégezzem a második noviciátust. Nyilvánvaló, hogy az isteni

Gondviselés vezetett vissza a Hebridákra. Azt is hittem, hogy visszatérek a misszióba, de akkor mindíg az volt a gondolatom, hogy megmaradok a Hebridákon egy szigeten vagy szigetekskén, ahol kedvemre élhetem a kármelita rendi életet. Nehéz, sőt lehetetlen volt nekem, hogy önmagamtól lemondjak a misszionáriusi életéről. Csak egyházi tekintély intézkedése tudta ezt elérni s el is érte. Mgr. Douceré nem akarja már, hogy elmenjek Vilából és elhagyjam az európaiak francia iskoláját . . . Itt sem misszionárius nem vagyok, sem szemlélődő életet nem élek, de én íme megkísérlem, hogy az egészet megkapjam."

Miután a kármeliták elvi beleegyezését megkapta, 1924 májusában a maristák főnökénél megteszi az első lépéseket. „Az egyházi jog ugyanis megengedi, hogy a szerzetes elhagyjon egy kevésbbé szigorú rendet azért, hogy belépjen egy másik szigorúbb rendbe azzal a szándékkal, hogy ott magasabb tökéletességre jusson."

Tele van reménységgel, s azt gondolja, hogy a legközelebbi tavasszal már Franciaországban lesz: „Franciaországba fogok menni ünnepélyes fogadalmas, szemlélődő és bűnbánó szerzetesrendbe."

1925 áprilisában az általános főnöktől tényleg azt a választ kapja, hogy kérelmét Rómában előterjesztették s minden a kedvező elintézés mellett szól.

. . . Az Istennek azonban nem ez volt az akarata, mert Róma minden várakozás ellenére visszautasítással felelt. A csapás annál súlyosabb, mert semmiből sem lehetett sejtteni, hogy kérelmét el fogják utasítani és Jean Godefroy már az úti készülődésnek is nekilátott.

Nagy megpróbáltatás volt ez. Talán legnagyobb miszsióskodása éveiben. Mindenekelőtt azonban anyja bánatára gondolt s írt neki, hogy a lesújtó hírt tudomására adja:

„1925 május 14. . . . Isten akarja, hogy egészen fájdalmas anya légy, amilyen az övé volt keresztje tövében. Azt akarja, hogy te lemondj minden megelégedettségről és örömről, még a legjogosabbról is. Ennélfogva az ő igazságosságából és jóságából rám hárul a feladat, hogy neked hírül adjak egy dolgot, amely téged le fog sujtani, ahogy engem is szinte keresztre feszített. A kérelem, melyet fölöt-

teseim a római udvarban benyújtottak, hogy megkapjam az engedélyt belépésre a Kármelhegyi Miasszonyunk rendjébe, elutasításra talált, . . . s azt a parancsot kaptam, maradjak a misszióban . . . Ma reggel, mikor egyedül voltam kis kápolnámban, kiöntöttem minden könnyemet s könyörögtem a jó Istenhez, vigasztaljon meg téged, ahogy ő tud vigasztalni . . . Azt mondtam neki: „Istenem, törd össze, taposd el, tipord el szívemet, de az anyámét kíméld . . .” Te fel tudod fogni, hogy tegnap óta minő felindultság vesz erőt rajtam. Nem látok itt már semmit, nem értek semmit, kereszten vagyok, nem vagyok semmire sem képes, csak azt rebegni: „Istenem, könyörülj rajtam”.

Igen, magára van ott hagyatva, jóbarát nélkül, megfosztottan minden emberi vigasztalástól, „senkim, senkim sincs, akivel együtt sírhatnék”. A szűnyogok körülötte szál-
lanak és kínozzák, a forróság fojtogatja. Nézi a papirost, mely Rómából jött. „A folyamodó maradjon meg szent hivatásában, vidám lélekkel terjessze az evangélium világosságát azok között, akik sötétségben és a halál árnyékában ülnek.”

Nem érti, miért utasították el kérelmét, de a csodás kísérő szöveg megdöbbeneti s május 17-én Jézusról nevezett Ágnes tisztelendő anyának ekként ír:

„A nagy szózat Rómából úgy csapott le, mint mennydörgés a felhőtlen égből. A hatás ijesztő volt . . . szegény lelkem, mintha megbénult volna . . . Mit szól ehhez a szöveghez? Mgr. Douceré és a gyóntatóm sírtak, mikor elolvasták. Rendelet és irányítás volt benne, s én rajta vagyok, hogy megfeleljek neki és teljesítsem. Miután minden könnyemet elhullattam a tabernákulum előtt, siettem megkeresni Mgr. Doucerét. Mikor látta szenvedésemet, olyan jóságos volt, hogy rám hagyta, válasszak ki egy missziót.”

Még mindig nem érti, mert az ember sohasem fogja fel abban a pillanatban, mikor a megpróbáltatás lesújt rája. Nem is azt kívánták tőle, hogy megértse, hanem csak, hogy elfogadja. Megszokott akaraterejével, határtalan szeretetével azonnal ki tudta mondani: „Minden elvégeztett.” Nem lázadozott, elfogadta, hogy oda menjen, ahová menni nem akart.

Amit Isten akar nekünk, az mindig a legjobb. Róma válasza gondviselészerű és jogos volt: „Jean Godefroy igazi misszionárius és úttörő a vadonban.”

Ha azonban Isten azt akarja, hogy a Hebridákon maradjon, akkor a legnehezebb állomást fogja kérni. Nem kapta-e meg az engedélyt, hogy válasszon? Többször hallott már Vaoról, ahol a legvadabb kanakok laknak. Oda fog menni és újból felállítja a négy év óta elhagyott szerencsétlen rosszhírű missziót. Két misszionáriusnak volt bátorsága ott megtelepedni. Egyiküket a vadak megmérgezték.

Ott Jean Godefroynek legalább lesz alkalma szigorúbb szabályt követni, igazán remete módjára élni, mindent nélkülözve szemlélődő életmódot folytatni s végül betölteni vágyódásait az imádságra és bűnbánatra.

Mindezekre huszonnégy óra alatt határozza el magát. Nem habozik tovább. Mint 1921 májusában: újból a legnehezebb utat választja, fáradt szívetől, kimerült testétől teljes lemondást követel, teljes áldozatot. El fog indulni Vaora, mert Isten úgy akarja és mert hiány van misszionáriusokban. A kereszténység még oly kevésbé hódított tért, hogy Szantoban egy angolt megöltek és felfaltak . . . Nagy a munka, amely a maristákat a Hebridákra szólítja, még a beteg sem lesz ott felesleges!

Jean Godefroy anyjának ekként ír: „Kineveztettem Vaora, az emberevők szigetekskéjére . . . Nincs misszionáriusuk, a viskó elég rozszant, a kápolna is. Megérkezésemkor dolgozni fogok, építeni és új nyelvet tanulni.”

A hivatásnak hosszú válsága ekként az áldozat nagy voltában végződik. Godefroy atyának öccse mindig azt állította, hogy tévedésben volt igazi útját illetően: „Véleményem szerint az csak képzelődés volt, hogy őt a hivatás szigorúbb rendbe szólítja. Nem tudom őt kolostorban elképzelni. Túlságosan független volt ahhoz, hogy közösségben éljen, ami kritizáló lelkek számára elviselhetetlen. Igazi útját Vaón találta meg és apostolságának egész tevékenysége Vaón van.”

Erkölcsei és lelki felemelkedése most már folyton előre halad. Ez az utolsó része az útnak, hosszú, fájdalmas, de ragyogó.

Ő maga ekként magyarázza meg a válságot, amelyen átment: „Szigeteinken a lélek és a szív szenvedései olyanok, hogy kételkedni kezdünk hivatásunkban. Számomra ez a hivatalos irat, mely a pápától jött, Istennek az írott szava s nekem tökéletes békét szerzett . . .”

Később, 1931-ben, mikor kollégiumbeli barátjának ír, életének ezt a szakát és ennek a válságnak okait több részletességgel tárja fel:

„Két szó fog meglepni, válság és csalódás. Igen, kedvesem, mindnyájan elszenvedjük. A fő, hogy gyorsan kijussunk belőle; nagyon csalódottak vagyunk, mikor a miszsiók „mesés” országába megérkezünk. Hibás ebben a miszisionáriusok levélirodalma. Csak ártalmatlan, idillikus leveleket engednek közölni. Jól van ez így? Nem hiba ez? Lehet hibáztatni is, helyeselni is. Az biztos, ha azok, akik útnak indulnak, tudnák, mi vár rájuk, kétharmadrészüik haboznék és visszamaradna Franciaországban. Hivatás-testvéreim, akik hazamentek, azt mondták nekem, hogy nem merték elmondani az igazat: megölték volna a fiatalság lelkesedését. Ez igaz, de épp ez a lelkesedés veszedelmes. Nem lelkesedőket kell küldeni, hanem megfontoltakat, akik a kollégiumokban vagy a szolgálattételben néhány évi felügyelet alatt bölcsek lettek. És mégis, az én esetem ez volt, a megfontoltak közé tartoztam — s válságon kellett átmennem.

Bizalmasan közlöm ezt veled, mert ezek a felvilágosítások arra szolgálnak neked, hogy a missziókra kijelölt szeminaristákat felvilágosítsd és irányítsd. Ajánld nekik, hogy maradjanak szulpiciánus szeminaristák, amilyenek mi voltunk a mi korunkban: a mi breviáriumunkat, a mi imádságainkat, a mi lelki olvasmányunkat, a mi szentséglátogatásunkat és mindenekfelett a mi szentmisénket ajánld nekik. Egyebekben mindig eleget fognak tudni és végezni, még akkor is, ha egész életükön át betegeknek és gyengélkedőknek kell is lenniök, ahogy én vagyok tizenhét év óta. A mi mintaképünk a vértanúság előtt álló Theofán Vénard: szeretetreméltó, mindig mosolygó társ és jámbor, mint egy angyal. Az ő idejében nem végezték a misszióstudomány, az orvosi tanulmány, a géprepülés tanfolyamát stb., a miszisionárius elutazott breviáriumával és ernyőjével, mint a

jó Drouet atya. Mondd nekik, hogy az életnek mindenütt megvannak a maga keservei, mindenütt felfedezők mutatták meg az utakat, a kereskedelem megvonta s a misszionáriusok követik őket . . . s az út végén mindenütt ott találjuk az elmaradhatatlan storet (irodát) európai alkalmazottjaival, akik egészen kedvükre való életet élnek.

Mennyi szemfényvesztés mindenben, amit az emberek ma csinálnak . . . de végül is, ha ez szaporítja a missziókba való elindulások számát, annál jobb. Mindíg igaz marad azonban, hogy egyedül a lelki életre való felkészülés az, ami számít, s ez az, ami fenntartja a misszionáriust."

XI.

Vao

„Ha az ember eltalálja és szép időben hajókázik csak néhány mérföldnyire a parttól, valóban lenyűgözi a fényes látkép, mely szeme elé tárul, különösen ha már elhagyta a hosszú és nagyon veszedelmes Amélia-fokot: a nem nagyon mély, de nagy kiterjedésű öblöket; néhány művelés alá fogott síkság magas dombok, sőt hegyek tövében, mindez oly szép a trópusi tiszta napsütésben. Enyhén kéklő csúcsaik a távoli hazában emelkedő Vogézek vonalára emlékeztetnek . . . Végül északkeleten a szigetcskék sora, mint a rózsafüzér leszakított szemei Malakula nagyobb földjétől elváltan, a legfőbb fokban festőiek, különösen mikor lakóik elindulnak a szemben levő partra: ötvennél több bárkát töltenek meg, mindegyikben egy család . . .”

Godefroy atya ekként írja le a combréei növendékek számára Mallikolónak erről a részről eső táját, amelynek árnyékában emelkedik ki a vízből az egyszerű Vao-szigetecske.

Vao kicsiny sziget, mégis oly szép a tengerig leereszkedő erdejével, messze elnyúló tiszta homokpartjával és északnak emelkedve magas szirtfokával, melyet barlangok lyuggatnak át s melynek ormain kókuszfák díszlenek.

Vaonak szépsége azonban tragikus és félelmetes.

Pierre Benoit így őrizte meg emlékét:

„A melanéziai erdő zöld sötétsége fojtogat minket s csak a megeredő esőtől megszakított csendje verődik vissza a lombokon. Pillanatra mintha valami távoli hasadékon esnék be, aranybarna sugár fúrja át a lombzatot s hirdeti nekünk, hogy a nap néhány percre előtűnt . . . Most (a kanakok) ötvenen vannak. Minden pillanatban újabbak tűnnek fel a nélkül, hogy a legkisebb zörej elárulná meztelen lábuk

zajtalan közeledését. Aki közülük nagyon fel van öltözve, azon sincs más, mint fakéregből vágott öv. Ezeknek az uraknak némelyike íjat, másika buzogányt, ismét másika lándzsát hord. Különösen hat, mikor az ember őket kísértészerűen előtűnni látja a nélkül, hogy képes volna határozottan felismerni a pillanatot, amikor tünémenyszerűen megjelennek, és a zöld bozótban rögtön bezáruló nyílást sem képes megfigyelni, melyen át előlépnek.

„A sziget közepén van” az áldozatok tere. Ennek a közepén óriási banánfa emelkedik . . . A banánfa köré mintha kriptának félhomálya borulna s ebben a bennszülöttek rémületes képzeletéből szült fétisek körvonalai rajzolódnak ki. Ezek húsz láb magas szörnyű emberalakok tarkára festve ijesztő, gyatra festékekkel . . . közéjük, velük váltakozva a talajba vannak egyenesen erősítve „az erdő harangjai”, vagyis a háborús dobok, melyek nem egyebek, mint hosszában kettéhasított óriási fatörzsek. A közepén álló banánfa ágai között, Isten tudja, miféle ördögi tornászattal felhúzva hatalmas kötábla van, az áldozatok asztala. Ide fektették emberáldozatukat, itt ölték meg és darabolták fel.

Vao lakosai ugyanis a Hebridák legvadabb és legkegyetlenebb lakói közé tartoznak. Amikor Jean Godefroy 1925 júniusában eljött, hogy köztük lakjék, négyszázötvenen zsúfolódtak össze a szigetcskén, melyet másfél óra alatt körül lehet járni. Telepeik a nagy Mallikolo-szigeten voltak, mivel azonban szomszédaikkal szüntelen harcban állottak, Vaora mentek át lakni s ott találtak menedéket.

Az európaiak nagyon kevésbé ismerték őket, a miszcionárius kezdte őket tanulmányozni és mindjárt hozzálátott, hogy megtanulja nyelvüket.

A vaobeliek nagyon vadak, de csodás természetűek, a filmezők egyik filmjük számára őket választották ki. Teljesen meztelenek, néha valamiféle övet kötnek magukra, az ünnepekre virágfüzerekkel és tollakkal díszítik magukat: „virágokat tesznek göndör hajukba, virágokat a fülükre, a rózsas és aranyszínű páfrány leveleit a fejük hátuljára rakják. A tölgy rózsáit és a vörös hibiscus virágját áthúzzák a karukra, melyet a felső karon viselnek. Végül csokorba szedett illatos füveket raknak a vese tájékára.”

Van-e ezeknek a nagyon kezdetleges fokon álló négeknek valami vallási és családi fogalmuk? Vannak trók, akik azt állítják, hogy a Hebridák lakói alig állnak a majmok fölött, nincs nekik sem vallásos hitük, sem vallási szertartásuk, de még a társadalom sejtjét, a családot sem ismerik. A Godefroy atya által végzett munkák azonban bizonyítékokkal igazolják az ellenkezőt.

Ezeknél a négeknél egyáltalában nincs meg az a teljes vagyonközösség, melyet nekik tulajdonítani szoktak. 10,000 frankot is fizetnek, hogy megkaphassák jegyesüket. Hátrahajlított agyaráú sertések árán vásárolják meg „a fokokat”, melyek feljogosítják őket, hogy a törzsben kitüntető helyet foglaljanak el.

Mindenegyik törzs nemzetségekre oszlik: a nemzetség egy család-sejt köré alakult ki; a nemzetségnek saját áldozati térsége és tengerhez vezető saját megszentelt ösvénye van. Van saját közös kemencéje az áldozati állatok megsütésére, van saját „gamalja”, férfiakkal szolgáló közös helyisége. Mindenegyik családnak megvan azonban a saját külön kunyhója, magát a nemzetséget is annyira család gyanánt veszik, hogy a nemzetségen belül a házasságot vérfertőzésként büntetik és nem engedik meg.

A nemzetség nagyon ragaszkodik földjéhez és a vaobeliek így szóltak Godefroy atyához: „Tagar, a legfőbb lény első atyánkat ebből a földből hívta elő. Ez a föld Vao, melyet arcomhoz tapadni látsz, az én testem s mindez itt Vao. Te csak idegen vagy!”

A család matriarchatus uralma alatt áll: a feleség szüleinek van elsősorban joga fölötte és a gyermekek fölött. A gyermekek anyjuk férfitestvérét „atyának” nevezik.

A kétnejűséget a régiek elítélték. Csak ritkán fordul elő, néha kényszerűség hozza létre, mikor házasembernek kell elvennie fivérének az özvegyét. A kétnejűség sohasem fajul hárem-rendszerré, mint a mozlímoknál van. A házasságtörésért büntetés jár: megfenyítés a férfinak és sokkal kegyetlenebb módon a nőnek, aki tíz közül alig egy esetben éli túl az elszenvedett büntetést.

A nőknek ugyanis nincs semmiféle joguk, — csak a férfiaknak van jogvédelmük. Az asszonyokkal csak akkor

bánnak jól, ha leánygyermekkel ajándékozzák meg férjüket: a lányok ezeknél a hanyatlásban levő fajoknál nagy értéket jelentenek. Majdnem kétszerannyi a férfi, mint a nő.

Végül is mindez azt igazolja, hogy a család megvan és egységét barbár szokások védik.

A vaobelieknek van vallási tanításuk is, melyben az ősi kinyilatkoztatás emlékeit, a bibliával közös vonásokat lehet találni.

Tagar a teremő jó Isten, „a lélek, melynek nincs teste”. A neve maga annyit jelent, „mint a fény forrása: az, aki megvilágosít”. Ugyanez a jelentése a Jupiter szónak, mely a szanszkrit nyelvből származik.

Tagar az égben, a „Bakaranban” lakik, de a vaobeliek bevallják, hogy „ők már nem tudják, merre van ez a paradicsom”. Azt a benyomást keltik azonban, hogy valamikor tudták. Azt mondják: „Tagar minden dolgot a maga helyére helyezett, növekedést adott a fáknak, nekünk élelmet ad . . . Ő jó, sohasem akar nekünk rosszat.”

Hogyan alkotta az első embereket? Szép piros gyümölcs esett le a fáról (a matabol), a gyümölcs kettéhasadt, egyik fele lett a férfi, másik fele a nő. A férfi feleségül vette az asszonyt, két fiuk lett, akik nem fértek meg egymással s szétváltak.

Tagar sárral készíti a gyermekek lelkét s elhelyezi őket a holdban, onnan Vaora hullanak le, hogy az anyák méhében testet öltsenek.

Ezt a jó Istent, „a világosság atyját”, az egyedüli teremő s azért legfőbb lényt a vaobeliek nem illetik tisztelettel. Ő sohasem fog ártani az embereknek, azért kár volna a fáradságért, hogy vele foglalkozzanak vagy neki áldozatokat mutassanak be . . .

Mindazáltal a vaobeli ifjaknak el kell zarándokolniok Aobába, a felkelő nap szigetére, mely Tagarnak van szentelve. Oda mennek feleséget kérni. Bőjtölés közben s szigorú hallgatást tartva nyolc napot töltenek a szigeten, közben szertartásos fürdőt vesznek s jelképes módon feltámadást mímelnék.

Mikor azután Aobáról visszatérnek, valami szent éne-

ket énekelnek, melynek szövegét azonban halálbüntetés terhe alatt titokban kell tartani.

Megengesztelni Lehevet kell, azt a gonosz szellemet, aki a megholtakat várja, hogy lenyelje őket. Szerencsére minden vaobelinek megvan a „halála esetére tartogatott sertése”. Ezt a halálozás napján leölik a végett, hogy lecsillapítsa Lehevet étvágát. Erre azután a halott engedélyt kap, hogy őseihez csatlakozzék „a tűzben”. A tűz, vagyis Lehevet országa „szomorú hely”. A meghalt — a tamat — ott nem sokat szenved, de nem is boldog, azért a halottak gonoszak lesznek. Áldozatokkal meg kell őket békíteni, hogy az élőknek ne ártsanak.

A vaobeliek jövő békéjüket a Lehevetnek és a tamatoknak bemutatott áldozatokkal akarják biztosítani. Ez az állandó gondjuk akadályozza őket abban, hogy erkölcsi törvényre gondoljanak vagy a másvilágon várható „erkölcsi” szentesítésre.

A jelen életben azonban jó véleményt kell kelteni magunkról és a látszatot megmenteni. Innen van az, hogy ezek a vadak, jóllehet mindig meztelenek, kifogástalan külső magatartást tanúsítanak.

„Ezeknél a törzseknél nagyjában vannak egyenes, őszinte lelkek, melyek helytelenítik a rosszat és helyeslik a jót.” Nagyon jellemző az, hogy ritkán hal meg valaki adósság hátrahagyásával. Ha ez mégis megeshet, gyermekei szent kötelességüknek tartják, hogy halála után a fizetést teljesítsék.

Ha a vaobelieket nem is lehet erkölcsösöknak mondani, de nagyon vallásosak. Istentiszteletük telítve van szertartásokkal, tilalmakkal, ünnepekkel és áldozatokkal.

Sertéseket áldoznak a nemzetség egy tagjának halálakor (a kiengesztelés jeléül); amikor valami fontosabb szokás ellen vétség történt; azon a napon, mikor két ellenséges törzs békét kötött, de azért is, hogy az ősök szellemeitől valami földi kedvezést kapjanak, s áldoznak a „maki”, az ignámok és a zarándoklások ünnepein. Azután az összes avatásokat — a „gamel”, a hajók, az ősök szobrainak, a szent faharangoknak, az ősvényeknek, a tereknek avatását áldozatok kísérik.

A kanakok vallása igen nagy akadálya a misszionáriusok apostolkodásának. A sok hasonló közül egy esetet hozok fel példának: mikor Godefroy atya kénytelen a misszió élmezőjére egy kocát levágni, a gyermekek fele elmenekül, mert fél, hogy „tisztátalan húst” kell ennie.

A vaobeliek, ha készek is arra, hogy megtérjenek, soká haboznak, mindig ugyanaz a félelem kínozza őket: „Az ősök nem elégedetlenek-e a miatt, amit cselekszünk.”

Egyébként majdnem annyira félnek élő varázslóiktól, mint halott őseiktől. Mindezzel szakítani nem azt jelenti-e, hogy magukra zúdítják a legsúlyosabb katasztrófákat és elveszítik jövődő békéjüket. S nem jelenti-e azt is, hogy elszakadnak „a klantól”, mely a hebridaiak életében oly nagy szerepet tölt be?

Az ősök és a törzs varázslói nem szeretik az európai papokat, kik azért jönnek, hogy felszabadítsák és védelmezzék az asszonyokat és hogy megszüntessék a háborút és az emberáldozatokat.

Nem elég ezeket az embereket megtéríteni a keresztény hitre, meg kell őket tanítani a szeretetre, az igazságosságra, az őszinteségre. Meg kell velük értetni a jó és a rossz fogalmát, sőt a büntetést is, mely a másvilágon rájuk várhat, s amelyről annyit beszélnek.

Mindez nagyon új a számukra. Megszokták, hogy ősztőneiket kövessék s olyan tunyaságban éljenek, mely erősen gátolja erkölcsi tökéletesedésüket. Sohasem látni, hogy valamelyik anya korholná vagy megfenyíténé gyermekeit: hagyja őket, csináljanak, amit akarnak.

A nők könnyebben térnek meg a keresztény vallásra, mint a férfiak; gyakran értelmesebbek is, és a misszió nekik valóságos megszabadulást jelent.

Godefroy atya feladata már előzetesen nehéznek mutatkozott: még sohasem voltak neki hívei, akik jobban ragaszkodtak volna régi szokásaikhoz és ellenségesebb érzéssel lettek volna az európaiak iránt.

450 pogánnyal találja tehát szemben magát s ha széttekint maga körül, alig talál féltucat keresztényt, kiket pedig a magukrahagyottság éveit bizony nem erősítették meg hitükben.

Rajta kívül nincs fehér ember a szigeten...

Vagy tíz éve lehetett, amikor még nem is gondoltam arra, hogy egykor megírom az Új-Hebridák egy misszionáriusának élettörténetét. Akkoriban meghallgattam ezekről a távoli szigetekről megjött Pierre Benoitnak egy előadását.

A protestáns missziókról nem beszélt, hanem ellenkezőleg lelkes dicséretet zengett a vaoi misszionáriusról. Ez a pap a világtól elszakadva élt bőszenegerek között, mégis uralkodott rajtuk erkölcsi felsőbbségével és tagadhatatlan kiválóságaival, melyek őt vezetőszerepre hivatottá tették.

Pierre Benoit megemlékezett a turisták rémületéről, mikor megérkeztek Vaora. Godefroy atya köré csoportosultak... s a legnagyobb papfalkák is rögtön a legmelegebb rokonszenvet érezték irányában.

Pierre Benoit mély benyomást őrzött meg Vaoról. Ott találkozott a leggonoszabb vadakkal s velük szemben talált egy beteg embert, — de ez szent volt.

Jean Godefroy az első naptól kezdve mérlegelte a számtalan nehézséget, melybe ütközni fog, mégis azt írta: „Az Isten engedte meg mindezt. Ő akarja, hogy itt maradjak s napjaimat ebben az országban végezzem be. Legyen meg az ő szent és felfoghatatlan akarata.”

Most megértette, hogy csüggedésének és csalódásainak oka a szerfölött nagy bizakodás önmagában és saját eszékeiben. Végül megértette, hogy természetfölötti feladatnak elvégzéséhez tisztára természetfeletti lelkület kell, s ezentúl már nem számít másra, csak Istenre és az ő kegyelmére.

Vao Godefroy atya számára a lemondás és a tökéletesség útja... Semmi ábrándja sem lehet új híveiről. Azok a vadságból oktatást adhatnának Olal és Nangire lakóinak.

„Negyednapja, hogy megérkeztem, mikor keresztyeim közül az egyik odajött hozzám és mondotta: „Atyám, engedd meg, hogy holnap háborúba menjek.” Én nem adhattam beleegyezésemet... Negyvennyolc harcos elindult, mind vörösre és feketére bemázolva. Átmentek a

szoroson s azon voltak, hogy szembefordulva vadásszanak a bozótbeliekre."

Ezen az estén a vaobeliek az ellenségből egy embert meggyilkoltak és ördögi szertartások között megsütötték . . .

Néhány hónap múlva a mallikolobeliek ütnek le egy fiatalembert Vao szigetérről s azután felfalják . . .

Godefroy atya vigasztalja magát s azt mondja: „Nagyon vad, de igen eleven népséggel van dolgom.” Augusztus 24-éről ekként írhat:

„A jó Isten áldása volt az első prédikációm, melyet a vaobeliek érdes nyelvén tartottam. Van most iskolám, benne öt fiú és öt leány. Ha azonban tőlem felhetőleg akarom őket alakítani, kénytelen vagyok reggeltől estig velük együtt lenni. Ez aztán elveszi minden szabadságomat.”

Októberben pedig ezt írja: „Most, hogy megértem a nyelvet és tudom magamat megértetni, s miután két asszonyt is meggyógyítottam és gondoztam, vadjaím igyekeznek barátaim lenni. Így történt, hogy két törzs eljött értem, hogy bíróként ítélkezzem viszálykodásaikban.”

A lelki küzdelmek nyolc évének „nyomasztó súlya” feledve van . . . Jean Godefroy számára megjött a nagy nyugalom a bizonyossággal együtt, hogy ott van, ahol az Isten akarja, hogy legyen: „A békét, az égnek ezt az ajándékát végül megelétem. Erre a szigetecskére kellett érte elmenekülnöm.”

1926 áprilisában minden akadály ellenére megtérítette a sziget három főnökének egyikét s több embert megkeresztelt . . . „Megvolt az a boldogságom, melyet a világ felfogni nem tud, hogy megkereszteltem első négy gyermekemet. Egyikük, aki a Vianney szép nevet kapta, azt mondta tíz nappal később: „Atyám, keresztségem óta még nem mondtam rossz szót.”

A pogány főnök, miután megtért, nagy bátorságról tett bizonyosságot: „Olyasmit cselekedett, amivel a pogányságnak eddig sértetlen falába rést ütött. Az atyával evett a fehérek tűzénél. A hatás rendkívüli volt. Senki sem akarta elhinni. A falvak kiküldöttei lejöttek a misszióba, hogy őt

megfélemlítsék s a régi pogány szokások megsértését neki megtiltsák. Ő egyszerűen azt felelte, hogy azért jött ide, hogy az atyának engedelmeskedjék s nem azért, hogy az ő akaratuk szerint cselekedjék. Ennek a főnöknek tulajdonítható, hogy tizenhárom személy kérte a keresztség felvételét . . . Igen, a vaoi bős pogányság kemény csapást szenvedett: rés nyílt és a főnök után többen mennek majd át rajta."

Az atya sokat dolgozik s azon van, hogy ne is gondoljon a nyomasztó hőségre: „Egész időmet a nyelv tanulmányozása foglalja le. Egyidejűleg szótárt, nyelvtant készítek, végzem az evangéliumok s a katekizmus fordítását (a harmadik kiadásnál tartok) s dolgozom, hogy mésszel építsek fel templomot."

Munkáit Vao szigetén egészen utolsó órájáig fogja folytatni. Mivel a nyelvüket tökéletesen ismerte, a bennszülötteket kikérdezhetette, szokásaikat és eredetüket alaposan tanulmányozhatta. Ezt a tanulmányt még senki sem végezte ő előtte.

Layard angol tudós megállapítja, hogy az eddig felkutatathatatlan törzsekről tőle kaptunk eddig magában álló ismertetést.

1927 nyarán Jean Godefroy a megpróbáltatások új időszakát szenvedti át. Az elefantiazis heves kitörése szakad rá s ez súlyosabb, mint az előbbieik. Lábai annyira felpuffadnak, hogy végül felfakadnak. „Az egyiken kilenc lyuk van. Olyan, mint a habszedő kanál. Nem hagyom el a fekvőszéket. Két napra elvesztettem eszméletemet. Egyik lábamon sebek maradtak. Öt hónapja vérzenek."

Hogy még nagyobb legyen a szenvedése, nem kap híreket hazulról. Franciaország hosszú hónapok óta csak hallgat. „Úgy van az, hogy a jó Isten időről-időre elkülönít nemcsak az európaiaktól, de még a családomtól is, megakasztván minden postai érintkezést. Legyen áldott érte. Tény az, hogy szeretem ezt az elkülönülést, mert az ember közelebb érzi magához az Istent. Mikor a földről az összes kedvelt hangok elhallgatnak, akkor az Istenét halljuk szívünkhez szólni . . ."

Jean Godefroy itt feltárja előttünk benső életének

titkát. Ez a kedélyes, erőből duzzadó, jókedvű ember, aki első tekintetre oly kevésbé látszik elmélkedő természetnek, Vao szigetén rejtelmes társalgást folytat Urával és Istenével.

Igen, Isten ott jelen van, közelebb és nagyobb valósággal, mint a világ bármely lénye, e nélkül a szegény misszionárius képtelen lett volna a minden oldalról jövő támadások között elviselni a magányt, a betegséget, az emberek és a dolgok ellenségeskedését.

Kire támaszkodhatott volna, ha nem az Istenre és egyedül az Istenre?

Hogyan őrizhette volna meg nyugalma és lelki egyensúlyát? Hogyan tudta elérni azt, hogy lelkileg előhaladjon ezen a kegyetlen világtájon, ahol az emberek egymást gyűlölik, lerészegednek, esztelenek lesznek és romboló tespedtségbe sülyednek, mint Pierre Benoît, Chadourne, Sommerset-Maughan és Conrad hősei?

Íme a válasza: „Az én szigetcském nagyon drága nekem, az ember csak azokat a helyeket szereti, ahol szenvedett. Tizenhat hónapon keresztül csak vigasztalásaim voltak, mivel mindig azt találtam jónak, ami engem éppen ért.”

„Az ember csak azokat a helyeket szereti, ahol szenvedett . . .” Ez a mondás fájdalmas távlatokba enged betekinteni. Godefroy atya mindig azon erőlködik, hogy tréfálkozzék, amikor anyjának ír; s bizonyos, hogy Vao gonosz oldalait elhallgatta. Nemde ez az ő és Istennek az ügye volt, kettőjük és csakis kettőjük ügye egymás között?

Titayna regényírónőnek, ki szinte méltatlankodott, mikor látta, hogy az atya kitart ebben a pokolban a „vadak” között, kiket ő egyetemlegesen „megtéríthetetleneknek” tartott, azt felelte: „Ha nem tudom őket megtéríteni, legalább szenvedni tudok értük.”

Azt beszéltek a Hebridákon, — s igazán még a gondolata is fáj — hogy önmagán ismerte meg a vaobeliek vadságát . . . voltak napok, mikor ezek a nyomorultak reávetették magukat és megverték.

Ő mindent magára vállalt abban a tudatban, hogy jelenléte sok bűnt és kegyetlenséget megakadályoz. A betegeknek mindig egyetlen segítségük volt, egyetlen védelmezője a nőknek és a gyermekeknek . . . Mindannyiukat sze-

rette, még a kínzóit is és megőrizte köztük az igazságosságot és a jóságot. Mint Krisztus hiteles tanúja, szüntelenül újra és újra gyakorolta a megbocsátást.

Sohasem ejtett panaszos szót, de szavaiból kiérződik, hogy a szenvedések mekkora mértékét ismerte Vaon! Elhagyhatta volna a szigetet, de hét éven át kitartott ott lenn . . . egymagában maradt ott a vadak között, akikről rémülettel beszéltek a Csendes-óceán déli szigetvilágában.

Vaoról, az elhagyatottságnak, a szorongásnak és félelmetességnek földjéről Franciaország ügyvivője csak annyit tud mondani: „Ezen a szigetecskén élni nem lehet valami mulatságos dolog!”

Godefroy atya meg felsóhajt: „Sem a honfitársaim, sem a vadak nem tudják, miért vagyok én itt boldog . . .”

Akik e sorokat olvasni fogják, most már, hogy meghalt, tudni fogják ezt és gondolni fognak arra a szegényes hajlékra, amelyet elnehezdedt kezeivel épített, de amely szánakozó mosolyra indította ritka látogatóit!

Teljesebb áldozatot el sem lehet képzelni . . . Ez a pap megosztotta kanakjaival életüket és nyomorúságukat. Mint azok, ő is kókuszdióval, rizzsel, kukoricával és tojásokkal táplálkozott. Nem volt jobb lakása, mint azoknak, s konyhai felszerelése éppoly kezdetleges volt, mint Foucold atyáé.

Valóban ki volt szolgáltatta a vadaknak, akik odajöttek és ott építették fel kunyhóikat az ő hajléka körül: idegen és rejtelmes falu bambuszsövényekkel, amelyek kis sikátorok szövevényét alkották s ezekben az emberek eltevédtek. A vaobeliek ilyenképen a falvaikból valóságos útvesztőt csinálnak, amelyből az idegen ki nem talál, ha olyan szerencsétlen, hogy vezető nélkül oda betéved.

Ilyen pásztor munkája nyomán azonban a pogányságnak ebben az eddig bevehetetlen várában is megszaporodnak a megtérések. „Mily boldogan láttam szegényes házamba bejönni ezeket az embereket, hogy a keresztséget kérik. A házások családonként együtt jöttek: Ó, ilyen napon elfelejtettem elszenvedett nyomorúságaimat, elkedvetlenedéseimet, betegségeimet és lázaimat. Azt a felajánlást tettem Istennek, hogy küldjön rám olyan áldozatokat, ami-

nőket akar, ha nekem minden évben megadatik, hogy hasonló örömet élvezhessek."

„A fejek sorjában lehajolnak és a szenteltvíz a homlokokra csorog, azokra a fejekre, amelyek annyiszor meghajoltak a bálványok előtt . . . Mily szeretettel! öntöttem a vizet ezeknek a gyermekeknek homlokára, akiket az elmúlt éven át oktattam. És lám, mikor Charleshez értem, kihagyott a hangom és sírtam, mint egy csacsi. Bensőmben a legmélyebben átéreztem, hogy a jó Istennek, a Szentegyháznak új gyermekeket adtam."

1926 karácsonyán 49 keresztény van a szigeten. Godfrey atyának soha szebb aratása nem volt, mint a betegség hónapjai idején, mikor a fekvőszékkel el sem tudta hagyni.

Nemde, ez az Úr válasza volt a misszionárius számára, aki magát nem tartotta képesnek arra, hogy feladatát betöltse?

Édesanyja még reméli, hogy fia hamarosan búcsút mond és visszatér Franciaországba. Ő újabb csalódástól fél és azt feleli:

„Az agyvértódulások után (december és január kegyetlen hőségek után) mind erősebb szívbántalmaim vannak. Hogyan akarod, hogy három év múlva még életben legyek? Csodállak téged, mikor azt látom, hogy az életben ily nagy időre teszesz számításokat: míg én első szentáldozásom óta mindig arra gondoltam, hogy másnap meg fogok halni."

Azután meg a vadjai szinte foglyukként tartják vissza maguknál:

„Most hogyan jönnek hozzám, ó egészen kedvesen! Ma hatvanhárman vannak, és én épp ezért nem tehetem, hogy a magam megmentése végett őket elhagyjam, azokat, akiknek szavamat adtam. Hol is volna az a misszionárius, aki mikor először látja sárgulni és fehéredni az eddig hálátlan mezőn a vetést, lelkére venné, hogy be ne tartsa a szavát?"

Az ő katechumenjei valóban azt kérték, hogy ne hagyja el őket, amiképp azt megtette az előbbi misszionárius. Megértették, hogy az atya szereti őket.

Védelmébe vett három leánykát, akiket bántalmaztak.

Vaddisznótól kegyetlenül megsebesített fiatalembert ápolt.

1927 június 29-én B . . . kisasszonynak azt írja, hogy misszióját a Szent Szűznek ajánlotta fel: „A lourdesi Szent Szűznek és a vaoi jelenlegi misszionáriusnak közös titkuk van. Húsz hónappal ezelőtt csak tizennégy keresztényem volt, most hatvanhárom van.”

B . . . kisasszony, a Marie-France tanfolyam igazgató-nője Párizsban és fiatal növendékei egy idő óta gondoskodásukba fogadták a vaoi szegény missziót. A rossz időszak beálltával Godefroy atya megint öt hónapig tartó magánosságot szenvedett végig, hajóérkezés és posta nélkül. Nem volt már csak öt gyertyája, mikor a *Saint-André* nevű gőzös végre kikötött Vaon.

Mikor B . . . kisasszony egészsége iránt érdeklődött, békés nyugalommal felelte, hogy tíz óra leforgása alatt egymásután kétszer elvesztette eszméletét: kihagyott a szíve. Amikor érzi, hogy beteg, imádkozik: „a szertartáskönyvnek a víz vagy az olaj fölött mondandó imádságait olvasom. Dörzsölök vagy iszom és minden azzal végződik, hogy végül is elmúlik a legkisebb izgalom nélkül, éppen csak a hála érzete marad meg.”

Mikor az ember emberektől már nem várhat semmiféle segítséget sem, megváltozik a világ képe: „Ha ön tudná, mennyire atya a jó Isten a misszióban.” „Az emberek kényük-kedvük szerint összebonyolítják a dolgokat, a jó Isten egészen egyszerű.”

Mily szegényeknek érezzük magunkat ilyen nagy hit, az isteni akaratra való ilyen teljes ráhagyatkozás és tökéletes bizalom előtt. Mikor valaki annyira tud bízni abban, Aki az utak mentén meggyógyította a betegeket.

Ő sohasem panaszkodik, és a látogatók, akiket egy cirkáló véletlenül odahoz, nem hallanak ajkáról egy panaszos sóhajt vagy bánkódást sem. Pierre Benoit-val a világ legtermészetesebb módján nyelvészetről beszél:

— E sziget bennszülötteinek nyelve . . . nagyon tudományos. Ítélje csak meg. Először is három száma van: egyes, többes és kettős . . .

S így beszél, miközben Vao szigetének nyugtalanító árnyékai alatt nehéz, nyirkos, fojtogató légkörben járunk,

mely a milliónyi rothadó növényi szervekből származik . . .

— Igen, képzelje csak, három szám. A görögök, akik mégis csak . . .

— Atyám . . .

— Tessék! . . .

— És a kannibálok . . .

— Hogy az emberek Vao szigetén kannibálok-e? Természetesen azok.

És az atyának olyan a hangja, mintha azt mondaná: Miért akarná, hogy ne legyenek azok?

— Mit gondol, a régi szokások, mint ez is, nem tűnnek el néhány nap alatt."

Pierre Benoit jól megérti, hogy nincs joga sajnálni ezt az embert, de azt a jogot megköveteli magának, hogy megcsodálhassa hősi magánosságában: „. . . A trópusi fák alatt, melyeknek gyökerei, mint kígyók, a tengerbe kúsznak, elbúcsúztunk a szerzetestől. Még most is látom, ahogy magára maradt s karjával integetett, amíg a mi keskeny ladikunk eltávolodott. Úgy festett, mintha a viszontlátásra búcsúznék barátaitól, akik eljöttek hozzá, hogy nála töltsék falun a vasárnapot."

Dacára az irtózatnak, amellyel őket a Vao erdejét betöltő „rémületes borzalom" eltöltötte, tudta-e Pierre Benoit s tudták-e társai, hogy mekkora a misszionárius elhagyatottsága, aki maga választotta magának, hogy ott éljen?

Az ő keresztényei, kivéve a mise, a katekizmus és az iskolai tanítás óráit, „egészen magára hagyják őt". S amikor mindnyájan tengerre szállnak, hogy Mallikoloba menjenek, magánossága még teljesebb: „Ennek a mérhetetlen csendnek, amely körülvesz, köszönhetem, hogy ebben az 1926. esztendőben négy hónapig tartó betegségem mellett is a vasárnapi és ünnepnapi evangéliumokat mind le tudtam fordítani és össze tudtam állítani egy négyezer szavas szótárt."

Szomorúan hajtogatja: „Igen, ők magamra hagynak."

Magára van hagyatva, azaz a pogány kanakoknak kiszolgáltatva, akik alattomosan és fenyegetőzve kószálnak az erdőben.

Úgy jött, mint bárány a farkasok közé. A Hebridákon

minden európai, ha magában van, úgy alszik, hogy ágyához odatámasztja töltött karabélyát. Neki azonban semmiféle fegyvere sincs a védekezésre. Ahhoz meg túlságosan gyenge, hogy elmenekülni tudjon. Ma, mikor az egész világ ágyúkat gyárt, meg tudjuk érteni ennek az embernek rendkívüli és naponkint megnyilvánuló bátorságát, aki vonakodik, hogy úgy cselekedjék, mint mások, és aki elutasítja magától, hogy erőszakra erőszakkal feleljen.

Krisztus szolgája íme elfoglalja őrhelyét a szüzi erdők küszöbén, nyugodtan és bizakodva, jóllehet fegyvertelen, elhagyatott s minden emberi segítségtől távol van.

Kétszer mégis azt hitte, hogy ezek a vadak, kiknek a látása is már megremegtet, meg fogják gyilkolni. 1932-ben bizalmasan közli fivérével:

„Egy reggel a vaobeliek mind elmentek a Nagy Földre dolgozni s én egy fa tövében ültem, mikor két pogányt, egy öreget és egy fiatal láttam felém közeledni dühös képpel, lándzsával a kezükben. Mintha táncot jártak volna, minden lépésnél félig megfordultak maguk körül és szót sem szóltak. Csak a talpuk érte a fővenyt s ahányszor fordultak, ilyen módon elsúrolták lábuk nyomát, hogy ne lehessen rájuk ismerni, ha majd gonosz merényletüket végrehajtották.

Mikor odaértek a fámhoz, körülöttem kezdtek forogni, lengették dárdaikat és halállal fenyegettek. Én tétlenül maradtam, néztem őket, de egy mozdulatukat sem hagytam figyelmen kívül . . . Mikor úgy találtam, hogy a komédia elég soká tartott, hirtelen megragadtam annak a lándzsáját, aki a legfenyegetőbben viselkedett s azt mondtam nekik: „Álljatok meg s mondjátok meg, mit akartok.” Azután lecsendesítettem őket . . . Ennyi volt az egész. De jól tudom, ha a legkisebb félelmet mutatom, elvesztem volna, dühös nézésük és ügyes óvatosságuk eléggé elárulta ezt.”

Íme, minő veszedelmekkel teli elhagyatottságban élt Vao misszionáriusa!

XII.

A trópusok remetéje

Annyi sok megpróbáltatás és nehézség Godefroy atyának sem a bátorságát, sem a hitét nem gyengítette meg. A legkisebb dolognak is örül, és a legkedvesebb módon adja anyja tudtára, hogy Gyertyaszentelőre fátylakat készített. Mikor Epinalról képeket küldenek neki, el van ragadtatva: gondoljuk meg, hogy harmincöt év óta nem látott belőlük egyet sem.

Jóllehet tehetetlen, mégis újabb apostoli küzdelmekre indul. Csónakon, amely nem más, mint égetéssel kívájt fatörzs, elmegy Vaolól öt mérföldnyire Atsin szigetére, melyet szirtzátonyok és erős örvények védenek. De ez nem sokat jelent, mikor arról van szó, hogy az igazságot elvigye Atsin szegény kanakjaihoz, akiken egy protestáns misszió és egy amerikai szekta, a hetedik nap adventistái civakodnak: az angolok ennek a szektának tagjait „füevőknek” nevezik, mert szigorúan vegetáriánusok. Alapítójuk egy Weiss nevű asszony, akit halhatatlanság illetett volna meg, de aztán mégis meghalt.

Godefroy atya ladikja nagyon kezdetleges volt. Vitorlája kókuszfának három méter hosszú és több, mint egy méter széles levele: „Bizony csak egy fatörzsöm van, erre ülök, hogy a tengeren nyolc kilométert tegyek ide és oda!”

1927-ben három hónapon keresztül rettenetes hőség zúdult Vaora. Jean Godefroy-nak ebben a kemencében elakad a lélekzete: „Az egész idő alatt úgy éltem, mint egy állat.” Meg voltam elégedve azzal, hogy vagyok, hogy létezem. Fickóim rátaláltak az igazira; nem jöttek ki a tengerből; legalább az izzadság ellen voltak biztosítva.”

Ha hosszú, álmatlan éjszaka elmúltával valamelyes zivatar kis szelet hozott, a misszionárius lement a partra és ott

végre fellélekzett. Teljes pompájában látta felkelni a napot és elűzni a zivataros felhőket. Olyankor kivette zsebéből a latin szövegű, kis kiadású Vergiliust s megengedte magának „egyetlen szórakozását”. Megfelelkezve a kanakok durvaságáról és Vao kegyetlen éghajlatáról, félhangosan olvasta Vergilius dallamos verseit, melyek elragadták őt a Földközi-tenger partjaira.

A trópusi hajnal rövid ragyogásában azután visszatért missziójába, mire pokoli tűz kerítette hatalmába Vaot.

1927 májusában Mgr. Douceré eljött, hogy 30 vaoi keresztényt megbérmáljon. Olyan rövid idő alatt elért akkora eredmény bámulatba ejtette. Akkor megígérte, hogy a misszionáriusnak motoros csónakot fog ajándékozni. Azzal gyorsabban és kevesebb veszéllyel jut majd el Atsinba.

Atsin, ez volt az újabb reménység: előkészítem a talajt, ahol én vetek, de majd mások aratnak . . . Ahányszor csónakkal Atsin előtt elhaladtam, hogy gyónni menjek, mindig azt kérdeztem magamtól: Miért nem adunk katekizmus-oktatást ezeknek az embereknek? „Feleletül azt mondják: „Nem akarják tőlünk elfogadni, azután ott vannak az adventisták.” Feleletnek ez mindig némileg ridegen hangzott.

Az itteni fák és sziklák hívásának nem szegült ellene. Így azután megkezdődött Atsin meghódítása.

Az első vaoi keresztelések után, s mikor az ottani misszió már jó úton haladt, e felé a sziget felé fordulhatott, ahol egy igazi keresztény sem volt. Huszonhét esztendő óta egy misszionárius sem jött ide, s el lehet képzelni Godefroy atya megindultságát, mikor a fáradtságtól elnehezedett lábát először tette ide a partra.

Egyik napon elindult ladikjában, hogy Atsinban miséz-zék: megviselt szívének hirtelenül gyorsabban kellett vernie, mikor újból megnyitotta a régi kápolnát, melyet a kegyetlenül megsebesített Romeuf atya 1900-ban elhagyott.

„A tervem ez volt: A szigetcske nyelvét nem tudom. Ezek az eretnekek feszélyeznek, s mi több, senki sem kíván engem ott. Másvalaki fog tehát a lelkeken dolgozni, s ez a másvalaki maga az isteni Misszionárius lesz. Úgy fogja a lelkeket megdolgozni, hogy rájuk alkalmazza szent kereszt-

áldozatának érdemeit, melyeket ezen a szigetekskén a szentmise meg fog újítani . . . minden hét hétfőjén vagy keddjén a tenger viselkedése szerint. Így is lett. Őt egymásra következő hétfőn vagy kedden ladikon átmentem Atsinra három vagy négy fiatalemberrel. A bennszülöttek megkérdezték az adventistáktól, hogy miért jövök át hozzájuk, mit csinállok ott. Néhányan azonban eljöttek meglátogatni engem, de ez inkább azért történt, hogy engem gúnyoljanak . . . Mindamellet mindíg voltak négyen-öten a misén. Azután hirtelenül beteg lettem. Az elefantiazis félelmetes rohamai jöttek rám, a nyílt tengeren hajótörést szenvedtem. Mindez hónapokon át tartott . . ."

Godefroy atyának egy órába telt, hogy síma tengeren átjusson Atsinra. Rossz időjárású napokon a ladiknak ki kellett kerülnie Tolamp és Mosavang szirtjeit, ezt a két szigetet, melyet a tenger száz év előtt elnyelt.

Az adventisták tizenkét éve, hogy berendezkedtek Atsinon, de kevés hívük volt. A kanakoknak a szigorú vegetáriánus rend nincs ínyükre.

Godefroy atyának új tájszólást kellett megtanulnia, de nála ez a szokásos könnyedséggel ment és már egy hónap mulva a katekizmus első leckéjét atsini nyelvre fordította.

Ime néhány példa ezekből a hebridai nyelvekből, melyek világosan bizonyítják, hogy ez a szigetvilág valószínű bábéli torony,

Magyarban: a lurkók ott lenn ülnek.

Olali nyelven: terere em bangbug ba yi.

Aoba nyelven: szanguaiszki nom toke ingoho.

Vao tájszólásán: na szorrik mom at etalak.

Atsinon: tibusz ar lek iljak.

Akkora különbség van Atsin nyelve és Vao nyelve között, mint a francia és az angol között!

A második vasárnaptól kezdve négy család vett részt a misén: „Csakhogy a negyedik kissé túlságosan népes: egy férj, három feleség és nyolc gyermek; nincs más mód, létszámcsökkentést kell majd végrehajtani.”

„Ebben az új misszióban mindent meg kell teremteni, mindenekfölött katolikus légkört, de ezt nem lehet elérni, csak személyes munkával és a misszionárius állandó ott-

létével. Kérlek tehát titeket, áldozatként mondjatok le a közeli franciaországi utazásomról."

Sajnos, júniusban ismét lázrohama van s hozzájárul még nyirokedény gyulladás is. „Rémes” a roham. Négy nyílt sebe van a boka táján. Amikor a 16. szélességi fokot túlhaladja, minden kissé hosszabb járás néhány napra rá megindít egy elefantiazis rohamot. Vao pedig a 15. és 16. szélességi fok között van.

Egyik este a szél kihajtotta a partra s e miatt hosszabban kellett gyalogolnia a sziget magasságáig. Ez a séta újabb rohamot okozott nála. „Most húzom a lábamat, közben annyit nyögök, amennyit akarok s ezt nem tagadom meg magamtól. A sebek egymást érik s már egybefolyó tócsát alkotnak. Tengervizes borogatást rakok rá, hogy a gennyesedést megakadályozzam: csak vér jön ki belőlük."

Huszonhat hónapja van Vaon, belőlük tizenhármat fekvőszéken vagy gyékényen elnyújtva töltött . . .

Mindig ugyanazt a martíriumot kell testében elviselnie, de ez nem akadályozza abban, hogy négereivel ne énekeljen és ne évdőjék.

Két váratlan fehérarcú híve is akad: fiatal francia telepes házaspár, akik Vaotól tizenhat kilométernyire nemrégiben földet vásároltak: „Valamelyik nap elmegyek hozzájuk misézni és elvégeztetem velük húsvéti gyónásukat és áldozásukat."

Durand atya egyévi távollét után visszaérkezik Port-Vilába. Franciaországi időzése alatt meglátogatta Jean Godefroy családját, de egy évig várnia kell, amíg a két misszionáriusnak alkalma van a találkozásra! Mily türelmesnek kell lenni a missziók földjén!

Szeptember 5-én anyjának ír, hogy házassága ötvenedik évfordulójára kifejezze neki jókívánságait:

„Levelem télen ér hozzád. Számodra, főképp lábaidnak rossz ez az évszak. Az utóbbi február óta az én lábaim újból felfakadtak, kétszerannyi időt töltöttem fekvőszéken, mint lábon . . . Minden helyzet fájdalmas és feszélyez."

A napok úgy fűződnek egymáshoz, mint a szenvedések sok rózsafüzér szeme. Testi szenvedésekhez lelki megpróbáltatások járultak. Egész heteken át képtelen misét

mondani, pedig odalenn a tengeren elterülő s erdeinek pompájában zöldelő Atsin hívja őt és várja.

Mozdulatlanságra ítélve mégis folytatja Vaon az apostolkodást: „Az én misszióm naponta valamicskével gyarapszik, most legalább nyolcvanan vagyunk. Az év rossz volt, ami az egészséget illeti. Mindíg vannak ápolásra szoruló betegeim, azonfelül olyanok is, akik a pogány falvakból jönnek, ezeknek mindíg vannak kard- vagy bambuszvágástól eredő sebeik. Mily esztelenek!

Küldöm a magam és a jó Isten vaoui szalmakunyhójának fényképét. Öneki sincs különb hajléka, mint nekem. Az övébe éppannyira beesik az eső, mint az enyémbé, s így nincs irígység.”

A misszió valóságos faluvá növi ki magát. Minden megtért család a misszionárius háza közelében építi kunyhóját. Itt Vaon a pap igazán pásztora juhainak, jobban, mint másutt. Védelmezi, gondozza, oktatja, sokszor még táplálja is őket, mert megtanítja, hogy a talajból jobb eredményt hozzanak ki és mást is termeljenek, mint ignamot.

Mikor a verandára kihelyezett fekvőszékéről nézi a kápolna körül játékszerekként sorakozó kunyhókat, úgy érzi, hogy megerősödik. Nem tud azonban megfedkezni a sziget többi részéről sem, ahol a pogányok még olyan oktalankok és oly szerencsétlenek; ahol a nők, még az egészen fiatal lányok is, rabszolgasorsban sínylődnek és néha saját egészségük kárára kell uruk és gazdájuk szent sertését gondozniok.

November elsején a *Dupleix* kikötött Vao előtt és turistákat hozott, akik úgy jöttek ide, mint Vincennesbe az állatkertbe. „Képzeld csak, Oceánia legszebb kanakjai, igazi vadak, tisztára vadak! . . . És azután kannibálok . . . igen, Kedvesem és én még le is fotografáltam őket! És az a misszionárius, aki egészen egyedül van ott, sohasem láttam különösebbet.”

Ezek között a hiteles vadságra sóvárgó turisták között volt egy írónő. Benne a kunyhók tisztátalansága és kellemetlen szaga olyan undort keltett, hogy nem akart ezekbe belépni. Ekként tiltakozott: „Nem, atyám, ezek itt nem emberek.”

Jean Godefroy maga jól tudta, hogy ezek a szerencsétlenek mégis csak emberek: Krisztus meghalt értük és a misszionáriusok eljöttek meghalni a Hebridáknak ebbe az égő temetőjébe.

A Dupleix rövid ottidőzése után az atya nemsokára megkeresztelte könnyes szemmel kicsiny kanakjainak egyikét, talán legkedvesebb gyermekét, aki vérhasban haldokolt. Ez az egészen fekete gyermek buzgón imádkozott Istenhez: „megtalálta azt, akit annyian nem ismernek, jöllehet azt hiszik magukról, hogy ők emberek”.

1927 november elején végre megkapta a megígért motorcsónakot, mellyel gyorsabban hajókéázhatik a szigetek között. Új hajócskáját *Kláver Szent Péter*-ről nevezte el. A feketéknek ez az apostola lett Atsin védőszentje.

Megjött a kegyetlen nyár. Két ciklon pusztította az ültetvényeket s rongált meg hajókat, több milliónyi kárt okozva.

De az atya az apostolkodásban nem tartott szünetet. Száz kilométernyi utat megtett a tengeren, — a szigetvilág mindig veszedelmes tengerén — hogy meglátogasson egy beteget: egy ír származású ausztráliaít. Biche-la-mar nyelven kellett beszélniök, hogy egymást megértsék.

Jean Godefroy hívás nélkül tette meg az utat, egyszerűen azért, mert tudta, hogy az az ember katolikus és szenved. Tudta azonban azt is, hogy az utat drágán fogja megfizetni. S tényleg, mikor hazatért, újabb roham fogta el.

Március 18-án végre újból tollat foghatott. Írása szörnyű bágyadtságot árul el; rossz még nézni is: „Szív-rohamból kelek fel és nincs semmim, amivel magam kezeljem . . . Két és fél év óta nem volt két egymást követő hetem jó egészségből.”

Fekvőszékén elnyúlva türelmet merít abból, hogy nézi az oltárkánontáblákat, melyeket neki a Marie-France tanfolyam növendékei küldtek és ezeken pihenteti szemét . . . Kedves vidámsága, melyet kétségtelenül akaraterővel iparkodott megőrizni, ellenállott a legsúlyosabb megpróbáltatásoknak. Nem egy levelét könnyekkel kezdi és azzal fejezi be, hogy felkacag.

A messzeségből, a tengeren át rokonszenvre tesz

szert. B . . . kisasszony és fiatal növendékei keresztgyermekeknek fogadják a vaoi kis kanakokat.

G . . . asszony a szerény kápolna számára dolgozik, terítőket, miseingeket és oltárterítőket hímez. Menyasszonyi ruhájából miseruhát szab és elküldi Godefroy atyának.

Végre egy orvos is letelepszik Mallikolo partján, 30 kilométernyire Vaotól. De kitart-e majd ott hosszabb ideig? Már több gyarmaton volt, a Pasteur-intézetnek levelezője . . . házasember. Márpedig a nők orvosok nem tartanak ki hosszú ideig az Új-Hebridákon a lázbetegségek miatt.

Godefroy atya április 11-én meglátogatta ezt az orvost, aki részvétellel eltelve megígérte a misszionáriusnak, hogy könnyíteni fog állapotán.

A rossz évszakban a hajók ritkák és Godefroy atya nem írhat úgy Franciaországba, ahogy szeretné. Családjá aggódik, és ő higgadt szóval megnyugtatta őket: „Nem látom be, miért kínozzátok magatokat miattam. Ha majd meghaltam, Regis atya rádióközlést ad s ti nyolc napon belül megkapjátok a hírt.”

Lám, milyen egyszerű a dolog. A halál mily csekélység. Olyan a misszionárius számára, mint a hegység túlsó lejtője. Hisz ő már annyira elszakadt a világtól. Csak egy szál köti hozzá.

Számára az ég közelebb van, mint a távoli s oly sokszor némaságba süllyedő Franciaország. Nem lehet egyebet tenni, mint a kápolnába menni s ott felkeresni Istent. Vele beszélgetni s őt hallgatni. De amikor odafordul mindazok felé a drága arcok felé, kiket Franciaországban hagyott, csak szíve dobogását hallja és senki sem felel neki.

Rossz az esztendő. A vaoi kisgyerekek halnak, mint a legyek. Némelyik szamarcköhögésben, másik vérhasban. Az atya ezt a vérhast valami gyökérrel gyógyítja, melyet a misszió egy tagja fedezett fel, s ő kéri az orvosokat, hogy vizsgálják meg. Dacára saját szenvedéseinek, irgalmas tevékenysége nem szünetel, ellenkezőleg mindig csak fokozódik.

Vao, az elveszett sziget és a sziget misszionáriusa felkapott idegenforgalmi látványosság lett. „A *Dupleix* ezen a vad szigeten újabb turistákat helyez partra. Nem tudom,

mi leli őket. Mindenki Vaot akarja látni. Most már csak az kellene, hogy beléptidíjat vessek ki a személyekre és kiviteli vámot a különféle tárgyakra, amelyeket a bennszülöttektől vásárolnak."

Ezek a látogatások azonban elfárasztják a remetét, ki megszokta a magánosságot. Elhozzák hozzá a léha világ zaját, amelyet ő nem szeret. Úgy fényképezik őt, mint valami vadállatot. Megszokott szeretete és jóindulata mégis szívesen fogadtatja vele látogatóit, pedig sokan közülük alkalmatlanok neki. Még aggódik is értük:

"A *Dupleix* legutóbb Mallikolon partra tett egy párizsi újságíró . . . Mindenkinek elmondta, hogy Vaot akarja meglátogatni. Két napja, hogy ide kellett érkeznie s én még nem láttam. Nagyon nyugtalanodom miatta, mert a tárcája és a húsa félelmetesen kísértésbe vihette a hegyekből való kannibáljaimat."

Pierre Benoit látogatása után egyik napon Titayna regényíró nő kötött ki Vaon. Vitorlásan keresi fel a szigetvilágot és három erős férfi kíséri.

Először megdöbben a rendkívüli nagy erdő, mely lenyúlik a tengerig. Azután behatol a fák alá, melyeknek törzsére a bennszülöttek sok madarat helyeztek, fétéseket, melyeket fából faragtak. A falu sem nagyon biztonságos, utcácskái csupa útvesztők.

Titayna Godefroy atyát nagyon beteg találja, — megint elefantiazis-rohama van — sőt azt hiszi, hogy belpoklos. Nem tudja megérteni, hogy jött erre a rémes szigetre, ahol mindennap csak életveszélyt hoz számára. Azt sem érti, miképp meríti az atya „az imádságból” az erőt, hogy ott tudjon maradni.

Kevés részletet tár fel életéből, szomorúnak látszik. Bizonyára a miatt szomorú, mert látja, hogy látogatói mily kevéssé értik meg. Mikor azt mondja: „Ott van számomra az imádság”, majdnem elnevetik magukat és sajnálkozó arccal tekintenek rá, ők, akiknek arra sem volna erejük, hogy nyolc napot töltsenek Vaon!

Az éjszaka leszáll és Titayna társai sürgősen ki akarnak jutni az erdőből. Pedig hozzászoktak a kalandokhoz,

mégsem mernek a szigeten tovább maradni, az megfélemlíti őket.

— Ne lepjen meg minket a sötétség, még azt kockáztatjuk, hogy legyilkolnak bennünket . . . Gyorsan, induljunk el! Ezekről a vadaktól minden kitelik.

S ahogy csónakjukon eltávolodnak, akaratlanul is szorongás fogja el őket, amikor látják, hogy fáinak és iszalagjainak nyugtalanító fejdíszével ékeskedő sziget elmerül az alkonyatban . . . Ó! Ez a misszionárius, aki kezével még egyszer bűcsút int, miért marad egyedül a parton, mint valami szemrehányás? Miért fordítja felénk nagyon komoly, fájdalmas arcát?

Inkább tudni sem akarják, micsoda magánosságban, micsoda mindennapi szenvedésekben hagyják itt magára ezt a beteget, — aki nem is tud járni, csak vonszolja magát.

A hajó némi sietséggel szedi fel horgonyát. Az utasok, kik felszállnak rá, nem sajnálják, hogy elhagyják Vaot és már másról beszélnek, nevetgélnek, tréfálódznak s közben viszkít isznak.

Nem is mérték fel ennek a misszionáriusnak nagyságát, aki végtelenül felülmúlja őket.

Alapjában véve bolondnak tartják . . . És ő a kápolnája felé tart a sűrűsödő esthomályban, ebben a nyirkos, meleg homályban, amelyben fakalapáccsal vert faharangnak hangja remeg onnan letről, az erdő mélyéből.

Kinyitja a kápolna ajtaját, nehézkesen letérdel. Nem, ő nincs egyedül . . .

XIII.

A gyarapodó vetés

„Vaora jöttem abban a reményben, hogy itt, mivel kármelita nem lehettem, remete módjára élhetek” — írta Godefroy atya. Számára a maga története befejeződött akkor, amikor többé már nem harcolt az Isten akarata ellen. „Íme, az én kicsiny regényem azt bizonyítja, hogy amit a Szent Szűz oltalmaz, az jó védelem alatt áll, s azokat ő sohasem hagyja el, akikért egyszer imádkozott. Még ha rugdalóznak is ellene, mint én tettem, ő elhárítja ellenkezésüket.”

De őreá nagyon sok hitujonc tart igényt s ő a szemlélődő életnek nem adhatja át magát. Pedig annyira kívánta. Ezt az áldozatot, mint a többit, meghozza teljes egyszerűségben, hiszen lemondott saját vágyairól és ábrándjairól.

Az egészségi állapota is akadályozza, hogy úgy tudjon imádkozni, ahogy szeretné. 1928-ban írja: „Betegebb vagyok, mint bármikor. Ebben a legutóbbi rohamban a sebeim üszkösödni kezdtek. Ennek a romló húsnak utálatos szaga miatt azt hittem, hogy már elvesztem. Ez este hét óra tájban volt. Földi ügyeimet rendbehoztam. Ráment egy negyedóra. Ha az embernek egy fillérje sincs, az elszámolás hamar megvan. Aztán az őrangyalommal, védőszentjeimmel és védőasszonyommal, a jó Anyával, a jó Istennel elrendeztem lelki ügyeimet s azután, mint a jó iskolásnövendék, mikor elkészült feladatával, békében vártam a végosztályzatot s biztosítottam az isteni javító mestert, hogy mindig végtelenül boldog leszek, bárhová helyez engem, mert biztos vagyok benne, hogy meg fogom tenni az ő szent akaratát.”

A halál nem ragadta el ezen az estén. Az üszkösödés a trópusok alatt rendszerint nem ismer kíméletet, de Jean

Godefroy ezúttal még talpraállott. Megviselt teste kivételes ellenállást őrzött meg. A lelke békében, szeretetben és teljes lélekkel mondott „legyen meg” szavakkal mindent elfogadott.

A láz rohamai közé eső szünetekben Godefroy atya visszatért atsini missziójába is. Mindenegyves alkalommal két vagy három napot töltött ott. Az aratás ideje ezen az új mezőn lassan jön meg. Mikor végre megvan a motorcsónakja, újabb akadályok jönnek közbe, hogy megakasszák apostoli munkáját.

„Az ördög elegyedett közbe. A motorcsónakkal egyidőben két fiatalember érkezett filmfelvételek végett. Berendezkedtek atsini házában. Hat hónapig maradtak ott s engem megakadályoztak abban, hogy bármit is végezzek.”

Ezek az alkalmatlan látogatók végül is megbetegedtek, át kellett magukat vitetniök a mallikoloi kórházba és Godefroy atya újból megkezdhette átkelését. Azután meg az atsini protestáns lelkész, akit a bennszülöttek kedveltek, áthelyezést kapott.

Helyébe egy „hübele-Balázs” jött, aki mindent elrontott. Alig érkezett meg Atsinra, a rossz kedélye csak fokozódott. Embereire, de még a pogányokra is úgy rátámadt, hogy mindenki, mint mondták: „az atya missziójára” kezdett gondolni. És most vasárnaponként harminc, negyven személy jön a misszióba.”

Az új hívek még hitoktatót is kérnek. Az atya talál számukra egyet, aki feleségével Atsinon letelepszik. A nevük — Ciprián és Cécile — az ősegyház keresztényeinek nevére emlékeztet.

Godefroy atya azonban újból megbetegszik. Amikor a betegség ágyba dönti és ő kényszerű tétlensége miatt búslakodik, Cipriánnak küldötte ladikon jön az üzenettel: „Jöjj gyorsan, az atsiniak téged kívánnak.” De hogyan menjek? Nyolc nap óta nem táplálkozom. Csak egy csésze cukrozott bor marad meg bennem és tart fenn.

Mindazáltal másnap reggel beült a motorcsónakjába. De aztán! „Az egész úton géphibáim vannak. Alig bírtam fogni a franciakulcsot, hogy a csavarokat meghúzzam vagy meglazítsam. Határtalan testi gyengeség érzése fogott el.

Végre megérkeztünk. Ez szombaton reggel volt. Mindjárt híre terjedt, hogy vasárnapra ott maradok és misézem . . . Másnap szép ruhákba öltözve jönni láttam mintegy húsz nőt, jólöltözött fiatalokat és kisgyermeket."

A ruhákról arra lehetett következtetni, hogy az illető kanakok adventisták.

Jean Godefroy jól tudja, hogy ő nem fogja látni, mikor majd Atsin partvidékén a vetés beérik. A protestáns pásztorok látták ezt a szegény embert, ahogy magát a szigetcskéig vonszolta, látták, hogy lábait csupa sebek borítják s nem volt egy részvevő megnyilatkozásuk, egy rokonszenvet mutató mozdulatuk sem.

A vallási gyűlölködésnek ez a légköre Franciaországban szerencsére már nincs meg. Reméljük, hogy a Hebridákról is el fog tűnni, ahol a maristák a türelmet bőségesen gyakorolják.

Jean Godefroy ennyi akadály ellenére is tovább végzi feladatát:

"Vaon két amerikai között vagyok . . . az egyik két kilométernyire van innen a szembenlévő parton. Mult vasárnap meglátogattam. A másikat 40 kilométernyire innen szintén meglátogattam. Ez a jelen pillanatban foglalkozása szerint hajóács, néha hajóskapitány, mindig részeg. Katolikus és a zsebében soha sincs egy dollárja sem."

Ime, milyenek a legközelebbi szomszédjai, — nem szólva az adventistákról — olyan szegények, mint ő s nagyon elfoglalt emberek. Legkevesebbet sincsenek segítségére. Ő mindig a szegénységről álmodott. Vaon ez a vágya tökéletesen teljesedett. Mikor kevés pénzhez jut, ez kell benzinvásárlásra, hogy elmehessen felkeresni „beteg hívét”, aki 40 kilométernyire lakik tőle.

Ő maga mindig beteg s mégis neki kell megvédenie szigetét külső veszedelmek ellen. Két kalandor, egyikük német, kiköt Vaon azzal a szándékkal, hogy itt olyan üzletet kössenek, mely természetesen kárt hoz a bennszülöttekre: odaadják a pénzüket értéktelen lim-lomért vagy hamisított pálinkáért, mely a lovat is megöli.

A fiatal német, hogy a misszionárius előtt jó színben tüntesse fel magát, megkéri, hogy gyóntassa meg. Godefroy

atya azonban a déli tengerek régi vándora. Őt nem lehet szép szavakkal a falhoz állítani. A két makacs és veszedelmes kereskedőtől sikerül megszabadulnia.

Az orvos sürgetéseire végre elutazik Port-Vilába. A *Dupleix* sok ausztráliai turistájának köszönhetette, hogy jó utat tett meg ragyogó szép időben a Bank-szigetekig, amelyek a Hebridáktól északra sorakoznak fel zöld pompájukban.

Úgy találja, hogy Port-Vila átalakult, új utakkal és szép autókkal gazdagodott. Az ültetvények megsaporodtak, az első telepesek milliomosok lettek . . . vagy tönkrementek a társaságok miatt, melyek a földjeiket megvásárolták!

„Ezeknek a társaságoknak legtöbbje nem más, mint pusztá spekuláció. Minden csak Párizsban, a tőzsdén játszódik le . . . öt-hat év alatt nagy bukás lesz belőle, akkor is, ha az ültetvényeknek nagyszerű hozamuk van, mert minden csak üzleti számítás. Mennyi rendjeles tolvaj él a föld hátán!”

Godefroy atya a kórházban erélyes kezelésben részesül a vérhas ellen. Titayna megjelentette útleírását *Mon tour du Monde* címen. Szól benne a misszionáriusról is, aki viszont ekként ír:

„Titayna engem jó színben tüntet fel, pedig elbeszélése során nem egy részt törölt. A telepesek féltékenyek rám és azt mondták nekem: Szörnyen magába van habarodva!”

Ő nem fogja fel, hogy az utazók mind, akik Vaot felkeresik, a misszionárius emlékét felejthetetlenül megőrzik . . . Mindjárt meghódítja őket jósága, az a rejtelmes vonzás, melyet a mély benső életet élők gyakorolnak.

Nemcsak imádkozott és egyesülésben maradt Istennel, de rendszeresen kapott egyházi és tudományos folyóiratokat, melyek megsegítették, hogy értelmi és lelki életét fentartsa.

Port-Vilában megkérik, hogy beszédet mondjon, s ő arra lelkiismeretesen készül: „Három éve már, hogy nem prédikáltam franciául, szorgalmasan neki kell látnom.” Mindegy jókedvű és „vidámságával” s mulatságos elbeszéléseivel

örömet szerez a misszionáriusoknak, akikkel évenkénti lelki-
gyakorlatain találkozik.

Visszatértek azonban nem találja már ott az orvost,
aki Vaotól harminc kilométernyire telepedett le: „Öt hónap
elteltével elment fiatal feleségével együtt. Elég volt nekik a
Hebridákból. Azt mondják, az éghajlata elviselhetetlen.
Megijedtek. Egy másik fiatal orvos, aki Szanto szigetének
másik gyapotültetvényes társasága számára jött, a hajó-
ról való leszállása után huszonötödik napra merevgörcsben
meghalt.”

Pedig ezek az emberek Afrikából jöttek, Szudánból
és Gabonból. Nem is valami nagyon kellemes tartomá-
nyokból.

Azonfelül a Hebridákat csak a jobbik évszakban
ismerték, amikor az ember ott fellélekzik . . . Gyors mene-
külésük elég sokat mond ezekről a csodás szigetekről!

1928 vége felé Godefroy atya jobban érzi magát. Ele-
fantiazisa első ízben némileg nyugtot hagy neki:

„Bizony hálálkodással élvezem, mert negyedfél év
óta az állapotom betegség, mindig súlyos betegség.

Pillanatnyilag a jó Isten egy kis lélekzést enged, ahogy
a kocsis öszvéreinek az emelkedés tetején.”

Megáldja keresztényei házasságkötését, de ez nem
mindig megy nehézség nélkül!

„Ma eskettem. A misszióból egy fiatalember egybe-
kelt jegyesével, aki tegnap keresztelkedett meg s akit
Noellának nevezett el. Legyenek boldogok. Ennek a József-
nek több szerencséje volt, mint Henri nevű katekistámnak.
Ez már harmadízben készül házasságot kötni. Egy éve,
hogy egy pogánynak házasságra eladtak egy Levani nevű
fiatal leányt (idegen volt, mert a szigetcskével szemben a
hegységben született). Mivel azonban a leány nem akarta
ezt a házasságot, oly jól csinálta a dolgot, hogy vissza
kellett őt adni a családjának az egész fizetséggel. Henrit
akarta és keresztény kívánt lenni. A visszautasított szegény
férj fenyegetései miatt Henrinek egy évet kellett várnia.
Ez alatt az idő alatt a hajók fedélzetén dolgozott, hogy
megkeresse azt, amivel megfizet hűséges Levanijáért. Szept-
ember 10-én Henri visszatért Vaora s nekilátott a feladat-

nak, hogy annyi süldőt szedjen össze, amennyivel a feleségért megfizethet. Ez nehezen sikerült neki. Nekem is saját zsebemből hozzá kellett járulnom 5 anglasszisszal (600 frank). A menyasszony egészben véve 8000 frankjába került. Jól megfizetett érte. Sok fehér van, akit ennyire nem becsülnek! A fizetség, vagyis a bennszülöttek szokása szerint való házasság két héttel ezelőtt, vasárnap történt. A sertések az egész törzs előtt felvonultak büszkén erre a nagy tisztségükre. Mikor minden lezajlott, Henri odafordult Levani felé . . . De hová lett ő? Nincs sehol. Az anyjával együtt elmenekült. Henri lecsüggesztett fővel eljött hozzám s elmondotta, hogy aznap reggel a menyasszonya azt erősítette, hogy nincs vasárnap s ő ott helyben arcul ütöttel! . . . Igen, a menyasszony, akit az esküvő napján felpofoztak . . . az bizony megpofozott menyasszony. Nem valami fényes állapot . . . A vadászat így tehát megkezdődött a szigetcske törzsein át. A misszió összes ifjai beálltak hajtóknak. Este kimerülten és dolgvégezetlenül tértek vissza. Egész éjjel újból folytatták. A csónakok evezőit elrejtették, hogy szökését a szigetcskéről megakadályozzák. Reggel fáradtan, eredménytelenül jöttek vissza. Abbahagyták. Végre a mult hétfőn meglátták, ahogy csónakjával a Grande Terre szigeteről teljes nyugalommal visszajön és visszatér a falujába, mintha semmi sem történt volna. Még ma is egészen nyugodtan az otthonában van, de még mindig a megpofozott menyasszony méltóságába burkolódzva . . . Lehet, hogy beadja derekát, de még vár és a szegény Henrivel drágán fogja megfizettetni a vakmerő pofont. Még a vadaknál is vannak nők, kiknek van koponyájuk és mindenütt áll az: hogy amit az asszony akar . . ."

Újesztendő virradt a vaoi misszióra. Godefroy atya, ahogy jobban érzi magát, újból kezébe veszi a vakolókanalat. A középkorban bizonyára székesegyházaink építőmestere lett volna belőle.

„Tegnapelőtt hozzáfogtam templomom építéséhez. Azaz tegnapelőtt megtisztítottam a helyet, tegnap cölöpöket vertek be és kijelölték az alapokat. Egy másik napon, Isten tudja csak, melyiken, megássák az alapokat. A legközelebbi karácsonyra szeretném befejezni. Ha nem lennének olyan vadak,

Nagyboldogasszony napjára már készen lehetne. Tizenötször tíz méter lesz az alapterülete. Kétszázharminc személy kényelmesen elfér benne."

Elég ha elolvassuk ezeket a sorokat és belátjuk, hogy az igazi önátadás Istennek nem fatalizmus, sem nem tétlenség, hanem éppen az ellenkezője. Ez a misszionárius mindig kész arra, hogy másnap meghaljon s mégis úgy dolgozik, tanít, oktat, épít, mintha örökké élne.

A szentek sem vállalkoztak volna nagyon nagy feladatokra, — melyeket sokszor be is végeztek — ha nem érezték volna, hogy ők örökkévalók. Ez a biztos meggyőződés tartotta fenn őket, óriások erejével dolgoztak, hogy felépítsék Isten országát, az egyedülít, mely el nem múlik.

Godefroy atya végül is meg tudta magát szeretetelni a bennszülöttekkel, kiket meghódított végtelen szeretete. Európában a katolicizmus saját nagyságának erejével gyakorolhat hatást a hitetlenekre. Ezekben a pogány országokban minden vagy majdnem minden a misszionárius egyéni értékétől függ. Eljönnek hozzá; ha megszeretetteli magát, meghallgatják . . . ha nem, kitérnek előle; a kanakok nehezen simulnak a keresztény hithez, de könnyen elszakadnak tőle! Náluk a pap a legteljesebb és a legfeltétlenebb tanúja Krisztusnak. Csak abban a mértékben adja Krisztust a hitetleneknek, amilyenben önmagát adja és amilyen mértékben őt elfogadják.

Franciaországban a katolikus hívő tovább is látogatja a templomot és tovább is imádkozik, ha nincs is jó egyetértésben a plébánosával. Egy misszionárius, aki elveszti feketebőrű híveinek bizalmát vagy szeretetét, jól tudja, hogy hívei Krisztus számára is elvesztek és mindennel felhagyva abbahagynak minden vallási gyakorlatot is.

Hogy pogány földön arassanak és az egybegyűjtött aratást érintetlenül megőrizték, a misszionáriusoknak egyszerűen szenteknek kell lenniök és sokszor ez sem elég . . .

Godefroy atya szerénységében nem tud magának arról számot adni, hogy mit ért el személyes befolyásával és azért így ír:

„Ha kitartók lesznek, atsini missziómról elmondhatom, amit a vaóiról mondtam: a magam erejéből semmire

sém voltam képes. Megelégedtem azzal, hogy beteg, mindig beteg vagyok, mindig kiáltásokban török ki, ordítok a fájdalomtól s mikor a rohamok elmúltak, az isteni Misszionárius vezetési oktatásra hozzám az embereket!"

Valamikor Olalban egyik csalódás a másik után érte. Akkor azt hitte, hogy ő „hasznos szolgál” s nehezen értette meg, hogy munkássága miért járt oly kicsiny eredménnyel. Most a maga erejéből többé már nem vár semmit sem, már csak szegény beteg munkás, aki alázatosan lemondott minden sikerről ezekben a missziókban, melyekben tíz év óta szenved.

És ekkor a megtérések sokasodni kezdtek körülötte. Istennek köszöni meg, és nem tudja, hogy még tisztán emberi tekintetben is az erős és fennkölt lélek vonzza a lelkeket. Az isteni tervben az alázatosak, a szegények, a betegek apostolságán van különösen áldás, azokén, akik mindent, még annak a reményét is feláldozzák, hogy arathassák a jót, amit elvetettek. Jean Godefroyt ehhez a hálátlan földhöz azok a szerencsétlenek kötik, akik hozzája jönnek.

„Azt akarná, hogy elvessem vagy megrekedni engedjem ezt az ügyet: a legdrágább reményemet, hogy a vizen való annyi ide-odajárás után hamarosan néhányval több keresztény lesz az Egyházban és majd valamivel később néhányval több lélek az égben, hogy Isten dicsőségét énekelje.”

A bajokat, melyeket néhány kanak a részegeskedésével okozott, rendbe hozta. Olyanok voltak ezek a rendetlenkedések, hogy pillanatnyira attól félt, nem maradhat meg Vaon... Valóban azt kell feltételezni, hogy az ittasságtól felzaklatott négerektől durva bántalmazásokat kellett elviselnie. „Vilából való visszatérésem óta nincs többé semmi alkohol. A kormányzáságnál elértem négy vaoinak letartóztatását s ez megfélemlítette azt, aki az alkohollal ellátta őket... Üzlete rosszra fordult, éhen vesz. Amikor nincs több alkohol az országban, kanakjaink valóban érdekes emberek.”

Milyen hamar megbocsát mindent, amivel neki szenvedést okoztak...

Ahhoz túlságosan szegény és nem is telik neki arra, hogy

az európaiak életmódja szerint élhessen. Godefroy atya úgy táplálkozik, mint a bennszülöttek. Amit a hajókon árulnak, nagyon drága: a vaj kilója 50 frankba, egy kiló burgonya 5 frankba kerül...

Jean Godefroy a sziget főzelékeit és gyümölcsseit eszi. Főtápláléka valamiféle édes burgonya, az ignam és a pálmagumók. Azután ott van az a mindenféle különleges gyümölcs: az egyik fajta olyan, mint valami óriási paradicsom fehér béllel. Az íze olyan, mint az eperé. Ott vannak a szép kanak almák, zöldek, a húsuk fehér, beleszórva fekete magvak. Mások kevésbé jók... a szívförmájú mangék zöldszínűek, de sárga és lilásvörös foltokkal. Nagyon levesesek, nagy magvuk van, a legapróbbaknak kissé terpentinszesz szaguk van.

Jean Godefroynek tápláléka közé tartozott még a hal és a tojás. Ezeket a bennszülöttektől vásárolta, de a tojásokban gyakran kiscsirke is volt.

1929 májusának vége felé újból elefantiazis rohamok fogták el. Mély seb nyílt fel a térdén. „Ez most rémes volt. Keresztényeim megrémültek és elfutottak. Csak egy fiatalember vállalkozott, hogy éjjel virraszt mellettem. És én elmulasztottam az én kedves ünnepeim megülését, a pünkösdöt, a Szentháromság ünnepét és az Úrnapiját... Mondhatom, nagyon nehezemre esett...”

Mikor jobban lett, folytatta temploma építését. „Vonzolja magát, hogy elhelyezze a cövekeket.” A keresztényei azonban oly boldogok, mikor növekedni látják egyházukat, hogy gyűjtést rendeznek hullámos tetőbádog vásárlására. Így azután ezer frankot adnak Godefroy atyának, de a templom befejezéséhez ötezer kellene... s már van 3000 frank adóssága!

Mikor Európát elhagyta, menekült a pénzgondoktól és ezek a vad szigetekskére is követik, ő azonban nem nagyon veszi őket a szívére. Bizik a Gondviselésben és folytatja a munkáját.

Egy este a *Cassiopée* kisebb francia hadihajó hajózott el Vao alatt. Az emberek a sziget belsejébe menekültek. Godefroy atya azonban iskolájának gyermekeivel lement a partra.

A hajó fényszórója végigsöpörte a partot és a gyermekek futottak, ahogy a lábuk bírta, hogy kikerüljenek a fénycsóvából, mely őket üldözte. A *Cassiopee* parancsnoka megismerte a misszionáriust és három ágyúlövessel üdvözölte.

Az atya, mint mindig, fiatalosan és telve lendülettel fogott egy csónakot és öt kanakjával a hadihajó felé tartott.

„Mikor a hágsóhoz értem, felmáshoztam a magasba és ott találtam magam az egész parancsnokság előtt. Én mezít-láb és fődetlen fővel voltam. Szívélyesen fogadtak és bemutat-tak a parancsnoknak. Ez a kicsiny termetű, ideges, öszlő ember mindjárt fennakadt az én vaoi embereimen és kiáltani kezdte: „Vegyétek mindjárt számba ezeket a suhancokat s gondoskodjatok róla, hogy úgy szálljanak majd le az atyával, ahogy feljöttek. Figyeljétek rájuk, nehogy fegyvert vagy töltényt emeljenek el a matrózoktól.”

Godefroy atyának megsebezte szívét ennek az ember-nek viselkedése, de szokásos engesztelékenységgel úgy gondolta, hogy „azok közül az eredeti emberek” közül való, amilyen sok van a tengerésztisztek között.

„Nem volt nehéz észrevenni, hogy valóban attól tar-tott, hogy a vaoi vadak megtámadják.” Ebből az esetből is meg lehet ítélni, minő hírnévre tettek szert a vaoiak!... A fényszóró fénye alatt tértem vissza a misszióba. Vaobeli-jeim puskák és töltények nélkül jöttek vissza, de a kezük tele volt kenyérrel és kétszersülttel, amelyet a tengerészek adtak nekik.

„A parancsnok másnap reggel partra szállt és részt-vett a misén, ami nagyon épületes hatással volt keresz-tényeimre. Mikor a pogányok minderről tudomást szereztek, búvóhelyeikről előjöttek, nem azért, hogy sétáljanak, hanem eljöttek a misszióba és magukat védelmem alá helyezték. Észrevettem őket, hogy a kókuszpalmák törzse mögé húzódva szemüket meresztve nézik, milyen is „a fegyveres emberek” parancsnoka.

A hajó néhány zászlósa és tisztjelöltje megkísérelte, hogy a pogány falvak egy-két vademberét lefényképezze. De fáradságuk hiábavaló volt. Kanakjaim mind rémül-ten elmenekültek, s azok csak hátrahagyott nyomukat kap-hatták le.”

Júliusban Jean Godefroy valóban rendkívüli bátorsággal hozzáfog egy másik templom építéséhez, pedig lábai és kezei duzzadtak az elefantiazistól. Cementlapokkal és bambusznádfonatos válaszfalakkal épít Atsinon. Váratlan szünideje van, azt használja fel. A tanítványai kiálltak a munkából! Nehéz tanítványok ezek, ha kedvük van, jönnek, ha más gondolat támad a fejükben, szétrebbennek, mint valami verébcsoport.

Ez alkalommal a munkabeszüntetés napjait azzal töltik, hogy régi konzervdobozokból egész hajórajokat állítanak össze. Jó lelkipásztoruk mosolyogva nézi, még meg is csodálja őket, mert tökéletesen másolják az összes hajókat, melyeket a sziget előtt elmenni látnak.

Júliusban a szokásos évi lelkigyakorlatokra Port-Vilába megy és vidáman írja: „Plébániám hölgyei megkértek, hogy szerezzek nekik egy varrógépet. A jó Isten meghallgatta őket. Milyen boldogok lesznek!”

Mindig örömmel jön meg Port-Vilába. Mindegyik lelkigyakorlat megerősíti békéjében és hivatásában. Ahol Isten akarja, hogy legyen, ott van és ott minden jó. Nemcsak kanakjait szereti, de már a szigeteiket is, melyek oly sokáig ellenséges színben tűntek fel neki. A szépségük és a csodás légkörük megnyilatkozik neki.”

„Minden rezeg, minden villog, minden ragyog. Ez a fokozott élet, ez a napsütés!” Kanakjaink beszédje hűségesen tükrözi vissza a környező természetet. Nem ismerik az átmeneti színeket. Bizonyosság, hogy nincs rájuk szavuk. Az egyedüli színek, amelyeket ismernek s melyeket habozás nélkül fel is ismernek: a fehér, a kék, a vörös, a sárga és a fekete ... A szürkére és a sötét színekre azt mondják: „Ez piszkos vagy homályos.”

Ő is elzengi énekét a teremtet világ szépségéhez, a Hebridák világának azonban nincs meg Asszisi Szent Ferenc hazájának bája és változatossága.

Az árnyékban meg ott lappang a forróság, a szűnyoghad és a lázbetegség...

XIV.

A betegség győzedelmeskedik

Godefroy atya templomának építésén tovább dolgozik, de nagy fáradtságot érez. Az újesztendő kezdetén rendkívül bágyadt.

1930 február elején visszaesése van. Egész éjen át azt hiszi, hogy elérkezett utolsó órája... Végül meglátja a vörös és dicsőséges hajnalt. Elfelejtí testi nyomorúságait, mert ez a hajnal Atsin fölött emelkedik fel, a kedvelt szívet, a tékozló gyermek fölött.

„Beteg szíve túlrad az örömtől,” mert Ciprián, kit odahelyezett, négy kisgyermeket oktat.

Vaon elkészült a diploma és az oltárról csak az angyalok hiányzanak még, melyeknek Franciaországból kell megjönniök.

Októberben már másodízben fogadja a Rockefeller-alapítvány egy gyógykezelőjét, aki meglátogatta a Hebridák valamennyi törzsét, hogy a bennszülötteknek 914-es oltást adjon (a vérbaj ellen). Mallikolo hegyeiben ezernyi oltást végzett a kannibálokön. A szigetvilágban 30.000 kannibált számlált, vagyis félannyit, mint a hivatalos becslés. Biztos, hogy ez a szám nem alapszik pontos adatokon, de az tény, hogy az Új-Hebridák rohamosan néptelenednek, kivéve azokat a pontokat, melyeken az egészségügyi intézkedések és a keresztény befolyás feltartóztatják a kanak faj haldoklását.

Sőt Godefroy atya feljegyi, hogy Vao egyik-másik törzsénél a népesség száma valamikéét gyarapszik. A kérdés alapos tanulmányozása után reméli, hogy a bennszülöttek, miután az európai civilizáció valamennyi káros következményét elszenvedték, végül fizikailag és erkölcsileg ennek a civilizációnak javait is fogják élvezni.

Ami őt illeti, nem hagyja abba a küzdelmet. Még ha kihaló fajról van is szó, annyi lelket kell belőle kiragadni az üdvösség számára, amennyit csak lehet. Godefroy atya úgy él a szigeten, mint valami remete. Ebben az 1930. évben nehéz hat hónapot kell elviselnie: hazulról semmi hírt sem kap: „A Csendes-óceán sivatagjának némasága ez.” Két temploma számára segélykérést küldött a távoli szótalan Franciaországba, senki sem válaszolt. Nem veszi el bátorságát, elkészíti kápolnájának ajtajait és ablakait. A maga egész fehérségében áll ott Vao partszélén, s az arra elhaladó hajók messziről látják a chartresi székesegyháznak ezt az egész kicsiny hűgát... Árnyékos bensejében és a saját alázatosságában ez a templom is magában őrzi a világ Üdvözítőjét.

Atsinon a munka továbbra is kemény. Godefroy atya három éve jár már a szigetre, s tudjuk, mekkora erőfeszítéssel nem tudott egy keresztelést sem elérni. Csak négy kislány a tanítványa...

A hetedik nap adventistái belefáradva az eredménytelenségbe, végre is csüggedten továbbálltak. Elmenetelük után talán jobb napok virradnak a katolikus misszióra. És Jean Godefroy megnagyobbítja kápolnáját, mert abban reménykedik, hogy kicsiny lesz!

A betegség azonban lassankint birtokába veszi az elköptatott testet:

„Nyomorúságaim fokozódnak. Szörnyű a lábszáram! Egy kilométerre sem bírok elsétálni. A szívem mindinkább cserbenhagy. Két hónapja, hogy motorcsónakomon nem jártam. A rosszabbik lábszáram fekete, mint a kanakajaimé... egészen fel van dagadva és kemény, mint az automobil gumikereke.”

1930-ban a Jézusról nevezett Ágnes anyához ezt írja:

„A lényege szerint egészségtelen éghajlat minden jele sem fémllemlít meg bennünket, ellenkezőleg növelik büszkeségünket és örömünket, hogy a harcfront első soraiban, a tűzvonalban állunk, ott, ahonnan egyenesen ráborulunk a Legkedvesebbnek Szívére.”

Vao temploma augusztusban elkészült és a Nagy-

boldogasszonynak ajánlták fel: „Misszionárius életemnek ez volt a legszebb napja.”

Folyton újabb pogányok jönnek, akik kérik, hogy oktatást nyerjenek és megkereszteltessenek. Az atyának így már száznál több keresztény hive van és az év végére tizenegy keresztséget készít elő. Fekvőszékéről végzi a katekizmus tanítását, fekvőhelyét nem is hagyja már el, csak hogy misézzék.

Nem tudja, hogy soká él-e, de Krisztus itt marad utána. Kápolnájában Franciaországból származó nagy bronz-feszületet helyezett el. Azután azt tervezi, hogy ezen a pogány földön kálváriát emel, amilyenek az ő kedves Anjou-földjén vannak, ... aminők az utak fordulóin emelkednek és az asszonyok és gyermekek keresztet vetnek, mikor elhaladnak előttük. Álma 1931 januárjában valóság lesz:

„Megkaptam a kálváriára való szép Krisztus-szobrot, melyet kértem ... rászereztem a keresztre ezen a héten. Az erdőben kivágtunk egy szép fát, kiácsoltuk négyszegletesre, kifaragtuk és meggyalultuk! A vadon, mely eddig csak faharangok, bálványok és pogányképek készítéséhez szolgáltatott fát ... ma másodízben Krisztus igája alá lett hajtva.”

Azután még azt írja:

„És íme itt vagyok 96 hit szerinti életet élő megkeresztelttel és mintegy tíz jelölttel, kiknek keresztsége más alkalomra marad. Minden héten van vagy húsz, néha harminc gyónóm. Ilyen a plébániám. Jönnek majd még más családok: ez az aratás.”

A varázslók lassankint elvesztik hatalmukat a bennszülöttek fölött: „Az összes hebridai szigetekben nagy szárazságtól szenvedünk: *nyolc hónapja* eső nélkül vagyunk; ez bizony nagyon nyugtalanító, mikor a trópusi napsütés tüzel és a nagy szelek mindent leperzselnek.

Varázslóink tudományuk végére értek, hogy esőt csináljanak, és az én lurkóim gúnyolódásukkal folyton bosszantják őket, amikor a varázslatukhoz kezdenek.”

Ezek a varázslók valamikor félelmetesek voltak, most

napról-napra hátrább szorulnak és Godefroy atya annyit dolgozik, amennyit bír. Érzy, hogy közel a halála.

1931 március 19-én írja:

„Testi erőm némileg visszatér. Még azt képzelhetném, hogy van bennem életerő. Felhasználok ezt, hogy dolgaimat elrendezzem. Ellátom a templomomat berendezéssel, készíttetek egy nagy kertet s így tovább. A fiatal félvérnek, a derék Chanelnek segítségével, kiről önnek már beszéltem, juttat némileg az erőmhez. Általában mindent elvégez nekem, azonkívül kiváló hitoktató. Ő a közvetítő köztem és embereim között, s így a kellemetlenségek tömegétől megszabadít. Huszonkét éves. A hittanban jól képzett fiatal ember és tisztalelkű maradt, mint egy gyermek. Ez az, ami főképp hozzá köt.”

Hogy Godefroy atya annyira igénybe veszi Chanel segítségét, annak az az oka, hogy nagyon fáradt s nem tud eleget tenni nyomasztóan súlyos feladatának. Neki magának papnak, tanítónak, bírónak, orvosnak, családfőnek, kertésznek, kőművesnek és hajósnek kell lennie egy személyben. A gyengék és elnyomottak számára ő az egyetlen támasz, az egyetlen igazságtevő. Micsoda felelet ez azoknak, akik nem értik meg, hogy mi anyagi haszna van az ő ottlétének azon a vad szigeten!

Hogy merte egy író leírni azt a szörnyűséges mondást, mely elárulja, hogy egyáltalán nem ismeri a misszionáriusaink végzett munkáját: . . . „Egészben véve az egyetlen haszon, mely misszionáriusaink jelenlétéből a szigetekre származik, valami viszonylagos biztonság a tengerész és az üzletember számára. De ugyanehhez az eredményhez eljutnánk kereskedelmi ügynökségek felállításával, melyek több szolgálatot tennének. . . .”¹

Jean Godefroy betegsége mindig csak pillanatnyi enyhülést enged neki. „Mindíg kevesebbet és kevesebbet mozgok. Bizonyos, hogy hónapról-hónapra rosszabbodik az állapotom. A templomom lett a halálom.”

Az asszonyok, mint az lenni szokott, több vigasztalást nyújtanak neki, mint a férfiak. Mindezeknél a kezdetleges

¹ Les Nouvelles-Hébrides, par E. Imhaus, Berger-Levrault.

népeknél, — legyenek hanyatlófélben lévő fajok vagy olyanok, melyeknél a fejlődés megakadt — az asszonyok nagyon gyakran *finomabbak és értelmesebbek*, mint a férfiak; ez azonban nem akadályozza azt, hogy atyjuk vagy férjük, kinek erősebb izmai vannak, ne hajtsa őket szolgaságba!

A Hebridák szigetvilágában a férfiaknak ez a megvetése az asszonyok iránt még mindig akadálya a kereszténység előhaladásának. A kanakok megvetik az olyan vallást, amelyik nem ismeri el élettársuk és szolgálójuk alacsonyabbrendűségét.

Godefroy atya Vao templombúcsújának napján, 1931 augusztus 15-én ünnepélyesen elhelyezte templomában a Lourdesi Miasszonyunk szobrát. Ez a szobor tisztára „saint-sulpicei” mintára készült, mert ez a forma felel meg legjobban a missziós területeken. A kanakok szeretik az élénk színeket: mennél több van belőlük, annál jobban tetszik nekik! De mit fognak gondolni erről az asszonyról, akit a keresztények tisztelnek és az emberek között a legmagasabbra helyeznek?

Mostantól kezdve a Szeplőtelenül Fogantatottnak — a kereszténység legmagasztosabb alakjának, legszebb virágjának — meglesz a szobra Vaon. Jean Godefroynek merész cselekedete volt ez.

Öt éve van Vaon s érzi, hogy ereje elhagyja, de hátrafordulhat és visszatekinthet, ott van mögötte a megtett útja: békét talált és békét tudott adni. Vaobelijeinek fele megkeresztelkedett vagy kívánja a keresztséget.

Van ugyan a szigeten még kétszáznál több pogány és sokan nagyon megvető képet vágnak, mikor Godefroy atya megkísérli, hogy hozzájuk szóljon.

Egyik napon, mikor fáradt s egyáltalában nem bír fekvőszékéről felkelni és azt hiszi magáról, hogy már semmi hasznosat sem tud cselekedni, látja, hogy a verandához „egy kicsiny pogány lurkó jön”, aki fiatal és vad lényének kegyetlenségével kigúnyolja.

Ez a csúfolódó fiú az elutasításnak a démonja, jelképe a pogányok egész ellenállásának, a sziget azon részének, mely nem akar meghódolni, Krisztust és az ő kegyelmét eltaszítja magától.

A gyötrő láztól letörve az atya nem felel neki semmit, csak erősebben imádkozik, elnehezedett ujjai között mereven fogja olvasóját. Nem tud már mást cselekedni, csak imádkozni. Éjjel-nappal imádkozik, felajánlva mindennapi szenvedéseit: a forróságot, a magánosságot és ennek a lurkónak bántalmazásait.

De a fiú hirtelenül súlyos beteg lesz: vészes tüdőbaj tör ki rajta. A trópusok alatt a tudóvész nagyon pusztít. Godefroy atya nem látja többé bántalmazójának csúfolódó arcát.

Egy napon, — október 30-án — a Kised Jézusról nevezett Szent Teréz napján, beállít egy kanak. A beteg atya. Könyörög a misszionáriusnak, hogy jöjjön el a kunyhó-jába. Godefroy atya fájdalmasan válik el fekvőhelyétől, a falúig elvonszolja magát. Mit tehetne ő ezért a gyermekért, aki nem szereti a keresztényeket. Orvosi szempontból már elveszett.

Godefroy atya belépett a szegény kunyhóba, mely tele volt búzzal és pizsokkal. A beteg szalmazsákján hanykolódott. Magas láz gyötörte, fuldokolt, de gyűlölete nem múlt el.

Amikor meglátja a misszionáriust, elrejti arcát és nem hajlandó egy szót sem szólani.

Godefroy atya tehát elmegy szomorúan, nagyon szomorúan! Visszamegy missziós állomására a fáradtságtól elgyötörve, megfogódzva a fákba, mert lábai nagyon fáznak. Másnap, mikor felébredt, erőt vett rajta az elefantiazis rohama . . .

Néhány nap múlva azonban sürgősen elhívják. Ezúttal maga a beteg hívja, kívánja és várja. Mit meg nem tenne az elveszett bárányért!

Jean Godefroy újból elvonszolja magát a kunyhóig, ahol a fiú liheg, az, aki azelőtt csúfolódott . . . és az atya jó fogadtatásra talál.

A beteg beszél, beszél, bizalmasan szól, kéri, hogy jobban megismerhesse a katolikus vallást és kívánja a keresztséget. Megkeresztelkedés után negyvennyolc órára meghal.

A misszionárius sebei, a tizennyolc hónap óta behegedt sebek, felszakadtak. Tudta, hogy drágán fizeti meg kétszeri útját a sűrűségbe, mégsem habozott. Keserűség és megbánás nélkül állapítja meg:

„Lám elvágódtam! A „pneumatikom“ ugyanegy napon három helyen megrepedt. Mikor Szent Teréz megadta nekem a segítségét, az én köteles részemet is megkövetelte, de ő jól tudja, hogy alapjában véve meg vagyok elégedve s hasonló esetekben újból kezdeném, mert nagyon biztos vagyok benne, hogy ezen az áron ő nem tagadna meg tőlem soha egy lelket sem.”

Jól tudja ő, hogy ez az „ár“ milyen fájdalokat, milyen sebeket jelent.

Két évi magánosság után Jean Godefroy újból Port-Vilába mehet rövid tartózkodásra. Ez a helység most egész civilizált városnak tűnik fel előtte!

Ott épp akkor hat tonkingi kivégzésére készülnek, akik két év előtt egy ültetvényfelügyelő franciát meggyilkoltak.

A szerencsétleneket Numéából hozták vissza, ahol kimondták rájuk a halálos ítéletet. Ugyanazzal a hajóval jött meg a guillotine is. A legenda úgy regéli, hogy a bárd, amely az újkaledóniaiak lefejezésére szolgál, ugyanaz, amely a forradalom vörös óráiban XVI. Lajos fejét leütötte. Csak-hogy a Hebridákon nincs hivatásos bakó s így azután a guillotine ritka esetben végzi el egy csapásra a dolgát...

Vila plébánosára, Loubière atyára hárul a feladat, hogy a szerencsétleneket a kivégzéshez kísérje. Ez az első ilyen szerepe. Eléggé megrendítő: hatan egy csapásra. Valóságos tömeggyilkosság. Ezek a tonkingiak mind buddhisták. Numéában a börtönükben megtértek. Testvéreink egyike, R... atya keresztelte meg őket. Utolsó órájukra kértek és kaptak papot.

De Godefroy atya már a tengeren van, mikor a tonkingiak feje lehullik.

*

1931 október 10.

Ma van harmincadik esztendeje, hogy magamra öltöttem a papi ruhát, első talárisomat, ... mily messze van ez

a szép, oly szép, oly édes régi idő. Holnap lesz két hete, hogy Mgr. Douceré Vaora jött, hogy végre ünnepélyesen megáldja új kápolnámat; ugyanekkor harminchétnek adta fel a bérálás szentségét. Az ő körútjának összes missziós állomásai közül ez a legmagasabb szám. Ki gondolta volna ezt hat év előtt... Másnap a szív könnyedén kihagy és digitalint meg a fekvőszéket kell igénybe venni.

A szegény kimerült szív nem bírja már elviselni az izgalmakat, még az örvendeleseket sem, a vaoi templom elfogyasztotta a misszionárius utolsó erőit. De halljuk Durand atyát:

Godefroy atya bátran, nagy erőfeszítéssel, fillér nélkül felépített egy nagy templomot részben kőműves munkával, részben a rengeteg fának felhasználásával. Csak betegségeiben és erős, elhatározott akaratában volt gazdag, hogy az Úrnak templomot építsen. Látni kell a vaoi templom nagyszerű oszlopait! Abból a szép, el nem korhadó fából készültek, melyet itt „kohünek” neveznek. Valóban azt kérdezi az ember, hogy tudta azt létrehozni, mikor mindennek híjával volt.

Jean Godefroy sebei újból felfakadtak. Ereje egészen fogytán volt. „Teljesen ide vagyok kötve”, mondotta. De most már azután gondolhat arra, hogy Franciaországban búcsúzkodjék. Már régóta joga van hozzá. 1931 decemberében kérelmét előterjeszti Mgr. Doucerének és a maristák általános főnökének.

Anyja beteg és sürgeti a jövetelét. Ő meg tudja, ha tovább vár, nem fog mozdulni tudni. Temploma elkészült, a misszionárius hajléka helyre van állítva és Vaon, melyről hat és félév előtt senki sem akart tudni, most 120 tagú megalapozott kicsiny keresztény egyház áll fenn.

Jean Godefroy nyugodt lelkiismerettel elutazhat.

A felelet gyorsan, már 1932 januárjában megjött:

„Végre jó hírt adhatok. Mgr. Douceré megengedte, hogy Franciaországba mehessek. De csak úgy, hogy Lourdesbe is ellátogassak és ott gyógyulást keresve megfürödjem a medencében. Ez utazásom legfényesebb része. A rosszabbik, hogy lábszáram valósággal elképesztő testdarab... A Hebridákon erőimnek teljesen végére értem.

Nagy azonban a bizalmam, hogy Nagyasszonyunk meggyógyít: lourdesi zarándok vagyok. Túlteszek valamennyi lourdesi búcsújárón: az én utam 4.500 mérföld egyenes vonalban."

Anyjától a melayi öreg házban szobát kér, melyet az bérbeadott, hogy legfiatalabb fiához költözzék.

"Mi, öreg gyarmatosok, mit látunk mindig az álmainkban? A mi vidékünket, a szülőföldet, egykori zöld ösvényeinket." Lelke mélyén ott lappang a félelem, hogy meghal, mielőtt Franciaországot viszontlátná, de azután felbátorítja magát, mindent elfogad: „Végtére is az Isten akaratára szerint lesz."

Március 19-én, szombati napon hirtelenül érte jönnek, hogy „elvigyék". Elhagyja Vaot, helyetteseül Bancarel atya marad.

Kérte, hogy a Hebridák missziójából töröljék. Gondolt ugyan arra, hogy ha meggyógyul, visszajön, de egy egészségesebb tájra. Mgr. Douceré azonban remélte, hogy viszontlátja, mert vissza fog térni. S megvolt az a levél, amelyről ő nem beszél soha, melyben az öccse azt írta neki: „Te elfuthatsz, mint az arsi plébános, hivatásod mindig vissza fog vezetni a Hebridákra, mert a te helyed ott van és másutt nincs."

Jean Godefroy ez alkalommal áthajózik a Panama-csatornán és az Atlanti tengeren: „Ilyen módon megkerültem az egész földtekét . . . Két hónapig a vizen . . . Édesanyám, gondold meg! Hamarosan meglesz az örömöm, hogy viszontláthassalak . . ."

XV.

Az utolsó kísértés

1932 június 16-án Jean Godefroy Marseilleben van. Végre viszontlátja Franciaországot, pedig áldozatosan már le is mondott róla, hogy még egyszer megláthassa. Viszontlátja a *de la Garde* Miasszonyunk szobrát ragyogó fehérségében a nyári napfényben, a kikötőben. 23 év előtt lelkesedéssel és buzgóságtól eltelve búcsúzott el tőle, hogy a lelkek meghódítására menjen.

Most már tudja, mily nehéz ez a hódítás, mennyi könnybe, áldozatba kerül. Párizs „övezetének” munkásait megtéríteni könnyebb, mint Vao kanakjait . . .

Június 17-én Lourdesban van. A Hebridákat „teljesen betegen” hagyta el, s ottani barátai egyáltalán nem remélték, hogy gyógyultan fogják viszontlátni.

Ő maga sem várt máshonnan gyógyulást, mint a „lourdesi Miasszonyunk rendkívüli kedvezéséből”. Jó néhány fürdő után valóban jobban érzi magát. Ahogy ő maga mondta, összes fájdalmait otthagyt a Lourdesban. Reumás fájdalmaitól megszabadult, melyek állandóan kínozták. Most már nem vonszolja magát, tud járni.

Lourdesban töltött néhány nap után siet, hogy anyja és két öccse karjába vesse magát. Június 22-én reggel Angersbe érkezik. Egész családja elébe jött a Saint-Laud állomásra.

Legfiatalabb öccse, Godefroy abbé a vonat elé siet. De a szembetalálkozás első pillanatai kínosak: Jean Godefroy megkeményítette magát, hogy megindultságán uralkodjék. Mintha gondolatai távol lennének, szinte hidegnek látszik. Azután az történik, hogy nem ismeri meg a fivéreit, sem a nagybátyját, sőt még édesanyját sem . . . Tragikusan,

visszafojtott fájdalommal ismételteti: Nem ismerek rátok . . . nem ismerek rátok!

Öccsei szótlanok, elfogódottak. Nekik is az az érzésük, hogy idegennel állanak szemben. Milyen ez az arc? Milyen ez a hang? . . . Miért van fehér szakála, mint egy aggastyánnak?

Jean Godefroy szokott önuralmával megöleli édesanyját. Az utasok, akik az állomás csarnokán keresztül-mennek, megállanak és sorfalat alkotnak köréje, meghatja őket a jelenet, melyet homályosan értenek.

Ő sorjában belenéz ezekbe a nagyon drága arcokba. Annyit álmodozott róluk s mégis a valóságban mennyire mások. Végül mosolyogni kezd. Az unokaöccsei, a hosszú hajfonatú unokahúgai . . . visszaviszik őt gyermekkorába, öccseit, húgait fiatalságuk napsugaras napjaiban szinte viszontlátja. Igen, Marie-Rose, Louis, Arsène, ilyenek voltak huszonhárom év előtt, amikor elhagyta őket.

Az elfogódottság felenged, a család gyermektagjai teremtik meg újból a láthatatlan kapcsolatokat. Egy óra múlva Jean Godefroy és övéi mind együtt vannak a Cordelle-utcában, ahol Arsène abbé az anyjával lakik.

Az útról megérkezett most beszélni kezd és annyit beszél, hogy nem lehet megállítani. Visszanyerte élenkségét és egész régi túláradó lelkületét.

De az éjtszaka leszáll és a család szétszéled. Jean Godefroy egyedül marad az anyjával. Lágyan, lassan kezd beszélni azokról, akik az élők sorából már eltávoztak . . . Louisról, Marie-Roseról . . .

Ekkor a szíve nem bírja tovább, sírva fakad és sír s nem bírja abbahagyni. Közben a város a nyári forróságban körülötte álmomba merül.

Július 3-án Melayba utazik, ahol az egész falu ünnepelesen fogadja.

Minő meghatódottság: huszonhárom évi távollét után rátálni az otthonra, a szülőföldre és senkit fel nem ismerni . . . Azt tapasztalni, hogy annyi dolgot, annyi embert, annyi részletet elfelejtett az ember, s mégis a szülőfaluban megtett minden lépésnél érezni, hogy tömegesen tódulnak fel az emlékek.

S látni, mennyien meghaltak, látni mind az új sírokat a temetőben, mind a megüresedett helyeket a templomban. És végül az a benyomás, hogy mégsem lettünk öregebbek, mert hisz ott folytatom a közösségi életet, ahol valamikor elhagytam . . . Godefroy atya mindezt mélyen átérzi. Harminc éves volt, mikor Melayt elhagyta. Melayt, a békés utcákat, templomát, melynek harangtornya annyi sok nemzedéknek áldást hirdetett, zöld mezőit, melyeket ligetek osztnak táblákra, a zöld utakat, amelyek a kálvária lábánál metszik egymást.

És íme feltűnik előtte a kisiú gondtalan és mosolygó alakja, aki ő maga volt. Nem érzi azonban sehogy sem, hogy otthon volna. Apostol ő, utakat jár, s megállása csak a halál küszöbén lesz.

A templom úgy fogadja, mint átmenő utast. Felmegy a szószékre, néhány percig annyira erőt vesz rajta a megindultság, hogy egy szót sem tud szólani, de imádkozik, visszanyeri nyugalmit és háromnegyed órán át beszél.

Őt nap elteltével visszatér Angersbe a Cordelle-utca. Nem akar a jövőre gondolni. Békésen akarja élvezni azt az örömet, hogy övéi között lehet. De az édesanyja mily fáradt, mennyire megöregedett. Az anyáknak nem kellene megöregedniök . . . Jó lenne ittmaradni, pihenni, élvezni a jól megérdemelt nyugalmat.

De mikép lehetne elfelejteni a Hebridákat és Vaot? A misszionárius lábai még mindig feketék az üszkösödéstől. A jobb lábszára szörnyű, ormótlan, — hetven centiméternyi a kerülete, a vörös, vérző húson tizenegy bemélyedés feketélik.

Arsène abbé naponta bekötözi a sebeket. Elszörnyűködik láttukra. A beteg szótfogad neki, hogy Poitou neves szakorvossal kezeltesse magát.

Július 11-én Angers közelében lévő Memrolleba megy a klinikára és tizenhárom napi kezelés után majdnem úgy érzi, hogy meggyógyult. A sebek behegedtek és a lábszár rendes nagyságú lett. Most azonban le kell fogynia, azért az orvos rendeletére járja a mezőket, napjában tíz kilométert is megtesz.

Mily örömet szerez neki az az érzés, hogy meg-

fiatalodott, hogy fáradság nélkül, új lábszárakkal tud járni. S főként azért oly nagy az öröme, mert francia földön járhat, mert esténként együtt találja családját, melyet egykor úgy hagyott el, hogy nem remélte a visszatérést.

Mikor Vaora gondol, úgy érzi, hogy az már csak rossz álom. Olyanoknak itéli a kanakokat, aminők valóságban: csalárdok, alattomosak, képmutatók . . . Azt mondaná az ember, hogy a távolból jobban méri fel nyerseségüket és kegyetlenségüket. Nem, ő nem fog oda visszatérni, ez nem lehetséges. Az élete huszonhárom éven át túlságosan kegyetlen volt. Az anyja megdöbben, mikor hallja, milyen szigorúan beszél vadjairól.

— Te többé már nem gondolsz rájuk?

— Kérlek, hadd őket ott, ahol vannak, s én legyek ott, ahol vagyok. Ők messze vannak . . .

Hogy akarja őket kiszakítani az emlékezetéből, szabadulni tőlük, mert mindennek ellenére még hozzá tapadnak!

És az édesanya igazi keresztény lélekkel tiltakozik:

— De te mégsem fogod őket úgy hagyni, pap nélkül, most hogy megtérítetted őket . . . Gondoltam, hogy vissza fogsz hozzájuk térni, ha majd meggyógyultál.

Ő nem tudja mindazt, amit a fia azokért szenvedett. Ő részvéttel van a szegény vadak iránt és jól érzi, hogy fiának a helye ott van azok mellett.

A fia hallgat. Arckifejezése azonban komoly, nagyon komoly lett. Arsène abbé vetett véget a párbeszédnek s így szólott:

— Hagyjuk ezt. Most Franciaországban vagy, minálunk, először meg kell gyógyulnod s azután majd meglátod.

Jean Godefroy azt hiszi ugyan, hogy meggyógyult. Poitou orvos azonban más véleményen van s néhány hét múlva meg is mondja:

— Ön nem gyógyult meg. Általános állapota siralmas, de megígérem és biztosítom, hogy meggyógyul, ha ittmarad Franciaországban.

Jean Godefroy mosolyog és azt feleli:

— Azt hiszi, hogy a Szent Szűz azért gyógyított meg, hogy nyárspolgárként éljek Franciaországban! Jól van, majd meglátjuk.

— Megtiltom önnek, — mondja tovább az orvos — hogy visszatérjen a Hebridákra. Azt rendelem, hogy ittmaradjon Franciaországban. Van itt is elég teendő s ön itt gyógyul meg. De ha ön visszatér, előre megmondom, hogy két év sem telik bele s ön halott lesz.

Godefroy atya megingathatatlan marad. Már döntött, hogy visszatér a Hebridákra.

Édesanyjának hős szavai hatottak rá ennyire? Vagy ráeszmélt, hogy az oktan vágyódása, hogy Franciaországban maradjon csak kísértés volt, életének legnagyobb kísértése . . . kétségtelenül az utolsó kísértés.

Nem, nem, mindent meg fog tenni, hogy elmenjen innen. Ennek a kísértésnek az erejét súlyosan mérlegeli; a kísértés odahúzná, ami a legkönnyebb . . . s hozzá mind-ezek a kezek azért nyúlnak feléje, hogy visszatartsák.

Poitou orvos érvei nem zavarják meg Jean Godefroyt. Olyan emberek tanácsai sem, akik okosak az emberi bölcseségben. Megelégszik azzal, hogy harsányan felneveessen: „Két éven belül meghalok.”

Úgy fog tehát elutazni, mint akit halálra ítélték. De nem vagyunk mi mindnyájan halálraítéltek?

Különben is, hogye gyógyult volna ő meg, mikor járni tud? S most már tudja, hogyan kell magát ápolnia s gondoznia. Elmegy és újból a Hebridák igájába hajtja magát, amiként azt szíve bensejében megígérte a Szent Szűznek akkor, amikor még ott lenn volt. Nem fog félúton megállani, a nehéz utat folytatni fogja fölfelé a tökéletesség magaslatára. Ha mindent odaadott, nem fogja önmagát visszavenni. Joggal élvezi az újból megtalált boldogságot, azután menni fog és fejét nem fordítja vissza, most még jobban fogja tudni, hogy mit hagy itt, mitől válik meg s mily jó egy nehéz nap után a családi édes otthonban a fejét álmra hajtania.

A várakozási időben teljes odaadással prédikál a missziók javára. Elhatározása az erejéből nem veszít. Hogy erkölcsi erőit felvértezze, Bellefontaineban a trappistáknál lelkigyakorlatot végez. Azután elmegy Lisieuxbe, Párizsba, Versaillesba, eljut egészen Luxemburgig. Végül visszatér Angersbe az öccséhez s innen bejárja az Anjou tájat.

Mikor ide visszatért, egész összeesküvés szövődött körülötte, hogy őt itt visszatartsa. A környezet, a bájos tájék összeesküvése, ahol olyan jó az élet. Ő, mily üdének és könnyűnek tűnik fel előtte a franciaországi nyár a Hebridák szörnyű nyara után! Az összeesküvésben részesek a rokonok, a barátok, az egykori plébániai hívek. Ő ugyanis vasárnaponként ellátogat egyik faluból a másikba, hogy beszédeket és prédikációkat mondjon. Oceániának szegény misszióiról beszél s mikor lejön a szószékről gyűjt a számukra, pedig ő a kezét egyáltalán nem szereti ki nyújtani.

És mindenki ugyanazt mondogatja neki:

— Maga nagyon beteg, túlságosan elöregedett ahhoz, hogy visszatérjen.

Csak 54 éves, de a missziók kemény élete időnek előtte megöregítette. Ezt ő maga is jól tudja, mégis el fog menni: az ellenvetések megerősítik elhatározásában.

Jóbarátainak szeretetből fakadó szemrehányásain mosolyog, gyunyorosan tekint öccse felé és így morog:

— Ezek tehát nem értenek meg semmit!

Paptársainak egyike még azzal is el akarja téríteni a szándékától, hogy a pogányoknak nincs szükségük ő reá, hogy az üdvösségre eljussanak. Hiszen azok jóhiszeműek, üdvözülni fognak keresztség nélkül is. Finom érvelés. Jean Godefroy minden ellenvetésnél erősebb bizonyossággal azt feleli rá:

„Mit akarsz, ez a Szélroham, mely engem sodor, ugyanaz a Szélroham, amelyik az első pünkösöd óta zúg . . . amikor az valakit magával ragad, nem lehet vele szembe szállni.”

Június elején a maristák főnökatyja Rómába szólítja Jean Godefroyt. A felhívásnak végre engednie kell.

Tudja, hogy fellebbvalóinak az a szándéka, hogy őt a missziók érdekében indított mozgalom napjaira mint szónokot Franciaországban visszatartsák. Ő azonban októberben azért indul el Rómába, hogy megállapíttassa felgyógyulását és hogy kérje önkéntes visszatérését a Hebridákra.

Vizontlátja Itáliát. Mennyi kedves emléket ébreszt fel benne. Misszionárius élete kezdetének emlékét, mikor

ujoncéveit töltötte Turinban. Bizonyosan mosolyog, mikor elbizakodott lelkesedésére gondol, amelyik örömmel töltötte el s vitte a nagy kaland felé. Ez a nagy kaland, melyet némileg pusztán emberi nézőpontból kissé túlzottan ragyogónak és dicsőségesnek képzelt el, a betegágyra vetette őt, hogy alázatosan fogadja a szenvedéseket és a mindennapos kudarcokat. Megértette, hogy ő csak szegény ember s rálépett az életszentség útjára.

Rómában a tisztelendő főnökatya döntését várja. Barátja, Dubois atya közben még mindig reméli, hogy nem fog a misszióba indulni. Kipróbálják az erejét: tizenöt napon át minden délután három órán át járnia kell a nélkül, hogy közben leülne.

Ezeket a megerőltető sétákat jól bírja és a láz nem jelentkezik. Ezt a lázat Lourdesban hagyta.

Szent Cecilia altemplomában misézik: „Dicsőséges védőszentemet kértem, hogy eszközölje ki nekem a bátorságot, az erőt, a lendületet, a nagyszerű odaadást, melyet ő tanúsított, mikor az ő városnegyedének, a Trasteverének népei között az evangéliumot hirdette.”

Néhány órával később a maristák általános főnöke előtt áll. A párbeszéd köztük egyszerű és rövidségében megható:

— Ha nem gyógyult volna meg, itt tartottam volna Európában. Bizony itt is tudtam volna munkakört adni. De ha jól érzi magát, semmikép sem veszem el a misszióktól. Legjobb lelkiismerete szerint mondja meg, hogy érzi magát?

— Lelkiismeretem szerint mondom, hogy igen jól vagyok és nagyon jól érzem magam — felelte Godefroy atya.

— Tehát atyám, én visszaküldöm kedves misszióiba. Mikorára gondolja, hogy útra kelhet?

— December 30-án indul az *Ormond*.

Ez minden. Godefroy atyának nyert ügye van: „A lourdesi Miasszonyunk harmadszor küld a Hebridákra . . . Hozzá, édesanyám, hozzá és Szent Ceciliához kell imádkoznunk . . . és együttesen fogunk övele menni, hogy győzelmet arassunk azokon, akik ma hitetlenek s nem értik benső küszködésünket és eszményünket.”

Egy napon mégis újból rátamad az ördögi kísértés,

hogy maradjon otthon Franciaországban. Ezt a második megpróbáltatást is legyőzi ezzel az érveléssel: „Esztelenség lenne, mondja, hogy a könnyű élet kedvéért elveszítem huszonöt évi missziós munkában szerzett érdemeimet.”

Október 21-én fogadja a pápa és külön áldást kap tőle édesanyja részére és másikat vaói missziója és családja részére. A Szentatya, „ez a fönségesen kiváló nagyság” — bizonyára megindultan nézte ezt a csendes, óceáni naptól megőszült és megőregedett misszionáriust.

Október 24-én elhagyja Rómát, miután az engedélyt a visszatérésre véglegesen megkapta. Szíve mélyén nagyon jól tudja, hogy azért megy vissza a Hebridákra, hogy ott meghaljon.

November hónapjában meglátogatja összes barátait, hogy utolsó búcsút vegyen tőlük. Mégegyszer ellátogat combréei „alma materjébe” Szűz Mária bemutatásának napján s itt már csak arról beszél, hogy a banánok és kókuszok napsugaras tájait hamarosan viszontlátja, a korallszirtet, mely eltakarja az ő kicsi szigetét s mindenekfölött az ő „jó vadembereit”.

December 18-án elhagyja Melayt és visszatér öccséhez Angersbe. Karácsony éjjelén az Oltáriszentség Szolgáloinak anyaházában mondja az éjféli misét. Annak a zárdának kápolnájában, amelynek öccse a házilelkésze.

Végre beköszönt az elutazás napjának reggele. Ez a nap december 27-e, Szent János evangélista ünnepe. Hat órákor nagymisét mond, utoljára megáldoztatja édesanyját. Azután mindenki meglepetésére szentbeszédet tart a Szentírás szaváról: „Mindvégig”, az Úr Jézus mindvégig szerette övét . . .

Ez a rövid s mégis oly hosszú nap bizalmas családi körben telik el. A család Jean Godefroy körül gyűl egybe. Ebéd után régi francia dalt énekel. Az éjtszaka hamar leszáll, mert az idő borús. Megkezdődik a búcsúzkodás. Henri a feleségével és gyermekeivel este 10 óra tájban elmegy. Jean Godefroy még vissza akarná őket tartani:

— Miért siettek annyira? A vonatom csak éjfélkor indul.

Arsène abbé szobájában virrasztanak. Olyan kicsi a

szoba, hogy össze kell szorulni az ágy, az íróasztal és a szekrény között.

Az anya bátran tartja magát. Vele van két fia, unokája, a kis Marie-Rose és egyik unokahúga. Először beszélnek a nélkül, hogy valami meghatározott beszéd tárgyat keresnének, beszélnek talán csak azért, mert a hallgatástól félnek. De közbe jelentkezik a hallgatás, nehéz és beszéd-szerű hallgatás.

Godefroy anyja figyelmezteti fiát:

— Irni fogsz Marseilleből, azután mindenünnen, ahol kiköttök . . . Átadod tiszteletemet Mgr. Doucerének . . . Sokat fogsz értem imádkozni.

Aggódik is:

— Csak ne legyen túlságosan nagy a hőség a Vörös-tengeren.

Jean Godefroy még uralkodik magán, de felindultsága növekszik s betölti a szobát. Beszél, beszél s úgylátszik, nem veszi észre, hogy öccse az órát nézi.

Tizenegy óra . . . tizenegy óra tíz. Itt volna az indulás ideje. Jean Godefroy meg nem mozdul, pedig máskor mindig félt, hogy lekésik a vonatról s ezelőtt mindig egy órával az indulás előtt ment ki az állomásra.

Arsène abbé nem érti ezt a viselkedést s nem tudja, mitevő legyen. Tizenegy óra húsz perckor végre megszólal:

— Nem lehet már nagyon késlekedni, ha ezzel a vonattal akarsz menni, vagy pedig feküdjünk le és csak holnap indulsz.

Jean Godefroy nem felel. Egyedül a jó Isten tudja, micsoda indulatok támadtak rá ebben a percben. Mindvégig, az utolsó percig kellett szenvednie a kísértéstől, hogy Franciaországban maradjon.

Tizenegy óra huszonöt perc . . . Hirtelenül feláll, szembeáll édesanyjával, aki szintén felállott, az anya szeme tele van könnyekkel, hangja remeg:

— Imádkozni fogsz értem, mert nem sok időm van már hátra. Számítok imádságaidra és szentmiséidre.

Őneki azonban már nincs ereje, hogy szóljon. Zokogni kezd, anyjához hajlik és szenvedélyesen megöleli. Kitépi

magát karjaiból, de fejét, mely nagyon nehéz, visszaejti anyja vállára s végül azt feleli:

— Igen, megígérem, imádkozni fogok érted . . . de te is imádkozzál érttem.

Nagy sóhaj tör ki belőle, benne van egész fájdalma, még egyszer megöleli a szegény asszonyt.

Áldozata annyival nagyobb, mint 1909-ben. A szerepek is felcserélődtek. A visszatérésre készülő misszionárius gyengébbnek, kevésbé hősiessnek érzi magát, mint anyja s reá támaszkodik, hogy visszakapja bátorságát. Nem öregeedett-e meg, fáradt, törődött és íme, most újból elmenjen a világ másik végére számkivetésbe, ahonnan, jól tudja, sohasem fog visszajönni. Nem élteni már egy sem a fényes ábrándokból, melyekkel a fiatal marista huszonnég év előtt elindult a lelkek meghódítására.

Csak végtelen fáradtság és a hosszú út van előtte és a végén a Hebridák magánosságukkal és kegyetlenségükkel.

Milyenek ennek az embernek könnyei, aki annyi megpróbáltatást szenvedett el!

Ilyen fájdalmas, nagy élmény számára milyen szűk ez a kicsi szoba. Elvész a nyugovóra tért városban. Ez a lélek halálos küzdelmének órája . . .

Arsène abbé „rettenetesen szenved” s attól fél, hogy testvére már sohasem tud erős lenni, már nem szedi össze magát. Istenem, ez túlságosan félelmes, szörnyen kínos! Oda kiáltom neki: „Maradj, ne menj el.”

Jean Godefroy azonban megsejtette ezeket a kitörni készülő szavakat, elengedi anyját és felegyenesedik. Később leírja: „Határtalanul nehezemre esett, hogy jelt adjak az indulásra, amikor Arsène szobájában ültünk.”

Végül győztes lesz. Minden elvégeztetett, a keserű kelyhet utolsó cseppig kiitta és könnyei elapadtak.

Felmegy, hogy hozza bőröndjét s mivel ez nagyon nehéz, a lépcsőn lábával löki lefelé.

A hideg és elhagyatott utcákon öccse és unokahúga között megy. Hogyan tudta magát ily hamar összeszedni? Ez hihetetlen . . . Elkezd beszélni jelentéktelen dolgokról. Az ember azt hihetné, hogy néhány napi egyszerű kirándulásra megy.

Negyedóra múlva a vonat magával viszi utolsó tréfálkozása közben:

— Még nem fejeztem be körutazásomat a földgolyó körül. — Lyonból egészen megnyugodva írja:

„Hálát adok Istennek, hogy akkora bátorságot adott édesanyának. Nekem nagyon nehéz volt, de az imádságok, melyeket elmenetelem szándékára végeztünk, megnyugtatták szenvedésemet és a ti fájdalmatokat.”

XVI.

Uram, itt vagyok szolgálatodra!

Jean Godefroy december 30-án a *Ville d'Amiens* nevű hajón elhagyja Marseillet. Buret atya és Mgr. Nicolas együtt utaznak vele. Már újra vidám s a két misszionárius ennek a megnyerő jó kedélynek nem tud ellenállni.

A postahajó elhalad a „hóval borított” Etna előtt. Godefroy atyának most van életében először fényképezőgépe s megkísérli, hogy a látóhatáron feltűnő képeket megörökítse. Sok egyéb ajándékot is kapott: Dubois atya harangot ajánlott fel neki kápolnája számára, azután írógépet s fonográfot. Jézusról nevezett Ágnes anyja Szent Teréz szobrát adta neki.

Hamarosan nagy emberi fájdalomban kellett részvétel éreznie. A *Ville d'Amiens* parancsnoka Szuezen sürgőnyt kapott, hogy meghalt a felesége . . . A csapás oly kemény, hogy egy éjjel megfehéredik a haja. Három hónapig tartó útját mégis folytatnia kell végig: a hajós mestersége sem könnyű.

A Vörös-tengeren nagy hőségben halad a postahajó, árnyékban 50 fokot mutat a hőmérő. Godefroy atya nem tétlenkedik, a Hebridákról szóló művének írását folytatja. Amikor hűvösödik, a fedélzeten társaival korongjátékkal szórakozik, s nevetésüket messziről lehet hallani. Két szerzetes, aki először utazik a misszióba, kissé meglepődve, majdnem megbotránkozva nézi az öreg misszionáriusokat, akik fiatal emberek módjára szórakoznak.

Az Indiai-óceánról, ahol a hőmérséklet egyszerre 14 fokra süllyedt, Godefroy atya ezeket írja:

„Csodásan jól érzem magam. Hét hónapja nem érzem a lábamat; a reumámat sem. Mindíg a jó közérzetnek meg-

lepő hatása alatt állók, melyet a lourdesi fürdőknek köszönhetnek."

Február elején Sydneyben van és várja *La Pérouse* nevű hajó indulását. Ellátogat a kármeliták zárdájába, ahol még van két francia apáca. Körülsétál a városban, de már sietne, hogy viszontlássa Vaot.

Vidám és telve van munkakedvvel. A hegységben nyolc napot tölt barátjánál, Thierry atyánál.

Ez az utolsó élménye a mérsékelt éghajlat alatt, mielőtt a Hebridák kohójába nyomulna, hogy ott meghaljon.

Amíg így múlik a várakozás ideje, a maristák közben új misszió alapítását tervezték. Pedig Mgr. Douceré beismerte: „A nagy háború kezdetén huszonnyolcan voltunk mi papok. Mind erőteljesek, amennyire az ember a mocsárlásas trópusi vidéken csak lehet. Ma tizennyolcan vagyunk s kevés kivétellel 50 és 77 év között."

A déli Hebridák azonban nagyon kívántak katolikus misszionáriust. Preszbiteriánusok már régóta, majdnem száz év óta oktatták az ottaniakat a katekizmusra, de ezek megmaradtak pogányságukban. A protestáns pásztorok működésének eredménytelensége valóban nem onnan származik-e, hogy tevékenységük sokkal inkább politikai és kereskedelmi jellegű, mint vallásos?

A Dél-Hebridaiak mindenesetre többségükben „pogányok" maradtak mindazzal a barbársággal, amit ez az elnevezés magában foglal.

Tanna a déli Hebridák legnagyobb szigete virágzó misszióvá fejlődhetik, mert maori eredetű bennszülött lakói értelmesek és nincs náluk az a nagy visszaesés a szaporodásukban, amely a Hebridákhoz tartozó többi szigetekén pusztít.

1933 március 7-én Jean Godefroy partra száll Port-Vilában. A hőség tetőfokát érte el, rendkívül forró és viharos nyár végére érkezett meg, hogy a Hebridák kegyetlen éghajlata mindjárt torkon ragadja.

De mit számít ez? Tudja ő, hogy itt kell elfoglalnia őrhelyét s itt kell meghalnia. Nagyon fájdalmas volt az az utolsó küzdelem, amely után visszajött a Hebridákra. S ez az ő életének megkoronázása. Most, hogy búcsút mondott

azoknak a kedves lényeknek, akiket többé látni nem fog, most, hogy a fáradságtól megviselt katona mégis újból elfoglalta helyét, az ég kapuja megnyílt előtte.

Mikor megtudja Mgr. Douceré terveit, siet, hogy úttörőnek ajánlkozzék Tanna szigetére. Apostoli buzgalma sohasem volt forróbb: feláldozza nagy vágyódását, hogy viszontlássa Vaot s kész magára venni egy fontos alapításnak minden gondját, kész elviselni a barátságtalan fogadtatást a protestánsok részéről és kész megküzdeni egy teljesen ismeretlen nyelvnek nehézségeivel.

— Önkéntes vállalkozót keres? Ime, itt vagyok. Ön nem számított az én visszatérésemre, Monseigneur, úgy áll tehát a dolog, mintha egy új misszionáriust kapott volna. Misszionáriust Tanna számára.

A világtól teljesen elválva és elszakadva, eltelt a szentek vidámságával és békéjével. Új öröm van benne, mely erősebb, mint a fáradsága. Megragadja az ekét, mint valami fiatalember. Elfeledkezik róla, hogy 54 éves és hogy a Hebridákon töltött annyi öldöklő nyár után aggastyánnak látszik.

— Rendben van, feleli Mgr. Douceré, ön Tanna szigetére fog menni.

És a süket és erősen fáradt Chauvel atya arra készül, hogy Jean Godefroyt elkísérje Tannára.

— Tehetek még neki némi szolgálatot!

Jean Godefroy már úgy látja magát, hogy odalenn építi az ötödik templomot . . . Meglátja-e még valaha Vaot? Neki köszönhető, hogy ezen a kicsiny szigeten szép keresztény község keletkezett. Bancard atya került oda az ő helyébe.

Vajjon mit csinálnak ezek a vaoiak? Annyi örömet és fájdalmat szereztek neki, hogy nagy helyet foglalnak el az ő életében. Maga előtt látja a gyermekeket az iskolájában. Mit csinál a derék Chanel, aki oly ragaszkodó volt és az a vidám nagy fickó Gabriel, akinek egész ruházata egy lourdesi érem . . . ? És az ő kedves pogányai, akik néha nagyon sokan eljöttek a misére. Mosolyog, mikor arra a vasárnapra gondol, amikor nyolcvanan jöttek el, hajukat és arcukat ellepte az illatosított púder, amelyet átmenő hajó

árusított! Jean Godefroy nem fogja többé látni Vaot, mert most majd délfele megy. Ő az, aki szánt és vet, de amikor az aratás jön, neki tovább kell mennie.

„Ez az én rendeltetésem, megindítani a dolgot, lendíteni rajta, de azután átadni a helyet másnak.” Legyen meg az Isten akarata!

Port-Vilában várja az indulás óráját. Újból felvette a küzdelmet ez ellen a föld ellen, amely felemészti az embereket. A fojtó hőségben lassan sétál a mozdulatlan kókuszok és mangófák alatt. Nem fog többé panaszkodni. Ajkát csak a hálaadás szavai fogják elhagyni. Nem megy vissza Vaoba, Tanna szigetén megvalósíthatja egyik legkedvesebb vágyódását: elsőnek mutathatja meg a keresztet a pogányoknak olyan szigeten, amelyen katolikus misszionáriusok még sohasem hirdették az evangéliumot.

„Milyen hamar elfáradok . . .”

Megáll, nézi a súlyosan elterülő óceánt a nyomasztó ég alatt.

„Idejöttem forró, nedves, esős, egyszóval rothasztó időben. Ez a Hebridák sajátos időjárása.”

Fivérének írt, hogy küldjön neki egy új művet a kanakok szokásairól. Buzgón készül az útra, és Durand atya el van ragadtatva, mikor látja, hogy milyen erőteljes, gyors mozgású és hogy milyen jól lép ki.

Érzi azonban, hogy a betegség szegény törődött testét újból alattomosan kikezdi.

Folyton esik, mintha csak akadályozni akarná, hogy Jean Godefroy újból láthassa a Hebridák tiszta fényét, amelyik ritka, csodás és a tél közepén hirtelenül ráereszkedik a tengerre és a szigetekre.

A forróság átjárja. Mint tűz égeti tüdejét. Visszamegy a misszióállomásra s veszi a lázmérőt . . . 39 fok . . . Ez semmi, az éghajlathoz való alkalmazkodás csekély hőemelkedése. Látott ő már különbeket. Ezért nem fog ágyba feküdni. Húsz esztendőn át majdnem minden este volt láza!

Eltelik néhány nap és a láz emelkedik. Jean Godefroy nem tudja többé elhagyni fekvőszékét. Nem ellenkezik, március 29-én beleegyezik, hogy az orvost fogadja.

— A hőemelkedés igen magas. De ez semmi: a mo-

csárláz rohama. Nem lesz tartós. A beteg állapota nem nyugtalanító.

Nyugodtan távozik. Gondol-e arra, hogy ezalatt a roham alatt a féregbetegség rohama rejlik?

Jean Godefroy kínos éjtszakát szenved át. Zivatar nehezedik Port-Vilára s nem tud leszakadni. A levegő nehez, fojtó. A lepedők nedvesek.

A beteg érzi, hogy nem fogja megismerni sem Tannát, sem valami nagyobb méretű apostoli munkának vigasztalását egy kevésbé kegyetlen szigeten.

A reggel hosszú, hosszú a fokozódó hőségben. Jean Godefroy hallgat és imádkozik. Nem kér semmit, még azt sem, hogy valaki mellette maradjon.

Mgr. Douceré és a többi atya nyugodtan elment az ebédlőbe. De a beteget kegyetlenül elfogja a hányás. Hívására hozzá futnak. Ott találják kinyúlva a fekvőszéken, szemei kifordulva.

Ez a lihegő lélekzés, ez a rekedt hörgés . . . A szív nagy, tompa ütésekkel ver. Félelmetes az érzés, hogy nem bír lélekzeni, szörnyű teher nehezedik a tüdőre. A vihar végre ki fog-e törni?

Szívroham volt. A szenvedéstől, fáradtságtól és a láztól megviselt szív, melyet alattomosan megtámadott a féregbetegség és amely az elefantiazis ellen húsz évig küzdött, most már nem bírta tovább.

Mgr. Douceré adta a haldoklónak az első feloldozást, akiről azt lehetett hinni, hogy nem lát semmit. Mégis mikor Loubière atya a szent olajokkal belépett, Jean Godefroy kinyitotta szemét és érthető hangon mondta el a bűnbánati imádságot. Ahogy mindig kívánta, teljes öntudattal részesült a betegek szentségeiben.

Békés lelkülettel fogadta a halált, ezt a régi barátját. Ez nem az első alkalom volt, hogy vele találkozott . . . életének áldozatát már rég meghozta.

Még néhány perc és Godefroy atya elment a világosság felé, mely sokkal tündöklőbb, mint a trópusoké. A roham épp egy félóráig tartott, az orvos későn érkezett.

Dél van . . . ez az a pillanat, mikor a nap delelőre

ér. Jean Godefroy édesen halt meg, szorongás nélkül, ahogy az ember elalszik.

Látta-e maga körül térdelni nyomorúságának társait? Látta-e még utolszor ott ringani a határtalan tenger fölött a zöld szigeteket, melyek majd az Isten előtt mellette fog-nak tanúskodni . . . a kegyetlen, csodás szigeteket: Ambrü-mot lángoló tűzhányóival, Aobát kihült vulkánjaival, Vaot és erdeit, melyekben az emberáldozatok vére folyt . . . Látta-e, mint kelnek ki a vadon mélyéből mindazok a fekete mezítelen vadak, akiket meggyógyított, védelmezett, oktatott, keresztelt s kiknek szívét emberivé formálta.

Isten akarata beteljesedett. Jean Godefroy meghalt a Hebridákon, távol az övétől, a trópusi nyár nyomasztó forróságában, teljes lemondásban, mielőtt Tannán kitűzhette volna Krisztus keresztjét.

A montmartrei kicsiny temetőben temették el. A Hebridák szigetvilágában az Isten szolgálatában elhalt maristák ékesenszóló névsora eggyel szaporodott: Rouxel, Forestier, Vidil, Tayak, Faure, Le Fur, Deniau, Perthuy, Salomon, Dégoulange, Vazeille, Romeuf, Roux és Jamond atyák . . .

*

Barátjának halála után Durand atya ezeket írja: „Misszionáriusi és marista szerzetesi élete huszonnég évig tartott. Tartós emléket hagyott maga után ebben az országban, melyet munkájával megtermékenyített. Régi növénydékei sokszor beszélnek róla szeretettel és elérzékenyüléssel. Temetésén sokan vettek részt. Nagyon meghatódtunk, mikor azt láttuk, hogy régi növénydékei közül négyen, akik családapák lettek, önként jelentkeztek, hogy viszik a kopersót.”

Akik Godefroy atyát csak ismerték, mind nagyon tudták becsülni az ő áldozatosságát és jóságát. Boldog vagyok, hogy ismertem, nagyra becsültem, tiszteltem és csodáltam. Tanult és buzgó pap volt, a szava kedves, meggyőző és szívhezszóló. Tudott szólni a keresztény néphez és szeretett prédikálni.

„Most békében pihen.”

Mily megható ez a rövid mondat a maga egyszerűségében! A misszionárius számára az erejét kimerítő élet

után az egészségtelen szigeteken, ahol minden fárasztó, a „pihen” szó súlyos jelentésű!

Ch . . . úr, aki Jean Godefroyt Vao szigetén ismerte, emlegeti „a vidámságát s nagy beletörődését, amelyek kivívták a rokonszenvet”. De ő azt hiszi, hogy a misszionárius vidámsága „csak látszatra való vidámság volt, mely arra szolgált, hogy idegenek előtt eltitkolja a nagy fájdalmakat, melyeket elszenvedett”.

. . . P. Chauvel egy hónap mulva követte az égbe Jean Godefroyt. Június 12-én Suas atyára került a sor. Tanna már csak szertefoszlott álom lett.

Jean Godefroy azonban mégis győzelmet aratott Tannán éppúgy, mint Vaon. „A missziót, mely Szent Teréz nevét fogja kapni, még nem alapítottuk meg, de ezen a második megszemlélő utunkon jó benyomást kaptunk, nem úgy, mint az elsőn 1923-ban. Most azt gondoljuk, hogy immár lehetséges lesz a misszió Tannán és szívesen fogadják . . . Az események mostantól gyors egymásutánban következnek ennek az alapításnak megvalósítására, oly kedvezően, oly gyorsan és oly eredményesen, hogy nekünk valóban márcsak „ígent” kell mondanunk és a Gondviselés útmutatásaival legjobb tudásunk szerint együtt működünk . . .”

Augusztus végén Mgr. Douceré hírért vette egy fiatal marista közeli érkezésének. Akkor valóságos csoda történt: az angolok az új misszió céljára telket és házat ajánlottak fel Lenakelben, Tanna fővárosában. A ház csak két helyiségből állott, de a tenger partján jó fekvése volt.

Most már nem lehetett habozni. Novemberben Bochu atya elfoglalta helyét a tannai állomáshelyen és Durand atya elment, hogy az ideiglenes szegényes kápolnában elhelyezze Szent Teréz szobrát, melyet Jean Godefroy hozott magával Lisieuxből.

Tanna szemmel láthatóan továbbra is különös pártfogás alatt állott: a csoda tovább folytatódott. A protestánsok jelenléte ellenére, akik egy századév óta telepedtek meg a szigeten, és a szokásos nehézségek ellenére, melyekbe kezdetben minden misszió beleütközik, a bennszülöttek nagy számmal lettek katolikusok. Durand atya 1937 febru-

árjában már ezt írja: „Bochu atya még mindig Tannán van és jó munkát végez. Van egy nyolcvan főre tehető csoport, kik katolikusoknak vallják magukat s kitartóan résztvesznek a vasárnapi szentmisén . . . Vatén pedig már ötven év óta vagyunk s ott, ehhez fogható sohasem volt, semmi ilyesmi ötven esztendő óta, még egy keresztség sem.

Ch . . . úr szintén nagyon meglepődött: „Mondhatom, huszonzét év óta, hogy a Hebridákon lakom, ilyen meglepő dolgot nem tapasztaltam, mint a tannai alapítást . . . Semmi kétség, hogy részben az ön fivérének és a szentnek, kettőjük együttes közbenjárásának kell tulajdonítani az ott megnyilvánuló készséget . . .”

Ki ismeri a szent és lemondással teli élet lelki erejét, ki ismeri Godefroy atya áldozatának Isten előtt való értékét? Életének utolsó cselekedete, amely azt megkoronázta, — a visszatérés a Hebridákra, ez a legteljesebb engedelmesség az isteni akarat irányában — kétségtelenül ez rejlik ott a tannai csoda forrásánál.

A montmartrei fiatal kanakok, akik ott játszanak a kis temető közelében, melyben Jean Godefroy fáradt teste pihen, tudják-e, hogy ez a misszionárius egész haláláig szerette őket?

És mi, kik nem ismertük őt, megértjük-e legalább az ő életének titkát?

Búcsúzó

„Nem, Atyám, ezek itt nem emberek!” Így szólott Jean Godefroy atyához, az Új-Hebridák marista misszionáriusához egy írónő, aki partraszállott e szigetvilágon; a kunyhó szennyessége, némely bennszülött emberevő ösztöne indította ezt a látogatónőt arra, hogy megtagadja tőlük az emberi méltóságot. És ha Godefroy atya bevallotta volna neki misszionáriusi csalódásait, akkor csak megerősödött volna szigorú ítéletében. Mert ezeknél a kanak népségeknél, kiknek az atya apostola lett, mindig az a felfogás uralkodott, hogy a gyermek jócselekedetét hajt végre, ha megöregedett szüleit megöli, s ez a felfogás megmaradt a hittantanítás hosszú hónapjai alatt is.

„Nem, Atyám, ezek itt nem emberek!” Az Új-Hebridák előtt elhaladó hajó parancsnoka készségesen csatlakozott ehhez a nyilatkozathoz: annyira félt az atya környezetében levő hebridaiktól, hogy őriztette őket, nehogy a hajósoktól fegyvereket vagy töltényeket elemeljenek; nem volt az a merénylet, amelytől vadságuk miatt ez a tengerész ne félt volna.

S mégis! Ezek az emberek valóban emberek, igazi emberek, lélekkel megáldott emberek, s ezekért a lelkekért adta oda magát Jean Godefroy atya, ezért ment egészen közel hozzájuk, még ha annak a veszélynek tette is ki magát, hogy megölik, felfalják. Claude Renaudy asszony szép könyvében, melyet ennek a papnak szentel, az a mélységesen megható, hogy a misszionárius nem táplál semmiféle ábrándot működésének közvetlen és egyenes hatásáról, melyet mint az evangélium hirdetője, kifejtett. Teljes a készsége a cselekvésre, de készebb a szenvedésre, ha Isten azt akarja, hogy a szenvedés által működjék és ha Isten a szenvedést ítéli szükségesnek és kívánja meg tőle. Annyira-amennyire elsajátította a szigetvilág tizenhat nyelvét; ezeken

a nyelveken tud prédikálni; annyira hasonul az ő kevés számú hebridai juhaihoz, . . . s mind a többiekhez is, kiket juhoknak akarna megnyerni, hogy végre is azt kérdi magától, vajjon tudna-e még franciául prédikálni. Vannak azonban időszakok, amikor tudatában van prédikációi eredménytelenségének és amikor az apostolkodás egyedüli eszközeként csak az imádságot veszi számításba, — az imádságot, melyről csak Isten tud, az emberek, akiket vele Istennek ajánl, még a visszhangját sem veszik észre. „Lassankint csak az Isten és én — írja egy ilyen időszakban — leszünk képesek egymást megérteni. De minő boldogság, így kettesben érezni magunkat.” Oly örömet talált ebben a kettes együttlétben a szerény kápolnában mint a paradicsomi örömök előjátékában, melyekről oly szépen mondja: „Mikor leszünk végre az égben, az árnyékban, hogy énekeljük Isten jóságát és hogy megpihenjünk?” Bizony nem táplált ábrándokat: „Az én kanakjaim — vallotta be magának — egy talentum kilencvenkilencednyi részénél nem kaptak többet, hogy kamatoztassák.” Mindazáltal abba már nem egyezett bele, hogy emberszámba se vegyék őket.

Jean Godefroy atya messze áll azoktól az egykori misszionáriusoktól, kik a tizenhetedik és tizennyolcadik században oly szeretettel dicsőítették a jó vadakat, hogy fel vannak ruházva a természeti állapot minden erényével s ilyen módon egyengették Rousseau utópiáinak útját. Godefroy atya Vao népét, Atsin népét olyannak látta, aminő volt; jól látta, hogy lusták, a munka kötelességét nem ismerik; előre látta, ha feléledne köztük valami háborúskodás, akkor „a kanak konyha”, azaz az emberhúsevés felújulásától kellene tartani; méltatlankodott az asszonyok szomorú sorsán, hogy meg vannak fosztva minden jogtól, nincs semmi társadalmi helyzetük, csak vagyontárgynak tekintik őket, melyet tulajdonosaik a legjobb árat ígérőnek átszolgáltatnak s legtöbbször a legkegyetlenebb bánásmódban részesítenek.

Az Új Hebridák erkölcsének ez a képe, ahogy Godefroy atya megállapítja, legkevésbé sem hasonlít azokhoz a képzeletbeli kis Salentinumokhoz, amelyekről előző századok misszionáriusai kissé jóhiszemű derűlátással azzal ke-

csegtették magukat, hogy ott mindenfajta természeti erényt megtalálnak és ők ezekhez mint valami legfőbb fokú szentesítést és átváltoztatást odaviszik az isteni kegyelem ajándékát. Mily nehezen hatolt bele a kegyelem ezekbe a lelkekbe! Jean Godefroy atya, mikor először kötött ki Vao szigetén, megállapította, hogy huszonnégy év alatt még csak tizenkét megkereszteltje volt, eggyel sem több, mégis csüggedés nélkül nekilátott a megművelés feladatának.

Ő, aki valamikor Anjou katolikus vidékén teljesítette papi szolgálatát, négyszázötven pogány hálátlan szomszéd-ságára kárhóztatta magát. Biztos-e, hogy ez volt a hivatása? Biztos-e, hogy Isten ezt akarta tőle? Úgy látszik, két alkalommal tette fel magának ezt a kérdést. Az első esetben arra hajlott, hogy tagadólag feleljen és visszatérjen Európába s ott mint kármelita szerzetes szemlélődő életet éljen; a római tekintély azonban értésére adta, hogy misszionáriusnak kell maradnia: „A kérelmező — így döntött a Szent-szék — maradjon szent hivatásában, örvendező szívvel terjessze az evangélium világosságát azok között, akik a sötétségben és a halál árnyékában ülnek.” Jean Godefroy tanulólkonyan újból rátért missziójának útjára. Második alkalommal, mikor a fájdalmas elefantiazistól kegyetlenül megrongált egészségi állapota hozta vissza Európába, marista fölleb-bvalói kikérdezik egészségi állapotáról: készségesen itt fogták volna maguknál és más munkatéren alkalmazták volna. „Lelkiismeretemre mondom, igen jól érzem magam”, merte mondani Godefroy atya; úgy tűnt neki, hogy „oktalanság lett volna egy könnyű életben elveszíteni huszonöt évi missziónak érdemét”. Visszatérve az Új-Hebridákra, 1933 tavaszán meghalt, miután huszonnégy éven át hirdette Krisztust a vadaknak . . . Halálakor azon sajnálkozott, hogy nem állíthatta fel a keresztet Tanna szigetén, ahol még soha-sem hangzott el tanítás Krisztusról, s ahol ő szerette volna elhelyezni a Kisd Jézusról nevezett Szent Teréz szobrát, melyet Lisieuxből hozott. Claude Renaudy azonban könyve végén elmondja, hogy Godefroy atya halála után Tanna szigetén hamarosan sok bennszülött tért meg a katoliciz-musra és az Új-Hebridák egykorú történetében nincs még egy oly meglepő esemény, mint ez az alapítás. Jean Gode-

froy atyának nem adatott meg, hogy ő maga szedje be a földön a siker aratását; de apostolkodásához szőtt álmainak győzelme olyan volt, mint egy drámai „misztérium” második felvonása, melynek első felvonása az ő hősi halála volt. Claude Renaudy azzal búcsúzik az olvasótól, hogy ezeket a történeti és természetfölötti valóságokat állította elébük, amelyek a halált, éspedig olyan halált, mint a Kálvárián, az életet teremtő halált mutatják meg nekünk.

Georges Goyau

a Francia Akadémia tagja

Tartalom

Előszó	3
I. Elhivatottság az ifjúkorban	5
II. A szigetvilág hívó szava	13
III. A nagy út	28
IV. A Hebridák igazi arca	34
V. A fehérek és a feketék	41
VI. Montmartre . . . Párizssal szemben a földkerekség másik oldalán	50
VII. Az első missziós küldetés	60
VIII. A világháború	71
IX. A hősi választás	81
X. A kolostor kísértő hívása	88
XI. Vao	99
XII. A trópusok remetéje	114
XIII. A gyarapodó vetés	123
XIV. A betegség győzedelmeskedik	134
XV. Az utolsó kísértés	143
XVI. Uram, itt vagyok szolgálatodra!	154
Búcsúzó	162

